

Analýza připravenosti České republiky čelit závažné dezinformační vlně

Ministerstvo vnitra ve spolupráci
s Ministerstvem obrany a Ministerstvem spravedlnosti

Praha, 2022

1. Manažerské shrnutí	4
2. Úvod	6
2.1 Zadání	6
2.2 Vymezení pojmů	6
2.2.1 Hybridní hrozby	6
2.2.2 Dezinformace	7
2.2.3 Závažná dezinformační vlna	7
2.2.4 Strategická komunikace státu	8
3. Dezinformace a jejich důsledky v aktuálním kontextu	9
3.1 Reálná hrozba	9
3.2 Nerovný souboj	11
3.3 Závažné důsledky	16
3.4 Nedostatečná odolnost	18
3.5 Případová studie COVID-19	20
4. Aktuální kapacity státu a jejich efektivita v oblasti čelení závažné dezinformační vlně	22
4.1 Dostupné kapacity a nástroje státu a jejich efektivita z hlediska organizační struktury, personálního a technického vybavení	25
4.1.1 Organizační kapacity	25
4.1.2 Personální kapacity	27
4.1.3 Technické vybavení	29
4.2 Mezinárodní srovnání: stávající kapacity vybraných států	31
4.2.1 Slovensko	31
4.2.2 Lotyšsko	33
4.2.3 Spojené království	34
5. Právní nástroje použitelné v případě dezinformační vlny a jejich efektivita	36
5.1 Trestní právo	39
5.2 Přestupkové právo	44
5.3 Civilní právo	45
5.4 Právní úprava krizového řízení a souvisejících právních úprav	46
5.5 Právní úprava nekrizových bezpečnostních incidentů	51
5.6 Tiskové právo	52
5.6.1 Rozhlasové a televizní vysílání	54
5.6.2 Regulace reklamy	57
5.7 Právní úprava volebních kampaní	60
5.8 Mezinárodní srovnání: stávající právní úpravy vybraných států	61

5.8.1 Německo.....	62
5.8.2 Francie	63
5.8.3 Estonsko – případová studie regionální mutace Sputnik	64
6. Závěry a doporučení.....	65
7. Seznam zkratek.....	67

1. Manažerské shrnutí

Tento materiál byl zpracován na základě úkolu Akčního plánu k Auditů národní bezpečnosti. Jeho cílem je zmapovat, jak je Česká republika (ČR) z hlediska organizačních, personálních a technických kapacit a právních nástrojů připravena čelit závažné dezinformační vlně.

Z analýzy plyne, že ČR v současné době nemá koncepční, organizační, personální, procesní, právní ani jiné nástroje a kapacity, které by byly efektivní v reakci na případný útok proti ČR vedený pomocí úmyslně vytvořené nebo spontánně vzniklé závažné dezinformační vlny. Chybí taktéž podpora celospolečenského přístupu skrze podporu mediální gramotnosti a nezávislých fact-checkerů či pluralitního mediálního prostředí.

Výhodou ČR je, že má důkladně zanalyzované vlastní slabiny a navrženou řadu opatření díky Auditů národní bezpečnosti. Nicméně z této analýzy vyplývá, že ani v Auditů národní bezpečnosti v roce 2016 doporučená opatření, a to některá ani nebyla realizována, proti dezinformačním vlnám nestačí. Česká bezpečnostní komunita se shoduje na tom, že dezinformační kampaně již v ČR probíhají. Kromě Auditů národní bezpečnosti na ně soustavně již několik let upozorňují zpravodajské služby ČR ve svých výročních zprávách, ale také Policie ČR, Senát Parlamentu ČR a další odborníci ze státní, bezpečnostní, akademické i soukromé sféry. Intenzitu tohoto problému aktuálně dokazuje i „infodemie“, resp. masivní šíření dezinformací spojených s epidemií COVID-19 a vládními opatřeními na její zvládnání.

Vliv dezinformací na společnost může být značně destruktivní hned v několika úrovních jejich dopadu. Působení dezinformačních kampaní může mít zřejmé a hmatatelné důsledky z hlediska ovlivnění konkrétních (časově ohraničených) jevů, procesů či událostí, zároveň však v rámci jejich kontinuálního a dlouhodobého vlivu dochází k postupné kontaminaci až deterioraci informačního prostoru a tím i ke kumulaci negativních dopadů na společnost. Důsledkem dlouhodobé a soustavné kontaminace informačního prostoru dezinformacemi je pak postupná relativizace a zhoršování úrovně veřejné debaty, ztráta důvěry veřejnosti v demokratické procesy a instituce, narušení sociální koheze, a také polarizace a radikalizace společnosti (či přednostně jejích určitých skupin), která vlivem dezinformací vytváří zdánlivě nepřekonatelné ideologické propasti a znemožňuje racionální dialog oproštěný od emocí. Přitom odolnost české společnosti vůči dezinformacím je již tak nízká a česká společnost nemá zabudované mechanismy obrany vůči působení dezinformací. Obranný schopnost českého obyvatelstva momentálně není s to čelit dlouhodobému a soustavnému působení dezinformací stejnou měrou, jako je tomu v některých jiných výrazně odolnějších evropských zemích.

Často jsou síly rozloženy velmi nerovně, kdy původci dezinformací mají daleko efektivnější prostředky, jak dosahovat relativně levně, rychle a efektivně svých cílů oproti těm, kteří jsou dezinformacím vystavováni. Činí tak především skrze zneužívání informační otevřenosti demokratických společností a zneužívání jejich důležitých principů. Zásadní roli v šíření dezinformací hrají i bezprecedentní možnosti, které nabízí prostředí internetu a zejména digitálních platforem.

Z analýzy vyplývá, že organizační, personální i technické kapacity ČR čelit závažné dezinformační vlně jsou veskrze nedostačující. Prakticky to znamená, že ČR není za současného stavu schopna efektivně čelit dezinformacím a v případě, kdy bude vůči ní rozpoutána závažná multivektorová dezinformační kampaň, nebude, vyjma monitoringu a analýzy dezinformací v oblasti vnitřní bezpečnosti, schopna tento útok identifikovat ani na něj reagovat, ale ani efektivně zkoordinovat ty složky, které se již boji proti dezinformacím či strategické komunikaci částečně věnují. Zcela zásadní je nedostatek kapacit v oblasti strategické komunikace státu. Pro srovnání uvádí analýza přehled kapacit čelit závažné dezinformační vlně na Slovensku, v Lotyšsku a ve Spojeném království.

Ani český právní řád obecně nedisponuje efektivními právními nástroji, kterými by bylo možné čelit dezinformacím, natož dezinformačním vlnám. I přes existenci některých ojedinělých právních institutů, které lze v rámci českého právního řádu pro čelení dezinformacím využít, je stát obvykle neumí využít v daném procesu (např. v trestním řízení) dostatečně rychle (a tedy efektivně). A pokud už právní řád umožňuje postihnout určité jednání dostatečně rychle, tak nejsou kapacity a organizační schopnosti využít aplikace těchto právních institutů a postupů na větší množství případů současně. V řadě případů se také již existující instituty práva nevyužívají v praxi vždy tak, jak to jejich dikce předpokládá. Lze tedy konstatovat, že instituty českého právního řádu nejsou dostatečné k tomu, aby bylo jejich prostřednictvím možné efektivně čelit závažné dezinformační vlně. Pro srovnání uvádí analýza přehled právních nástrojů proti závažné dezinformační vlně v Německu, ve Francii a v Estonsku.

2. Úvod

2.1 Zadání

Předmětný materiál byl zpracován na základě doporučení č. 11 kapitoly Působení cizí moci Auditů národní bezpečnosti (UV č. 1125/2016), ukotveného v úkolu 4.1.11 Akčního plánu Auditů národní bezpečnosti vypracovat „Analýzu efektivity stávajících právních nástrojů v případě nutnosti reagovat na závažnou dezinformační vlnu“ (str. 61)¹ s upřesněním z jednání Bezpečnostní rady státu (BRS) dne 1. dubna 2019.² Materiál byl vypracován pracovní skupinou složenou z Ministerstva vnitra, Ministerstva obrany, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva zahraničních věcí, Policie ČR, Národního úřadu pro kybernetickou a informační bezpečnost, Úřadu pro zahraniční styky a informace, Bezpečnostní informační služby a Vojenského zpravodajství.

2.2 Vymezení pojmů

Předmětný materiál pracuje s několika klíčovými pojmy, které je vhodné upřesnit tak, aby byla jasná východiska, na základě kterých jsou formulovány závěry tohoto materiálu. Nejedná se tudíž o autoritativní ani vyčerpávající definice, ale o pracovní vymezení základních výrazů.

2.2.1 Hybridní hrozby

Jsou zastřešujícím pojmem, který určuje kontext, v němž se níže vymezené pojmy vyskytují, a v podstatě se jedná o metody a nástroje hybridního působení či hybridní kampaně. **Hybridní působení**³ lze pak chápat jako vedení konfliktu pomocí hybridních nástrojů, tedy za využití široké, komplexní, přizpůsobivé a koordinované kombinace konvenčních i nekonvenčních prostředků, otevřených a skrytých aktivit, majících primárně charakter nátlaku a podvrtné činnosti, které jsou prováděny vojenskými, polovojenskými i různými civilními aktéry. Součástí hybridní kampaně je snaha využít slabin protivníka; maskovat se sledováním legitimních cílů; udržovat úroveň konfliktu většinu času pod hladinou otevřeného střetu; znemožnit jasnou interpretaci událostí a odhalení jejich vzájemné souvislosti; komplikovat či přímo znemožnit identifikaci původce a zastřít jeho úmysly; komplikovat, destabilizovat či přímo paralyzovat rozhodovací proces, a tím znemožnit včasnou a účinnou reakci ze strany napadeného; rozvrátit společenský řád a podkopat důvěru občanů ve státní instituce a volené zástupce. Cílem hybridního působení je projekce moci a realizace zájmů aktéra, při současné snaze minimalizovat náklady a rizika spojené s vedením plnohodnotného konvenčního konfliktu. V tomto kontextu⁴ však hybridní působení nemusí být pouze plnohodnotnou náhradou, ale může jít o přípravou fázi, jež do fáze otevřeného konvenčního střetu plynule přejde.

K hybridní kampani mohou být využity jakékoliv prostředky: **diplomatické** (např. rozdmýchávání pseudodiplomatických kauz, diplomatický nátlak); **politické** (např. podpora vlivových agentů v politické sféře, podpora extremistických stran a separatistů, politický

¹ Audit národní bezpečnosti (<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/audit-narodni-bezpecnosti-151410/>).

² Zápis ze schůze č. j. V108/2019-BRS.

³ Národní strategie pro čelení hybridnímu působení (<https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/narodni-strategie-pro-celeni-hybridnimu-pusobeni.pdf>).

⁴ Lanoszka, Alexander. [2016] Russian hybrid warfare and extended deterrence in eastern Europe. In International Affairs. Oxford: John Wiley & Sons

nátlak), **zpravodajské** (např. špionáž ve fyzickém i kybernetickém prostoru, ovlivňování politických představitelů a úředníků, používání vlivových agentů); **ekonomické** (např. vytváření a zneužívání energetické závislosti, ekonomický nátlak, získávání vlivu a informací v důležitých ekonomických odvětvích, ovlivňování důležitých ekonomických rozhodnutí); **vnitřně-bezpečnostní** (např. podpora nepokojů a demonstrací, terorismu, extremismu, trestné činnosti, využívání vazeb na organizovaný zločin, soukromé bezpečnostní služby, hooligans, motorkářské gangy, nebo narušování a ovlivňování voleb); **informační** (např. masivní šíření propagandy (včetně dezinformací) skrze kontrolované a spřízněné subjekty, nelegitimní ovlivňování a zasahování do vnitrostátní veřejné diskuse na internetu pomocí placených reklam, sítí botů a veřejně aktivních osobností cíleně prosazujících názory útočnicka); **kybernetické** (např. kybernetické útoky na kritickou informační infrastrukturu a významné informační systémy státních i soukromých subjektů, kybernetické útoky vůči uživatelským účtům, krádeže a zveřejňování citlivých nebo utajovaných informací); **vojenské** (od konvenčních po nekonvenční vojenské prostředky, např. sabotáž či podpora paramilitárních a ozbrojených skupin vzbouřenců a povstalců).

2.2.2 Dezinformace

Označují záměrně nepravdivé či manipulativní informace s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají. Šíření některých dezinformací může být závažnou hrozbou pro zájmy ČR – její ústavněprávní uspořádání, vnitřní či vnější bezpečnost a veřejný pořádek, zahraniční vztahy, společenskou soudržnost apod.⁵ Příkladem může být šíření dezinformací zaměřené na podněcování k nenávisti a jiné protiprávní vyvolávání konfliktů (tedy polarizace) ve společnosti.⁶ Naproti tomu misinformace jsou nepravdivé nebo zavádějící informace, které nejsou šířeny ani systematicky, ani úmyslně. Ačkoliv se jedná o neutrální jev, mohou misinformace v případech, kdy jsou šířeny ve velkém rozsahu a bez náležité opravy, mít stejné důsledky, jako dezinformace.

2.2.3 Závažná dezinformační vlna

Tímto pojmem zde rozumíme cílené šíření dezinformací ve velkém rozsahu nebo s takovou intenzitou, která představuje hrozbu pro zájmy ČR. Závažnou dezinformační vlnou rozumíme masivní šíření dezinformací, nejčastěji za pomoci moderních technologií využívajících šedá místa současného informačního prostoru (sociální sítě, komunikační aplikace či e-mail) při současném cílení a personalizaci sdělení, boty⁷ či falešné identity, manipulace obsahu za

⁵ Na dopady dezinformací upozorňuje Audit národní bezpečnosti (<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/audit-narodni-bezpecnosti-151410/>), ale také např. výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2018 (<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2018-vz-cz.pdf.pdf>) nebo Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2019 (<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>).

⁶ Šíření dezinformací za účelem polarizace spočívá v infiltraci stávající veřejné diskuse obsahem s cílem vyprovokovat reakci obou táborů a tím omezovat prostor pro umírněnost a kompromis. Mezi možné následky polarizace patří poškození pověsti či důvěryhodnosti autorit či institucí, „zákopové války“ nesmiřitelných táborů namísto konstruktivního dialogu (např. vyvolávané online trolly), intenzivnější polarizace politické debaty (např. cíleným a manipulativním rozdmýcháváním citlivých otázek typu migrace), podněcování k násilí atd.

⁷ Boti představují automatizované online služby, které mohou uměle navyšovat rozsah šíření (dez)informace. Tuto mechaniku lze dále podpořit simulovanými uživatelskými profily (falešnými účty), za kterými nejsou reální

pomoci deepfakes⁸, nastolování agendy pomocí (dez)informačních portálů s nejasnou vlastnickou strukturou apod., které může být a obvykle bývá doprovázeno širším spektrem informačních vlivových operací, jakými jsou např. řízené úniky (pravdivých či zfalšovaných) informací, očeňování klíčových veřejných autorit (osob, institucí), systematické a cílené podněcování nenávisti vůči skupinám obyvatelstva či účelové zneužívání existujících „třecích ploch“ k prohloubení stávající polarizace společnosti.⁹

Pokud jde o pojmy ‚**velký rozsah**‘ či ‚**masivní šíření**‘, neexistují pro ně v současné době měřitelné ukazatele. Pro účely tohoto materiálu je pro dané pojmy určující to, že se v případě velkého rozsahu či masivního šíření dezinformací jedná o aktivitu, která v daném rámci výrazně přesahuje obvyklý objem, jakož i intenzitu dezinformačního působení v konkrétním místě a čase.

2.2.4 Strategická komunikace státu

Strategická komunikace státu, představuje soubor koordinovaných a synchronizovaných komunikačních aktivit¹⁰ státních/veřejných institucí s definovanými cílovými skupinami občanů nebo celou veřejností, jejichž cílem je informování v souladu se stanovenými národními zájmy a vládními prioritami. Účelná strategická komunikace předpokládá plánování a kombinování nejrůznějších forem přístupu ke komunikaci, prostřednictvím kterých stát systematicky buduje a rozvíjí různá sdělení v komunikovaných tématech, stejně jako veřejnou podporu vůči nim. Důležitost strategické komunikace v boji proti dezinformacím pak neleží pouze v reaktivním (ad-hoc) vyvracení nepravdivých či zavádějících sdělení (přestože i tato komunikační technika má v rámci strategické komunikace v určitých situacích své místo), ale spočívá především v dlouhodobém budování důvěryhodných komunikačních kanálů, aktivní a efektivní komunikaci prioritních oblastí politiky státu¹¹. Strategická komunikace státu tak představuje klíčový nástroj v boji proti dezinformacím, jelikož pomáhá mírnit jejich (akutní) dopad a zároveň (dlouhodobě) posiluje společenskou odolnost vůči nim.

uživatelé a jež jsou někdy organizovány v masivním měřítku (často je provozují tzv. „troll factories“, tj. trollí továrny nebo farmy, čili organizace záměrně systematicky vypouštějící falešné či škodlivé informace).

⁸ Deepfakes byla původně přezdívka programátora, který se proslavil tím, že obličej celebrity nasazoval ve videích na těla pornohvězd. Nyní se pojmem deepfakes označují vysoce realistické produkty vytvořené pomocí této nebo podobné technologie, která umožňuje nahradit obličej a/nebo hlas ve videonahrávce.

⁹ Učebnicovým příkladem závažné dezinformační vlny je reakce RF na odhalení, že za otrávením Sergeje a Julije Skripalových v březnu 2018 na území Spojeného království stáli ruští agenti (<https://www.bellingcat.com/tag/skripal/>). RF následně rozpoutala masivní dezinformační kampaň ve snaze chaotizovat informační prostředí a diskreditovat vyšetřování i vlády zemí, které RF za útok odsoudily. Kampaň je blíže popsána ve studii King's College London (<https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/assets/weaponising-news.pdf>), podle které kremelská státní media RT a Sputnik zveřejnila v krátkém období celkem 138 (často protichůdných) narativů předkládajících různá vysvětlení incidentu a jeho následků.

¹⁰ A to v užším i širším slova smyslu, neboť, jak uvádí např. K. Řehka v knize Informační válka, zatímco slovem, obrazem a dalšími formami sdělení je vedeno 20 % komunikace, z 80 % její efekt závisí na konkrétních činech.

¹¹ Odborně a s použitím několika příkladů je možný způsob fungování strategické komunikace státu popsán např. v knize Jiřího Tábořského „V síti (dez)informací“ (str. 186).

3. Dezinformace a jejich důsledky v aktuálním kontextu

3.1 Reálná hrozba

Audit národní bezpečnosti (ANB) popisuje propagandu a šíření dezinformací jako „prostředek informační války, kterou se cizí mocnosti pokouší ovlivňovat stát v oblasti řízení a využívání komunikačních a informačních kanálů nebo technologií, jejichž prostřednictvím působí na veřejné mínění.“ Tato „aktivizovaná politická propaganda (...) testuje především odolnost společnosti vůči ovlivňování, ale má významný vliv i na názory a kroky odpovědných osob na všech úrovních rozhodovacího procesu ve státě“. Zaměřuje se „z velké části na dezinformační kampaň a její metoda nepracuje s propagováním určitého světonázoru, ideologie nebo způsobu života, ale spíše s relativizací a rozměňováním informací, bořením struktury vnitrosociální důvěry.“ I proto je „samotný termín propaganda vnímán jako zastaralý a v současnosti je k pojmenování tohoto projevu působení cizí moci používán právě termín dezinformační kampaň. Taková kampaň je jako projev informační války součástí hrozeb hybridních (...) a tedy jednou z nejzávažnějších hrozeb zejména vzhledem k informační otevřenosti demokratických společností a silně omezeným možnostem státu založeného na principu vlády práva na takovou situaci reagovat.“ (str. 50 ANB). Ačkoliv je třeba konstatovat, že s odstupem času se plně potvrdily závěry ANB ohledně významu a nebezpečnosti dezinformačních kampaní, praxe zároveň ukázala, že původní koncept propagandy není mrtvý, a proto by byla chyba jej opouštět. Nejen dění kolem manipulativní propagace vakcíny Sputnik V ze strany ruských státních médií¹² ukázalo, že dezinformační kampaň může fungovat ruku v ruce s klasickou propagandou, přičemž v důsledku dochází k amplifikaci obou těchto prvků informačního působení.

Česká bezpečnostní komunita se shoduje na tom, že dezinformační kampaně (jak ty šířené domácími aktéry, tak ty řízené cizí mocí) již v ČR probíhají a jsou přímo či nepřímo spojené především s aktivitami a zájmy Ruské federace (RF) a Čínské lidové republiky (ČLR). Kromě ANB na ně soustavně již několik let upozorňuje Vojenské zpravodajství (VZ) i BIS ve svých výročních

¹² Např. Wall Street Journal (2021), *Russian Disinformation Campaign Aims to Undermine Confidence in Pfizer, Other Covid-19 Vaccines, U.S. Officials Say* (<https://www.wsj.com/articles/russian-disinformation-campaign-aims-to-undermine-confidence-in-pfizer-other-covid-19-vaccines-u-s-officials-say-11615129200>) nebo Alliance for Securing Democracy (2021), *Influence-enza: How Russia, China, and Iran Have Shaped and Manipulated Coronavirus Vaccine Narratives* (<https://securingdemocracy.gmfus.org/russia-china-iran-covid-vaccine-disinformation/>).

zprávách¹³, v případě BIS i ústy jejího ředitele¹⁴. Na nebezpečí dezinformací upozorňuje rovněž Národní centrála proti organizovanému zločinu služby kriminální policie a vyšetřování (NCOZ)¹⁵ a Senát Parlamentu ČR¹⁶. Soustavně proti nim varují další odborníci ze státní, bezpečnostní, akademické i soukromé sféry¹⁷. Hrozba dezinformačních kampaní je taktéž reflektována v Národní strategii čelění hybridnímu působení, kterou vypracovalo Ministerstvo obrany a která si klade za cíl mj. nastavit systém strategické komunikace státu.

Nebezpečné a negativní důsledky šíření dezinformací jsou reflektovány také na úrovni Evropské unie (EU), která vnímá nutnost se tímto negativním fenoménem důkladně zabývat, jak dokládá nejen Společný rámec pro boj proti hybridním hrozbám (2016)¹⁸ a na něj navazující Společné sdělení Zvýšení odolnosti a posílení kapacit pro řešení hybridních hrozeb (2018)¹⁹, ale především EU Akční plán k dezinformacím (2018)²⁰ či strategická agenda Evropské rady na

¹³ Veřejné verze výročních zpráv jsou k dispozici online jak v případě VZ (<https://www.vzcr.cz/vyrocní-zpravy-o-cinnosti-vojenskeho-zpravodajstvi-41>), tak v případě BIS (<https://www.bis.cz/vyrocní-zpravy/>). Informační působení ze strany RF je zmíněno již ve výroční zprávě BIS za rok 2005 (vlivové působení je zmíněno i dříve). Zmínka, že je pro RF problematické české členství v EU a NATO, figuruje ve výroční zprávě BIS za rok 2007. Masivní dezinformační kampaň pojmenovává jako problém výroční zpráva VZ za rok 2014; výroční zpráva BIS za tentýž rok zdůrazňuje, že ruská zpravodajská síť v ČR dlouhodobě buduje propagandistické struktury. Termín ‚hybridní válka‘ je poprvé použit ve výroční zprávě BIS za rok 2015; v téže zprávě tvrdí BIS, že jedním z cílů RF je narušit soudržnost EU a NATO. (Všechny zmínky odkazují na veřejné verze zpráv.) Informační působení ze strany ČR je ve výročních zprávách BIS soustavně reflektováno od roku 2010, ve zprávách VZ již od roku 2008. První okrajové zmínky věnující se převážně průmyslové špionáži v posledních letech nabývají na intenzitě. Výroční zpráva BIS poprvé zmiňuje čínské vlivové působení v souvislosti s hybridními kampaněmi v roce 2016. V roce 2018 pak konstatuje, že ruské a čínské vlivové operace v ČR jsou co do komplexnosti zcela srovnatelné.

¹⁴ Např. na semináři Evropské volby v kontextu hybridních hrozeb dne 3. května 2019 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2804411-hlavnim-strujcem-hybridnich-hrozeb-je-rusko-varuje-sef-bis-koudelka>).

¹⁵ Zpráva o činnosti NCOZ za rok 2018 (<https://www.policie.cz/clanek/zprava-o-cinnosti-ncoz-za-rok-2018.aspx>)

¹⁶ 106. usnesení Senátu z 6. schůze konané dne 27. února 2019 k Balíčku na boj s dezinformacemi (<https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/90802/76074>).

¹⁷ Např. vládní zmocněnec pro odolnost a nové hrozby (https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jiri-sedivy-byvaly-velvyslanec-nato-dezinformace-hybridni-valka-ministerstvo-zahranicnich-veci.A190910_130636_domaci_lre), bývalý předseda vojenského výboru NATO gen. Petr Pavel (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/petr-pavel-nato-rusko-informacni-kampan_1805032000_pj), odborník na dezinformace a bývalý analytik v rámci ESTF Jakub Kalenský (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/jakub-kalensky-fake-news-dezinformace-usa-spojene-staty-jiri-ovcacek-milos-zeman_1907250600_ogo), šéf společnosti Semantic Visions a odborník na datovou analýzu a dezinformace František Vrabel (<https://plus.rozhlas.cz/analytik-vrabel-nepochybuji-ze-j sme-v-ruske-informacni-valce-a-dezinformace-7903840>) a mnozí další.

¹⁸ Na základě tohoto dokumentu (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=cs>) byl v rámci EU Intelligence and Situation Centre (EU INTCEN) Evropské služby pro vnější akce (ESVA) ustaven Hybrid Fusion Cell (HFC) s cílem analyzovat a sdílet informace o hybridních hrozbách v rámci ESVA.

¹⁹ Společné sdělení Evropskému parlamentu, Evropské Radě a Radě: Zvýšení odolnosti a posílení kapacit pro řešení hybridních hrozeb (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0016&from=cs>).

²⁰ Společné sdělení Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů Akční plán proti dezinformacím (https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf). Na základě tohoto dokumentu byl ustaven např. EU Rapid Alert System, prostřednictvím kterého členské státy EU sdílí informace o probíhajících dezinformačních kampaních. Důležitou součástí představuje též spolupráce s komunikačními platformami, resp. samoregulační Kodex zásad boje proti dezinformacím

léta 2019-2024²¹. Boj proti dezinformacím a falešným informacím tak, aby zároveň zůstala zachována svoboda projevu, svoboda tisku a pluralita sdělovacích prostředků je rovněž jednou z oblastí působnosti Evropské komise (EK), v rámci které vznikl Kodex zásad proti dezinformacím (2018)²² a navazující Akt o digitálních službách (2020)²³. Pod vedením místopředsedkyně Evropské komise pro hodnoty a transparentnost Věry Jourové²⁴ byl připraven komplexní Evropský akční plán pro demokracii (2020). Dlouhodobě se boji proti dezinformacím na unijní úrovni věnuje East StratCom Task Force (ESTF) v rámci Evropské služby pro vnější činnost²⁵. Nutností aktivního a efektivního boje proti dezinformacím se opakovaně zabývá také Evropská Rada²⁶ a Evropský parlament²⁷. Také Severoatlantická aliance (NATO) již několik let aktivně reflektuje význam hybridních hrozeb, včetně dezinformací²⁸.

3.2 Nerovný souboj

V případě informačního působení jsou často rozloženy síly velmi nerovně, kdy původci dezinformací mají (alespoň za současné situace) daleko lepší prostředky, jak dosahovat relativně levně, rychle a efektivně svých cílů, oproti těm, kdo jsou takto napadáni (demokratické státy a společnosti).

Činí tak především skrze zneužívání informační otevřenosti demokratických společností a zneužívání jejich důležitých principů (svoboda projevu, sdružování a shromažďování, přístup k informacím i svoboda jejich šíření, svoboda médií a především pak důsledná ochrana těchto i dalších lidských práv). Demokratické státy pak částečně z důvodu nedostatečné reflexe závažnosti dopadů dezinformací, částečně kvůli zdoluhavosti demokratických procesů, nejsou s to situaci úspěšně čelit. Naopak nedemokratické státy, které často dezinformace šíří, čerpají výhody toho, že svoje vlastní společnosti budují jako informačně uzavřené, svobodu projevu velmi omezují, toky informací včetně technologických nástrojů kontroly internetu budují vždy tak, aby si udržely kontrolu nad tím, v jaké „realitě“ žije domácí populace. Z tohoto pak čerpají určitou výhodu politické nekritizovatelnosti a informační nedotknutelnosti vůči svým

(https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=54454), mezi jehož hlavní signatáře patří Facebook, Google, Microsoft, Twitter či Mozilla.

²¹ Strategická agenda 2019-2024 byla schválena Evropskou radou dne 20. června 2019 a mezi její priority patří také ochrana společnosti „před nepřátelskou kybernetickou činností, hybridními hrozbami a dezinformacemi ze strany nepřátelských státních i nestátních aktérů“, což vyžaduje „komplexní přístup zahrnující intenzivnější spolupráci, lepší koordinaci, více zdrojů a větší technologické kapacity“ (<https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/>).

²² Podrobnější polis na stránkách EK (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>).

²³ Podrobnější popis na stránkách EK (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>).

²⁴ Podrobnější popis na stránkách EK (https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/jourova_cs).

²⁵ Na internetových stránkách týmu je mj. databáze zjištěných dezinformací pocházejících z prokremelských zdrojů. Mezi lety 2015–2019 bylo identifikováno více než 7 000 dezinformací (<https://euvsdisinfo.eu/>).

²⁶ Viz např. Závěry Evropské rady z června 2019 <https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf>, které vyzývají k posílení odolnosti evropských demokracií vůči dezinformacím.

²⁷ Viz např. usnesení EP o dezinformacích a ovlivňování demokratických procesů v Evropě z října 2019 (http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0031_CS.html).

²⁸ Komplexní informace k aktivitám NATO ve vztahu k hybridním hrozbám jsou k dispozici na internetových stránkách Aliance (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm).

občanům. Tuto „výhodu“ pluralitní demokratické společnosti svému vedení ani dalším členům neposkytují.

Zásadní roli v šíření dezinformací hrají i bezprecedentní možnosti, které nabízí prostředí internetu a zejména digitálních platform²⁹. Významné sociální sítě představují dosud pouze minimálně regulované prostředí, které se původci dezinformací naučili velmi rychle zneužívat pro své účely. S využitím relativně nízkých vstupních nákladů³⁰ jsou schopni vytvořit dezinformační kampaně, které následně proniknou k velkému množství uživatelů³¹. Významným facilitátorem šíření dezinformací jsou dále (původně marketingové) nástroje, které umožňují zacílit konkrétní obsah pouze na velmi precizně definovanou skupinu uživatelů³², šířit ho pomocí automatizovaných nástrojů v masivním měřítku³³ a tím významně zefektivnit dopad dezinformací³⁴. Jak ukazují případy z nedávné doby, jako např. referendum o Brexitu³⁵, americké prezidentské volby v roce 2016³⁶ či odhalený vliv cizích aktérů při dlouhodobém úsilí o polarizaci společnosti³⁷, umožnění zcela netransparentního zneužívání těchto nástrojů neznámými aktéry³⁸ představuje zcela nové nástroje vedení informační války. I zde je zřejmá jasná asymetrie mezi možnostmi, které nabízejí soudobé technologie,

²⁹ V českém prostředí pak také řetězové e-maily a (zejména) v asijském prostředí také chatovací aplikace typu WhatsApp nebo Telegram, prostřednictvím kterých lze relativně skrytě a zároveň masivně šířit dezinformace.

³⁰ Více o nákladech spojených s šířením dezinformací např. ve studii TrendLabs *The Fake News Machine* (https://documents.trendmicro.com/assets/white_papers/wp-fake-news-machine-how-propagandists-abuse-the-internet.pdf).

³¹ Masivní přítomnost dezinformací a explicitně polarizujícího obsahu na digitálních platformách vede i díky nastavení algoritmů řady digitálních platform k tvorbě tzv. sociálních bublin a omezení plurality informací, které k uživateli proniknou. Viz např. projekt The Wall Street Journal *Blue Feed, Red Feed* (<https://graphics.wsj.com/blue-feed-red-feed/>), znázorňující vedle sebe informační obsah Facebooku voliče demokratické a republikánské strany.

³² Jedná se např. o tzv. microtargeting, marketingovou metodu cílení různého obsahu (včetně politické reklamy či dezinformací) na sociodemograficky a hodnotově precizně specifikované skupiny uživatelů digitálních platform.

³³ Viz např. využívání automatizovaných účtů pro šíření dezinformací či tzv. koordinované neautentické chování.

³⁴ Viz např. kauzy firmy Cambridge Analytica (<https://www.theguardian.com/news/series/cambridge-analytica-files>) ve spojitosti s neoprávněným nakládáním s údaji uživatelů Facebooku za účelem politického ovlivňování.

³⁵ Viz např. *Disinformation and Fake News: Final Report* komise britského parlamentu (<https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcomeds/1791/1791.pdf>), která obsahuje mj. informace o vlivových kampaních na digitálních platformách, prostřednictvím kterých RF, příp. další aktéři, usilovali o ovlivnění referenda o Brexitu.

³⁶ Viz např. *Report on the Investigation into Russian Interference in the 2016 Presidential Election* speciálního poradce R. Muellera (tzv. „Muellerova zpráva“, <https://www.justice.gov/storage/report.pdf>), která potvrzuje existenci ruských informačních operací na digitálních platformách k ovlivnění amerických voličů (zpráva hovoří o schopnostech RF, resp. jeho specializované Internet Research Agency (IRA), oslovit milióny Američanů - např. jen prostřednictvím Facebooku byla IRA schopna zasáhnout více než 126 miliónů voličů).

³⁷ IRA mj. vytvořila tisíce falešných účtů, stránek reklam a zpráv na digitálních platformách, prostřednictvím kterých se snažila cíleně a koordinovaně prohloubit rasové napětí ve Spojených státech a ovlivnit chování konkrétních segmentů amerických voličů. Prostřednictvím těchto aktivit byla v roli „loutkovodiče“ schopna zorganizovat též několik demonstrací a protestních pochodů amerických voličů, při kterých docházelo ke střetům znesvářených skupin. Podrobněji viz např. zpráva zpravodajského výboru amerického senátu (https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/documents/Report_Volume2.pdf) a pro ni zpracovaná analýza sociálních médií New Knowledge (<https://www.yonder-ai.com/resources/the-disinformation-report>).

³⁸ Viz např. pravidelné zprávy Facebooku (<https://about.fb.com/news/2020/09/august-2020-cib-report/>) a Twitteru (https://blog.twitter.com/en_us/topics/company/2020/information-operations-june-2020.html), kde informují o některých odhalených informačních operacích státních aktérů na svých platformách.

a společenskou reakcí vedenou veřejným zájmem. Cílené omezení šíření dezinformací online přichází, s ohledem na hledání rovnováhy mezi omezením škodlivého (avšak ne nutně nelegálního) obsahu a svobodou projevu³⁹, jakož i s ohledem na (tržní) zájmy samotných digitálních platform⁴⁰, pouze velmi pozvolna. Přestože EU v posledních letech zvyšuje tlak na digitální platformy, aby bojovaly se závadným obsahem (se zvláštním zaměřením na zamezení ovlivňování demokratických procesů), regulace je často zatím přenášena přímo na samotné soukromé subjekty, které z řady racionálních důvodů odmítají bez opory v legislativě přijmout zodpovědnost za šířený obsah a stát se arbitrem mantinelů veřejné debaty⁴¹. Zde je nutné uvést, že existuje velká škála možností mezi moderací dezinformačního obsahu na jedné straně, a absencí jakékoliv restrikce na straně druhé⁴². Hlavní překážkou k přijetí jakýchkoliv opatření a narovnání stávající asymetrie však zůstává především značně netransparentní prostředí digitálních platform, které v podstatě neumožňují „nahlédnout pod pokličku“ svých algoritmů a prostřednictvím přístupu ke svým datům tak vůbec jen umožnit vyhodnocení celkového rozsahu a závažnosti problému šíření dezinformací online. Klíčovým problémem je pak byznys model platform jako takový, neboť právě ten stojí na viralitě obsahu a jeho atraktivitě pro daného uživatele.

Další aspekt nerovného souboje společnosti s dezinformacemi spočívá v podstatě dezinformací jako takových a ve způsobu, jakým jsou vstřebávány lidským mozkem. Jde o to, že emociálně manipulativní obsah (především takový, který podněcuje strach a nenávisť a který cílí na pudové reakce) je z hlediska jeho působení a šíření v informačním prostoru efektivnější, než obsah věcný, neemocionální. Jinými slovy: lež je skutečně rychlejší než pravda⁴³. Nemusí se přitom jednat o stoprocentní lež. Klíčové je (kromě zacílení na ty správné emoce) zasazení sdělení do správného metanarativu (tj. zastřešujícího světového názoru), což umožňuje interpretovat jakoukoli událost jako potvrzení daného narativu. Obecně

³⁹ V případě moderace obsahu na digitálních platformách však aktuálně nelze hovořit o konceptech svobody projevu a cenzury v klasickém slova smyslu, neboť mezi sociálními sítěmi a jejich uživateli, kteří dobrovolně souhlasí s dodržováním pravidel při založení svého účtu, je soukromoprávní vztah.

⁴⁰ Šíření dezinformací je naopak v řadě případů přímo umocněno tržními mechanismy, kterými se sociální sítě řídí. Viz např. dřívější kritika Youtube (např. https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/technologie/youtube-konspiracni-teorie-diskriminace-zmeny-doporucovani-videa-penize_1906052246_lac) pro směřování uživatelů ke stále radikálnějšímu obsahu pomocí algoritmem volených doporučených videí.

⁴¹ Závazná pravidla, která na úrovni EU stanoví míru odpovědnosti platform za obsah, by měl přinést aktuálně připravovaný *Digital Services Act* (https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/technologie/youtube-konspiracni-teorie-diskriminace-zmeny-doporucovani-videa-penize_1906052246_lac) a *European Democracy Action Plan* (<https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12506-European-Democracy-Action-Plan>). Samoregulační *Code of Practice on Disinformation* z roku 2018 (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>) byl prvním krokem v přijetí společných standardů, jeho forma i plnění však je pro dané účely zcela nedostatečné, viz hodnotící zpráva VVA (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/study-assessment-implementation-code-practice-disinformation>), ERGA (<https://erga-online.eu/wp-content/uploads/2020/05/Executive-Summary-ERGA-2019-report-published-2020.pdf>) i EK (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/assessment-code-practice-disinformation-achievements-and-areas-further-improvement>).

⁴² Jedná se např. o vybavení uživatelů dostatečnými možnostmi a kompetencemi pro vyhodnocení důvěryhodnosti obsahu, posílení možností nahlášení závadného obsahu (včetně opravných prostředků), zajištění možností nezávislého a kvalitního ověřování obsahu, de/prioritizace obsahu, transparentnost zadávání a šíření (politické) reklamy, zprůhlednění identifikace automatizovaných účtů, demonetizace dezinformací apod.

⁴³ Science (2018) *The Spread of true and false news online* (<https://science.sciencemag.org/content/359/6380/1146>).

dezinformační kampaně usilují o interpretaci důležitých událostí v souladu se zájmy jejich iniciátora, snaží se obvykle významně relativizovat oficiální výklad události v cílovém státě či narušit důvěru v jakékoli oficiální a hodnověrné kanály („všichni lžou“, „nikdo neví, co je pravda“ apod.).

Instrumentalizace jednotlivých událostí tak, aby potvrzovaly určitý světonázor či konkrétní narativ, je významně usnadněna, pokud má subjekt dezinformace šířící k dispozici účinnou personální, institucionální, technickou, tedy mediální propagandistickou mašinérii. V případě RF, jejíž dlouhodobé informační vlivové působení potvrzují subjekty uvedené výše (na str. 7–8), je nutné vzít v potaz i nemalé finanční prostředky, které tato země investuje do rozsáhlé sítě svých propagandistických médií, z nichž největšími jsou televize RT a platforma Sputnik (spadající pod mediální agenturu Rossija Segodnia) s dosahem na více než 700 milionů domácností ve více jak 100 zemích (a to i prostřednictvím četných jazykových mutací, včetně české v případě Sputniku)⁴⁴. Na rok 2021 měla ruská státní média⁴⁵ k dispozici přibližně 1,2 mld. EUR (z toho připadlo přibližně 320 mil. EUR na RT a přibližně 80 mil. EUR na Pervyj Kanal)⁴⁶. To představuje navýšení oproti 1 miliardě EUR, kterou měl ruský mediální aparát k dispozici ještě v roce 2018, a to na úkor školství a zdravotnictví⁴⁷. K tomu je nutné přičíst podstatné prostředky, kterými RF dopuje neoficiální zpravodajské kanály, jakými jsou státní think-tanky a tzv. GONGOs (tj. státem zřízené či sponzorované nevládní organizace, *ang. government-organised non-governmental organisations*), které např. v roce 2018 obdržely dohromady přes 1 mld. EUR⁴⁸. Internet Research Agency, proslavená jako trollí farma z Petrohradu, měla v letech 2016–2018 spotřebovat přes 30 mil. EUR z peněz ruských daňových poplatníků.⁴⁹ Podle zjištění amerického Ministerstva spravedlnosti⁵⁰ utratil Kreml od roku 2016 za „vlivové operace a propagandu“ na území USA přes 146 mil. USD (v přepočtu přibližně 130 mil. EUR)⁵¹. Lze se jen domnívat, jaké další prostředky vynakládá RF na šíření svých narativů, např. prostřednictvím digitálních platforem.

⁴⁴ Údaj RT (<https://www.rt.com/about-us/distribution/>).

⁴⁵ Pojmem ‚státní média‘ jsou míněna média, která jsou finančně závislá na státě a jejichž personální obsazení i tematický obsah jsou kontrolovány vládou. Tj. nejedná se o veřejnoprávní média, jakými jsou např. v Česku ČT, ČRo a ČTK, ve Spojeném království BBC, v Německu ARD a ve Francii France télévisions a Radio France a AFP, které nemají povinnost držet se ve své produkci nekriticky mediální linie stanovené státem.

⁴⁶ TASS, *Russia may allocate around \$1.37 bln to support state media* (<https://tass.com/economy/1201879>). Pro srovnání, rozpočet ČT na rok 2021 byl 5,6 mld. CZK (z příjmu televizních poplatků), tedy 230 mil. EUR (<https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1732.pdf>).

⁴⁷ Finanz.ru (2019) *Путин утвердил сокращение расходов на образование и «новогодние бонусы» для силовиков и госСМИ* (<https://www.finanz.ru/novosti/aktsii/putin-utverdil-sokrashchenie-raskhodov-na-obrazovanie-i-novogodnie-bonusy-dlya-silovikov-i-gossmi-1028732452>).

⁴⁸ Shorina, Olga (2018), *NGOs As a Tool for Russia's Projection of Influence*, str. 11 (<https://www.4freerussia.org/wp-content/uploads/sites/3/2019/01/GONGO.pdf>). Pro starší data viz také Helmus, Todd et al. (2018) *Russian Social Media Influence*, str. 7 (https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2237.html).

⁴⁹ UEAO (2018) *Russian National Charged with Interfering in U.S. Political System* (<https://www.justice.gov/usao-edva/pr/russian-national-charged-interfering-us-political-system>).

⁵⁰ Díky informacím získaným v rámci zákona o registraci zahraničních agentů z roku 1938 (*ang. Foreign Agents Registration Act*, více viz na <https://www.justice.gov/nsd-fara>).

⁵¹ OpenSecrets (2021), *Russia is pouring millions into Kremlin propaganda targeting the U.S.* (<https://www.opensecrets.org/news/2021/10/russia-pouring-millions-into-russian-foreign-influence-kremlin-propaganda-targeting-the-us/>).

Informační vlivové působení je pro RF součástí informační války. Vojenská doktrína RF z roku 2010 konstatuje, že „odráží závazek Ruské federace používat politické, diplomatické, právní, ekonomické, environmentální, informační, vojenské a jiné nástroje k ochraně národních zájmů Ruské federace a zájmů jejích spojenců“⁵². A jaké jsou zájmy RF? V první řadě lze vidět snahu RF projektovat svůj vliv v geopolitických zónách, jež tato země považuje za tradiční sféry svého vlivu,⁵³ odvozeného z vlivu bývalého SSSR. Vedle tohoto zájmu pak stojí související snahy o narušení jednoty EU a NATO, o celkové oslabení těchto institucí a o destabilizaci společností členských států těchto celků, o čemž svědčí nejen zmíněná vojenská doktrína, která řadí mezi vnější hrozby pro bezpečnost RF např. „nárůst mocenského potenciálu Severoatlantické aliance (NATO)“, ale i nedeklarované praktické akce RF.⁵⁴ Stěžejní je ovšem to, že ruská definice „informační války“ je všeobjímající a neomezuje se na období válečného konfliktu⁵⁵. Počátek roku 2022 pak ukázal, že RF využívá dezinformace jako aktivní součást válečného konfliktu na Ukrajině. Některé z těchto narativů se pak promítly i do kvazi-mediální scény v ČR⁵⁶.

Nástroje ovlivňování percepce reality ve vlastní prospěch skrze mediální či kvazi-mediální působení si v poslední době sebevědoměji osvojuje také ČLR. Během počátku pandemie nemoci COVID-19 na jaře 2020, dokázala vláda ČLR poté, co se na veřejnost dostaly informace o tom, že celosvětové krizi bylo možné předejít, kdyby ČLR nepotlačovala informace o výskytu nemoci a včas přijala vhodná opatření, hbitě získat kontrolu nad celosvětovým narativem týkajícím se pandemie a pomocí diplomatického a informačního působení vybudovat obraz velmoci, která se nejenže s virem spořádaně vypořádala a může tak být vzorem pro ostatní země, ale která také dokázala poskytnout včasnou a významnou pomoc dalším státům (v kontrastu především s údajně pomalou a skoupou pomocí EU)⁵⁷.

⁵² Vojenská doktrína RF z roku 2010, odst. 4 (<http://kremlin.ru/supplement/461>). Vojenská doktrína RF z roku 2014 (<https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>) např. uvádí v odst. 21, že „mezi hlavní úkoly RF patří omezování a předcházení vojenským konfliktům: a) skrze vyhodnocování a předpovídání vývoje vojensko-politické situace na globální a regionální úrovni, jakožto stavu mezinárodních vztahů ve vojensko-politické oblasti, a to za využití moderních technických prostředků a informačních technologií“.

⁵³ Kurfürst, Jaroslav. (2018) *Příběh ruské geopolitiky*, Praha, Karolinum

⁵⁴ Namátkou lze zmínit prokázané vměšování do voleb v UK (<https://time.com/5731226/report-russian-interference-brexit-uk-elections/>) a v USA (https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-orders-review-of-russian-hacking-during-presidential-campaign/2016/12/09/31d6b300-be2a-11e6-94ac-3d324840106c_story.html) v roce 2016; šíření dezinformací s proti-unijními a proti-atlantickými narativy (<https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>); spolupráce s extremistickými subjekty (<https://www.jstor.org/stable/43555253?seq=1>) apod.

⁵⁵ Keir Giles (2016), *The Next Phase of Russian Information Warfare*, str. 2 (<https://www.stratcomcoe.org/next-phase-russian-information-warfare-keir-giles>).

⁵⁶ Viz např. <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/dezinformacni-narativy-k-ukrajine.aspx>

⁵⁷ Propaganda ČLR v souvislosti s pandemií byla důkladně popsána v českých i světových médiích. Viz např. Aktuálně (2020) *Všechno tutlat. Virus roztočil kola čínské cenzury, sociální sítě jsou plné hněvu* (https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/koronavirus-jak-cinska-cenzura-maze-prispevky/r~f8bac5b441d611ea84260cc47ab5f122/?utm_source=mediafed&utm_medium=rss&utm_campaign=mediafed), ČT (2020) *Epidemie koronaviru v Číně zpomaluje, zlepšení situace využívá i tamní propaganda* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3058972-epidemie-koronaviru-v-cine-zpomaluje-zlepseni-situace-vyuziva-i-tamni-propaganda>), Financial Review (2020) *China changes virus narrative in bid to salvage soft power* (<https://www.afr.com/world/asia/china-changes-virus-narrative-in-bid-to-salvage-soft-power-20200309-p5487u>). Tváří vděčnosti ČLR se pak stal srbský prezident Aleksandr Vučić, který konstatoval, že „evropská

Investice čínské vlády do různých iniciativ na podporu čínského státního vidění světa a čínských státních politických zájmů, politické moci a ekonomického vlivu, a to nejčastěji formou nelegitimního, netransparentního či přímo protiprávního jednání, jsou předmětem četných studií renomovaných institucí⁵⁸. ČLR využívá své státní zaměstnance, občany a firmy k pronikání do státního, soukromého, akademického i společenského prostředí cizích států s cílem budovat vliv, propagovat vlastní vidění světa a získávat nelegitimním a netransparentním způsobem výhody (např. v oblasti technologií). V cílových zemích za tímto účelem zneužívá demokratických svobod a společenské, ekonomické a akademické otevřenosti, které sama na svém území potlačuje.

Česká společnost se tak dostává do stavu bezpečnostního zpoždění (ang. *security gap*), kdy jedna strana vynakládá obrovské finanční i politické prostředky s cílem totální (myšleno všeobíhající a multivektorové) konfrontace, zatímco druhá strana se drží zavedených pravidel války a míru. Slovy odborníka na kremelské dezinformace – my hrajeme šachy, zatímco RF boxuje⁵⁹. Na místě proto jsou úvahy o tom, jak lze tuto skutečnost lépe reflektovat skrze výdaje na obranu a bezpečnost ČR v době absence otevřeného válečného (též kinetického) konfliktu.

3.3 Závažné důsledky

Vliv dezinformací na společnost může být značně destruktivní hned v několika úrovních jejich dopadu. Působení dezinformačních kampaní může mít jednak zřejmé a hmatatelné důsledky z hlediska ovlivnění konkrétních (časově ohraničených) jevů, procesů či událostí, zároveň však v rámci jejich kontinuálního a dlouhodobého vlivu dochází k postupné kontaminaci až deterioraci informačního prostoru a tím i ke kumulaci negativních dopadů na společnost⁶⁰.

V případě snahy o ovlivnění konkrétních (časově ohraničených) jevů, procesů či událostí je kýženým cílem dezinformačních kampaní zejména úsilí kontaminovat informační prostor, znemožnit konstruktivní veřejnou debatu na určité téma a/či zarámovat toto téma v souladu s narativem vyhovujícím původci dezinformace⁶¹. Ovlivnění veřejné debaty má dopad na rozhodovací procesy, které probíhají pod vlivem zmanipulovaných informací. Dezinformace mohou být použity během "krizových" situací či incidentů (např. mezinárodně napjatá situace,

solidarita neexistuje“ a čínského prezidenta Si Ťi-pchinga nazval bratrem celého Srbska (https://twitter.com/laki_mn/status/1239329965201666049?s=20).

⁵⁸ V Česku se čínskému vlivu věnují přední sinoložky a sinologové projektu Sinopsis (<https://sinopsis.cz/>), v zahraničí pak např. prestižní think-tank Australian Security and Policy Institute (<https://www.aspi.org.au/>).

⁵⁹ Jakub Kalenský, odborník na dezinformace, v RESPEKT (2019) *Chceme hrát s Kremlem šachy, ale ruští trollové už dávno boxují* (<https://www.respekt.cz/politika/chceme-hrat-s-kremlem-sachy-ale-rusti-trollove-uz-davno-boxuji>).

⁶⁰ European Parliament (2019), *Disinformation and propaganda – impact on the functioning of the rule of law in the EU and its Member States* ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU\(2019\)608864_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU(2019)608864_EN.pdf)); National Endowment for Democracy (2018), *How Disinformation Impacts Politics and Publics* (<https://www.ned.org/issue-brief-how-disinformation-impacts-politics-and-publics/>).

⁶¹ Velmi dobrým příkladem je kontaminace informačního prostoru ze strany RF po otrávení Sergeje a Julije Skripalových látkou novičok v březnu 2018 (<https://www.bellingcat.com/tag/skripal/>), která se dotkla i ČR, jelikož podle jednoho z narativů šířených RF se měl novičok vyrábět v ČR (https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-jed-novicok-cesko.A180322_063229_zahranicni_bur). Lze zmínit i vytváření informačního šumu kolem sestřelení letu MH17 v červenci 2014 (<https://www.stopfake.org/en/disinfo-news-the-kremlin-s-many-versions-of-the-mh17-story/>).

teroristický útok, zdravotní krize, živelní pohroma, závažná trestná činnost) či vojenských konfliktů se snahou znepréhlednit informační prostředí či cíleně vyvolat negativní emoce, což může významně ohrozit schopnost oficiálních institucí danou situaci zvládnout, např. kvůli narušení součinnosti veřejnosti⁶². Zároveň mohou dezinformátoři usilovat o ovlivnění důležitých celospolečenských rozhodnutí – hlasování zákonodárců, voleb či referend⁶³, a tím i o podkopání základních pilířů demokratického státu. Dezinformace se dotkly celé řady voleb napříč Evropou⁶⁴, přičemž v některých případech napomohly politickému vzestupu radikálních a antisystémových stran⁶⁵. Informační a vlivové působení může znamenat dokonce ztrátu suverenity v důsledku toho, že političtí představitelé i veřejnost budou rozhodovat o směřování své země na základě zmanipulovaných informací prospívajících zájmům nepřátelské cizí moci a poškozujících zájmy státu.

Důsledkem dlouhodobé a soustavné kontaminace informačního prostoru dezinformacemi je pak postupná relativizace a zhoršování úrovně veřejné debaty, ztráta důvěry veřejnosti v demokratické procesy a instituce, narušení sociální koheze, a také polarizace a radikalizace společnosti (či přednostně jejích určitých skupin), která vlivem dezinformací vykazuje zdánlivě nepřekonatelné ideologické propasti a znemožňuje racionální dialog oproštěný od emocí. Sem spadají i příklady toho, jak se jednotlivci pod vlivem dezinformací dopustili násilných či jinak nebezpečných aktivit⁶⁶. Dezinformace ovlivňují i vznik a činnost para-militárních domobraneckých organizací, kde se mohou trénovat a vyzbrojovat i radikální a potenciálně

⁶² Tato varianta se opakovaně dotkla např. Ukrajiny. Poprvé, když dezinformace a propaganda napomohly vypuknutí ozbrojeného konfliktu řízeného RF na východě země (<https://www.channelnewsasia.com/news/cnainsider/how-fake-news-sparked-war-ukraine-russia-crimea-select-committee-11055154>) a podruhé, když se dezinformace staly záminkou pro vojenský zásah RF proti ukrajinským plavidlům při tzv. Kerčském incidentu (<https://euvsdisinfo.eu/report/in-2018-ukrainian-ships-deliberately-violated-russian-border-in-the-kerch-strait/>). Jako další příklady lze zmínit cílené rozdmýchávání napětí ohledně iniciativy „Black Lives Matter“, včetně aktivit řízených ruskými zpravodajci, kteří šířili před americkými prezidentskými volbami v roce 2016 dezinformace mezi afroamerické občany USA (<https://www.bbc.com/news/technology-49987657>) nebo události kolem protestů žlutých vest ve Francii v roce 2018, které byly rovněž rozdmýchávány cizí mocí (<https://www.dw.com/en/frances-yellow-vests-and-the-russian-trolls-that-encourage-them/a-46753388>).

⁶³ Klasickou ilustrací je referendum o vystoupení Spojeného království z EU v červnu 2016, kde se 51,9 % voličů rozhodlo o vystoupení z EU z velké části na základě dezinformací a manipulací na digitálních platformách, jak později vyšlo najevo v rámci aféry Cambridge Analytica (<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/final-say-brexite-referendum-lies-boris-johnson-leave-campaign-remain-a8466751.html>). Zmínit lze rovněž referendum za nezávislost Katalánska v říjnu 2017 (<https://www.politico.eu/article/russia-catalonia-referendum-fake-news-misinformation/>).

⁶⁴ EUvsDisinformation (2019), *Information Manipulation in Elections and Referenda: Pro-Kremlin Disinformation in Figures* (<https://euvsdisinfo.eu/information-manipexamples-of-pro-kremlin-disinformation-in-figures/>).

⁶⁵ Příkladem může být německá AfD (něm. *Alternative für Deutschland*, čes. Alternativa pro Německo) (<https://medium.com/dfrlab/electionwatch-disinformation-in-deutschland-a97b61d7b025>).

⁶⁶ Praktický příklad můžeme najít v ČR, kdy se důchodce Jaromír Balda pod vlivem vlny dezinformací v souvislosti s migrační krizí dopustil teroristického činu, při kterém pokácel strom na železniční koleje a pomocí dalších dezinformací se pokusil tento čin připsat muslimským migrantům (<https://www.respekt.cz/tydenik/2019/4/jak-se-zrodil-senior-terorista>). Dalším příkladem je vlna nebezpečných výhrůžek vůči žákům základní školy na Chomutovsku (https://www.lidovky.cz/domov/ucitelka-zadala-prvna-kum-ukol-kreslit-multikultaky-siril-hoax-aeronet-pachatele-uz-zname-zni-ze-sko.A180328_133945_In_domov_sk). Za zahraničních příkladů lze uvést např. tzv. kauzu Pizzagate, která během amerických prezidentských voleb v roce 2016 vedla k radikalizaci muže, jenž se zbraní navštívil restaurační zařízení ve Washingtonu, protože uvěřil dezinformacím o tom, že ve sklepech zmíněného zařízení jsou vězněny či snad dokonce zabíjeny oběti pedofilů z americké Demokratické strany (<https://manipulatori.cz/pizzagate-anatomie-falesne-zpravy/>).

nebezpeční jedinci⁶⁷. Tyto dlouhodobé negativní důsledky působení dezinformací, které jsou často obtížně zachytitelné kvůli tomu, že k nim dochází postupně a zdánlivě nepozorovaně, pak dále usnadňují penetraci informačního prostředí dalšími dezinformačními kampaněmi a umocňují jejich dopad⁶⁸.

Jak uvádí CTHH, „nebezpečí tkví v tom, že dezinformační obsah nepodkopává autoritu např. jednoho konkrétního politika nebo politické strany, ale často způsobuje nedůvěru vůči médiím jako takovým, vůči politickému systému či samotné demokracii. Navíc vzbuzuje apatii, jelikož šíří myšlenky, že ‚věřit se nedá ničemu‘ a ‚dělat s tím nejde nic‘, protože všechno mají v rukou všemocné šedé eminence“⁶⁹. ANB pak v kapitole „Působení cizí moci“ specifikuje, že tam, kde je nástrojem cizí moci ovlivňování veřejného mínění (např. skrze šíření dezinformací), může být důsledkem radikalizace veřejnosti, která se projevuje nárůstem extremistických a protisystémových postojů (ohrožujících zájmy ČR), nárůstem podpory extremistických a protisystémových stran a hnutí, snížením podpory pro ústavní uspořádání ČR a její začlenění do euroatlantických struktur, snížením důvěry občanů ve schopnost státu naplňovat životní a strategické zájmy ČR⁷⁰, ale také radikalizací menšin zaměřené proti zájmům ČR, či narušováním veřejného pořádku a bezpečnosti v důsledku incidentů při shromažďování, ozbrojování a občanských nepokojů⁷¹.

3.4 Nedostatečná odolnost

Odolnost české společnosti vůči dezinformacím je v současné době nízká a nemá zabudované mechanismy společenské a institucionální obrany vůči působení dezinformací. Výzkumy dokládají, že čtvrtina Čechů věří dezinformacím⁷², v případě pandemie COVID-19 se jednalo až o třetinu⁷³, a že až polovina středoškoláků nerozezná reklamní sdělení od zpravodajského⁷⁴. Nedostatek kritického myšlení a mediální gramotnosti se projevuje především na digitálních

⁶⁷ Příkladem může být např. Národní domobrana v ČR, brojíci proti tzv. nelegálním migrantům (<https://hlidacipes.org/haf-krusni-psi-narodni-domobrana-lovi-nelegalni-migranty-zelene-hranici/>). Lze zmínit také případ českých občanů, kteří odjeli bojovat na východ Ukrajiny (<https://www.stopfake.org/cz/cesti-zoldneri-na-donbasu-proc-bojuji-cesi-v-radach-separatistu-ze-samozvanych-dlr-a-llr/>), ačkoliv zde nemusí být vliv dezinformací primární.

⁶⁸ European Parliament (2019), *Polarisation and the use of technology in political campaigns and communication* ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/634414/EPRS_STU\(2019\)634414_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/634414/EPRS_STU(2019)634414_EN.pdf)); European Parliament (2019), *Disinformation and propaganda – impact on the functioning of the rule of law in the EU and its Member States* ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU\(2019\)608864_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU(2019)608864_EN.pdf)).

⁶⁹ CTHH, *Definice dezinformací a propagandy* (<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>).

⁷⁰ Životní, strategické a další významné zájmy ČR jsou definovány v Bezpečnostní strategii ČR (https://www.mzv.cz/file/1386521/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf).

⁷¹ Audit národní bezpečnosti (<https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>).

⁷² Sociologické šetření Agentury STEM (2016) je shrnuto v materiálu *Dopady dezinformačních operací v České republice* (<https://www.evropskehodnoty.cz/vyzkum/dopady-dezinformacnich-operaci-v-ceske-republice/>).

⁷³ Viz např. výzkum Agentury STEM (2021) (<https://www.stem.cz/mytum-a-konspiracim-o-covid-19-veri-vice-nez-tretina-ceske-internetove-populace/>)

⁷⁴ Viz např. výzkum mediální gramotnosti organizace Člověk v tísni v rámci programu Jeden svět na školách (<https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/medialni-gramotnost>) nebo výzkum mediální gramotnosti České školní inspekce (<https://www.csicr.cz/Vyhledavani?searchtext=medi%3%a1n%3%ad+gramotnost&searchmode=anyword>).

platformách, kde Češi častěji sdílejí falešný obsah, než ověřené zprávy z důvěryhodných médií⁷⁵. Souvisí to nejen s nedostatečnou orientací v mediálním prostředí, ale také obecně s nízkou schopností porozumět sdělení, ať už ve formě psaného textu nebo audiovizuální.⁷⁶ Obranná schopnost českého obyvatelstva tedy momentálně není s to čelit dlouhodobému a soustavnému působení dezinformací stejnou měrou, jako je tomu v některých jiných zemích⁷⁷. V kombinaci s fungováním digitálních platforem, které sázejí na návykovost mechanismů fungujících u hracích automatů⁷⁸ a komukoli umožňují velmi snadnou manipulaci obsahu pomocí netransparentních algoritmů⁷⁹, je současná společnost ve vztahu k dezinformacím ve značně oslabeném postavení.⁸⁰ I kvůli tomuto vysoce nerovnému rozložení sil není záhodno, aby byla veškerá odpovědnost za obranu proti dezinformacím, a zejména jejich závažným vlnám, přenesena pouze na jednotlivce. Současně je však v demokratické společnosti žádoucí, aby se na obraně společných hodnot aktivně podílela celá společnost.

Rolí státu je mj. chránit práva a svobody svých občanů a vytvářet jim vhodné podmínky pro důstojný život a seberealizaci, stejně jako umožnit jim rozhodovat se kvalifikovaně a na základě důvěryhodných a podložených informací, což současná kontaminace informačního prostoru dezinformacemi podporovaná koordinovaným úsilím nepřátelských aktérů do značné míry omezuje či přímo znemožňuje. I proto je nezbytné, aby stát aktivně podporoval mediální gramotnost a kritické myšlení, demokratickou debatu, transparentnost informačního prostředí a pluralitu médií podobně, jako je tomu v zemích, kde je společnost vůči dezinformacím odolnější⁸¹. **Příklady z jiných států dokládají, že nejlepší dlouhodobou prevencí proti působení dezinformací je mediální gramotnost doplněná o soustavnou**

⁷⁵ Investigace.cz, *Zprávy roku 2021 podle popularity na českém Facebooku* (<https://www.investigace.cz/zpravy-roku-2021/>).

⁷⁶ Viz např. zprávu České školní inspekce týkající se rozvoje čtenářské gramotnosti na ZŠ a SŠ ve školním roce 2017/2018 (<https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Rozvoj-ctenarske-gramotnosti-na-Z>).

⁷⁷ Viz např. iDNES (2017) *Finové našli recept na propagandu. Těží ze vzdělání místo vyvracení fám* (https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/finsko-obrana-ruska-propaganda.A170306_114446_zahranicni_jw) nebo HN (2018) *Finové oproti Čechům fake news nevěří. Před prezidentskými volbami bojují proti ruským dezinformacím vzděláváním a kritickým myšlením* (<https://zahranicni.ihned.cz/c1-66030060-finove-oproti-cechum-fake-news-neveri-pred-prezidentskymi-volbami-bojuji-proti-ruskym-dezinformacim-vzdelanim-a-kritickym-myslenim>).

⁷⁸ iRozhlas (2019) *Dopamin za lajk. Sociální sítě jsou komerční veletrh a roste kvůli nim úzkost i deprese, říká neurolog* (https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/neurolog-stransky-mozek-rozhovor-facebook-twitter-socialni-site-dopamin-lajk_1904210700_och).

⁷⁹ iDNES (2018) *Kdo ovlivňuje podobu vaší hlavní stránky Facebooku a jak na něj vyzrát* (https://www.idnes.cz/technet/internet/facebook-socialni-site-algoritmus-hlavni-stranka-feed.A180810_090716_sw_internet_hege).

⁸⁰ Vhodné je zmínit též problematiku echo chambers, tedy uzavřených virtuálních diskuzních fór, jejichž účastníci se navzájem posilují ve sdíleném metanarativu a které přispívají k polarizaci společnosti, stejně tak jako problematický způsob administrace a (neexistující) moderace diskusí na digitálních platformách či vznik a šíření sítí, které pod hlavičkou svobody projevu nabádají k šíření nenávistného a škodlivého obsahu.

⁸¹ HN (2018) „Finové oproti Čechům fake news nevěří. Před prezidentskými volbami bojují proti ruským dezinformacím vzděláváním a kritickým myšlením“ (<https://zahranicni.ihned.cz/c1-66030060-finove-oproti-cechum-fake-news-neveri-pred-prezidentskymi-volbami-bojuji-proti-ruskym-dezinformacim-vzdelanim-a-kritickym-myslenim>).

komunikaci důvěryhodných společenských autorit z řad státní správy, ale také nezávislých ověřovatelů informací – novinářů, fact-checkerů a dalších.

3.5 Případová studie COVID-19

Chybějící kapacity a absence národního koordinovaného systému čelení dezinformacím se v ČR akutně **projevily s nástupem epidemie COVID-19**. Ačkoliv předmětem této analýzy není vyhodnocení reakce státu na „infodemii“, jak byla celosvětová vlna dezinformací souvisejících s pandemií označena Světovou zdravotnickou organizací,⁸² některé nedostatky, související s kapacitami státu monitorovat a vyhodnocovat dezinformace a efektivně o nich komunikovat s veřejností (ať už proaktivně nebo reaktivně), se v průběhu epidemie projeví zcela jednoznačně⁸³.

Charakter dezinformací, které se objevovaly v ČR, odpovídal stavu jinde v Evropě a ve světě, kde se objevila řada dezinformací, fabulací či manipulací šířených prostřednictvím digitálních platforem⁸⁴, řetězových e-mailů či tzv. kvazi-mediálních projektů⁸⁵, ve snaze zneužít situace v souladu se zájmy nejrůznějších aktérů⁸⁶. V českém kontextu se z počátku jednalo především o dezinformace s cílem zdiskreditovat postup EU při řešení krize (resp. členství ČR v EU jako takové) a zároveň vyzdvihnout údajnou schopnost čelit krizi v konkrétních nedemokratických státech. Brzy po začátku epidemie se začaly šířit dezinformace tvrdící, že krize je zneužívána s cílem odvést pozornost občanů od skutečného aktuálního nebezpečí (např. migrace), že virus byl vyvinut jako biologická zbraň (s cílem zabít část světové populace – tzv. Great Reset) nebo že epidemie je vyfabulovaná a slouží k vyvolávání paniky a ovládnutí obyvatelstva strachem. Další dezinformace nabádaly k užívání alternativních, někdy přímo zdraví

⁸² Ta definovala infodemii jako „výskyt nadměrného počtu informací o určitém problému ztěžující nalezení řešení“, včetně např. řešení zdravotní krize. Může se jednat o misinformace, dezinformace a domněnky šířené během zdravotní krize. Infodemie může ztížit efektivní odezvu systému ochrany veřejného zdraví a rozvířit zmatek a nedůvěru mezi lidmi (https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200305-sitrep-45-covid-19.pdf?sfvrsn=ed2ba78b_4).

⁸³ Vyhodnocení reakce státu na pandemii provádí v současné době Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru. V materiálu MV s názvem Vyhodnocení činnosti ústředního krizového štábu v době vyhlášení nouzového stavu, schváleném ministrem vnitra, se konstatuje následující: „Spíše negativně byla hodnocena také zejména zpočátku nejasná komunikace krizových opatření ve vztahu k veřejnosti a to jak ze strany ÚKŠ, tak ze strany vlády. Do budoucna by bylo třeba zajistit efektivní koordinační mechanismus, který by zajistil průběžné vypracovávání hlavních komunikačních doporučení s cílem podpořit jednotnou komunikaci klíčových opatření ze strany státní správy a vlády.“

⁸⁴ Stabilizace informačního prostředí digitálních platforem je v tomto kontextu považována v Evropě za zásadní. Od začátku krize EK jednala s představiteli hlavních digitálních platforem za účelem plné implementace samoregulačního Evropského kodexu zásad boje proti šíření dezinformací (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>), samy sociální sítě během krize prezentovaly řadu opatření, prostřednictvím kterých se snaží vliv dezinformací a dalšího škodlivého obsahu potlačit. V červnu 2020 EK vydala Společné sdělení (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0008&from=EN>), které se zaměřilo na okamžitou reakci na dezinformace související s pandemií.

⁸⁵ Navíc v situaci, kdy vynucená izolace do domácí sféry ještě více posílila roli, kterou hrají sociální sítě a internet v rámci získávání informací.

⁸⁶ Evropská služba pro vnější činnost ve svých výstupech (<https://euvsdisinfo.eu/category/blog/eeas-special-reports/>) pravidelně informovala o cílených vlivových operacích a dezinformačních kampaních RF a ČLR, realizovaných během epidemie se záměrem podkopat demokratickou diskusi, zvýšit společenskou polarizaci a v kontextu epidemie naopak posílit své vlastní postavení.

ohrožujících metod, jakožto prevence či léčby nemoci.⁸⁷ V souvislosti s vládními nařízeními a epidemiologickými doporučeními se objevovaly falešné zprávy šířící paniku či přímo výzvy k jejich porušování. Na podzim roku 2020 nabraly na intenzitě dezinformace a mýty spojené s vakcínami proti nemoci COVID-19. Ještě před tím, než byly komerčně dostupné, se šířila tvrzení o jejich neúčinnosti či přímo škodlivosti a tento trend se ještě zintenzivnil poté, co začaly být aplikovány. Právě dezinformace spojené s vakcínami se záhy staly hlavním námětem kvazi-mediálních webů. Tyto dezinformace daly vzniknout i dalším narativům. Intenzivně byl šířen narativ o údajné segregaci obyvatel. Šířitelé tohoto narativu začali vynucovat epidemických opatření srovnávat s perzekucemi proti židovskému obyvatelstvu během nacistické totality a někteří neočkovaní sami sebe srovnávali s perzekuovanými Židy. Znepokojujícím byla i míra, s kterou dezinformace pronikaly i do mainstreamového mediálního prostředí.

I pod vlivem dezinformací se zformovalo tzv. anti-covid hnutí⁸⁸, ve kterém došlo k propojení nespokojených obyvatel, představitelů dezinformační scény, ale i krajní pravice. Právě extrémistická scéna a skupiny, jejichž ústředním tématem je šíření xenofobních myšlenek, do své ideologické výbavy adoptovaly dezinformace a konspirační teorie spojené s nemocí COVID-19 a ve velké míře se podílely na kritice epidemických opatření⁸⁹. Dezinformace spojené s nemocí COVID-19 a vakcinací měly posilující vliv na radikalizaci některých jedinců, skupin a hnutí. Jedna z demonstrací proti vládním epidemickým opatřením v říjnu 2020 skončila střety mezi policií a agresivními demonstranty, z velké části fotbalovými chuligány. V roce 2021 se pro anti-covid hnutí stala typická demonizace některých lékařů, vědců a politiků podílejících se na popularizaci očkování, což mělo vliv na četné incidenty doprovázené verbální, ale i fyzickou agresí. Důležité je uvést, že přestože se řada z těchto dezinformací objevila nově až současně s pandemií, většina z nich staví na dlouhodobě přítomných dezinformačních narativech a je šířena prostřednictvím již zavedených (dez)informačních kanálů. Zvládnutí dezinformačních narativů šířených v souvislosti s COVID-19, které mohou významnou měrou omezovat schopnost státu na epidemii efektivně reagovat, tak nevyžaduje významně odlišný aparát a kapacity od těch, které jsou předmětem tohoto materiálu.

⁸⁷ Přehled nejvýznamnějších narativů s dezinformačním potenciálem, které se v souvislosti s pandemií objevily v českém mediálním prostoru, včetně jejich vyvrácení, zveřejnilo CTHH na svých stránkách (<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/koronavirus-prehled-hlavnich-dezinformacnich-sdeleni.aspx> a <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/koronavirus-prehled-hlavnich-dezinformacnich-trendu-a-sdeleni.aspx>).

⁸⁸ Více se tématu věnuje BIS ve své Výroční zprávě za rok 2020 (<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2020-vz-cz-2.pdf>).

⁸⁹ Vlivem epidemické situace na extrémistickou scénu se zabývá Zpráva o extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2020 (<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>).

4. Aktuální kapacity státu a jejich efektivita v oblasti čelení závažné dezinformační vlně

Pro účely tohoto materiálu jsou z hlediska příslušných organizačních, personálních, technických a jiných kapacit vyhodnocovány následující tři základní schopnosti státu reagovat na závažnou dezinformační vlnu:

1. **Kapacita řídit politiku státu v oblasti dezinformací**, tj. strategicky řídit a koordinovat tuto nadresortní problematiku jak na vnitrostátní, tak na mezinárodní úrovni. Taková politika by měla vycházet z priorit vyplývajících z komplexní koncepce zahrnující všechny relevantní oblasti (zejm. bezpečnost, vzdělávání, strategickou komunikaci, spolupráci se soukromými subjekty, zejména sociálními platformami, prostřednictvím kterých se dezinformace šíří apod.).
2. **Kapacita státu identifikovat závažnou dezinformační vlnu**, tj. schopnost vyhodnotit závažnost (i potenciálních) dopadů šíření dezinformací ve velkém rozsahu či intenzitě v každodenním toku (dez)informací. Fakticky tedy disponovat kapacitami pro soustavný a systematický monitoring a vyhodnocování informací z otevřených (a dalších) zdrojů ve všech klíčových oblastech, včetně schopnosti takto získané poznatky sdílet, syntetizovat a vyhodnocovat v širším kontextu. A vedle toho i schopnost identifikovat ad hoc zvýšení objemu a nebezpečnosti dezinformací, tj. identifikovat případnou dezinformační vlnu, ať už spontánní nebo řízenou, tak, aby byl stát tuto „krizovou“ situaci v oblasti dezinformací schopen vůbec identifikovat, a následně tak na ni mohl i reagovat. Sem patří i schopnost systematicky analyticky vyhodnocovat dezinformační narativy a trendy a rozpracovávat je tak, aby bylo možné zmírňovat jejich důsledky či na ně včas a adekvátně reagovat.
3. **Kapacita státu naplánovat a zrealizovat preventivní i reaktivní koordinovanou odezvu ze strany státu na výše zmíněnou vlnu**, tj. zejména nastavení odpovídajících vnitřních procesů nutných pro reakci, včetně jejich pravidelného procvičování, tj. disponovat vnitřními toky a schopností syntézy informací, vnitřní koordinací aktivit a plánů možných opatření, zkoordinovaným systémem strategické komunikace napříč státní správou atd. Dále sem patří schopnost dohledávat a postihovat původce a aktéry dezinformační vlny, tj. způsobilost identifikovat původce dezinformací (tzv. atribuce), schopnost dohledávat mechanismy jejich fungování, dohledávat případné finanční toky jejich aktivit a v neposlední řadě schopnost efektivně aplikovat právní prostředky k potrestání viníků i předcházení budoucím incidentům⁹⁰.

⁹⁰ Samotná reakce na závažnou dezinformační vlnu pak může být vykonávána v různých oblastech, které nabízejí různé nástroje: např. v **komunikační oblasti** lze využít tiskových zpráv a konferencí, výstupy pro média, sdělení na digitálních platformách, deklarační prohlášení, (medializovaných) usnesení různých těles (např. vlády, Bezpečnostní rady státu, výborů parlamentních komor apod.); v **diplomatické oblasti** může mít podobu protestních nót, vypovězení diplomatů, vydávání rezolucí, prohlášení a deklaračních žádostí o vysvětlení či omluvu (i) skrze předvolávání velvyslanců příslušných zemí, odvolávání vlastních velvyslanců, přerušování určitých projektů či bilaterálních jednání apod.; v **právní oblasti** se nabízí podávání trestních oznámení, oznámení o přestupku, žalob na ochranu osobnosti, stížností institucí státu na porušování pravidel sociálních platforem, kde se vyskytly prvky závažné dezinformační vlny apod.; v **politické oblasti** si lze představit určité typy sankcí apod.

V následujících dvou kapitolách jsou popsány nejprve dostupné kapacity a nástroje státu a jejich efektivita z hlediska organizační struktury, personálního a technického vybavení a schopností strategické komunikace, následně jsou samostatně rozebrány právní nástroje a jejich efektivita a schopnost státu je aplikovat. Pro názornější shrnutí zmíněných kapacit státu jsou tyto shrnuty v tabulce níže.

ORGANIZAČNÍ A PERSONÁLNÍ KAPACITY STÁTU ČELIT ZÁVAŽNÉ DEZINFORMAČNÍ VLNĚ						
	ŘÍZENÍ POLITIKY STÁTU V OBLASTI DEZINFORMACÍ	IDENTIFIKACE ZÁVAŽNÉ DEZINFORMAČNÍ VLNY		REALIZACE PREVENTIVNÍ I REAKTIVNÍ KOORDINOVANÉ ODEZVY ZE STRANY STÁTU		
		Monitoring otevřených zdrojů včetně schopnosti identifikovat dezinformace	Analýza dezinformačních trendů	Zjišťování aktérů a jejich vazeb (atribuce)	Stíhání trestných činů, popř. přestupků	Komunikace státu
ORGANIZAČNÍ KAPACITY	<p>Kapacity nejsou žádné.</p> <p>Není stanoven národní gestor této nadresortní politiky. Neexistuje tak koordinace aktivit státu v této oblasti, jak vnitrostátně, tak na k EU úrovni.</p> <p>Není stanovena nadresortní koncepce politiky státu v oblasti dezinformací⁹¹ zahrnující různorodá témata (např. mediální gramotnost, strategickou komunikaci státu, spolupráci státu se sociálními platformami, bezpečnostní aspekty dezinformací apod.)</p>	<p>Kapacity jsou omezené.</p> <p>Ministerstva mají většinou k dispozici pouze klasické tiskové monitoringy, nezahrnující dezinformační zdroje či témata.</p> <p>Systematický monitoring veřejně dostupného informačního prostředí (Open Source), včetně dezinformací ve své zákonné působnosti (vnitřní bezpečnost) realizuje CTHH MV.</p> <p>Systematický monitoring informačního prostředí, včetně dezinformací pro účely činnosti AČR zajišťuje (budované) Velitelství kybernetických sil a informačních operací (VeKySIO) AČR.</p> <p>Zpravodajské služby sledují relevantní otevřené zdroje z pohledu své působnosti, nicméně nemají kapacity sledovat systematicky dezinformace jako takové.</p>	<p>Kapacity jsou omezené.</p> <p>Systematicky analyticky dezinformační narativy a trendy rozpracovává v současnosti pouze CTHH MV, a to v oblasti vnitřní bezpečnosti.</p>	<p>Kapacity jsou (v teoretické rovině) dostačující.</p> <p>V případě podezření na trestný čin se atribuci pachatele věnuje standardně Policie ČR.</p> <p>V závažných případech podezření na působení cizí moci by se atribuci věnovaly i zpravodajské služby.</p>	<p>Kapacity jsou dostačující.</p> <p>Věnuje se mu primárně Policie ČR v případě trestných činů, popř. přestupkové komise v případě přestupků.</p>	<p>Pro daný účel (reakce na dezinformační vlnu) jsou kapacity nedostačující.</p> <p>Nebyl zatím vytvořen systém koordinované strategické komunikace státu. Úkol zpracovat návrh takového systému byl zadán Akčním plánem Auditů národní bezpečnosti Ministerstvu obrany, posléze pak Akčním plánem k Národní strategii pro čelení hybridnímu působení v roce 2021⁹². Absentuje určení hlavního meziresortního gestora strategické komunikace státu, absentuje určení koncepce komunikační politiky státu a absentuje efektivní koordinace aktivit státu v této oblasti.</p> <p>Kromě CTHH nebyl zatím vytvořen žádný další nový útvar schopný se věnovat strategické komunikaci či její podpoře.⁹² Ve výstavbě je Velitelství kybernetických a informačních operací (VeKySIO) AČR, které má mimo jiné podporovat strategickou komunikaci AČR.</p> <p>Dne 2. března 2022 byla vytvořena pozice vládního zmocněnce pro oblast médií a dezinformací.</p> <p>Kromě výše uvedených tvoří v současnosti primární komunikační sílu státu individuální tiskové odbory jednotlivých institucí.</p>
PERSONÁLNÍ KAPACITY	<p>Jsou omezené.</p> <p>Koncepčně (jako policy) se danou problematikou zabývá částečně jedna osoba v rámci MZV, částečně jedna osoba v rámci MO a nižší jednotky osob v rámci CTHH MV.</p>	<p>Jsou omezené.</p> <p>Jednotky osob v rámci CTHH MV. Jednotky osob v rámci VeKySIO AČR.</p>	<p>Jsou omezené.</p> <p>Jednotky osob v rámci CTHH MV.</p>	<p>Jsou částečné.</p> <p>Vyšší počty než jednotky osob, nelze blíže stanovit (operativní složky Policie ČR, ZS).</p>	<p>Jsou částečné.</p> <p>Vyšší počty než jednotky osob, nelze blíže stanovit (zejména operativní složky Policie ČR).</p>	<p>Desítky osob v rámci tiskových odborů, které se zabývají klasickou komunikací s veřejností a novináři.</p> <p>Žádné osoby nejsou vyhrazeny přímo pro strategickou komunikaci, resp. její podporu. Pouze na CTHH MV a VeKySIO jsou vyhrazeny pro podporu této činnosti jednotky osob.</p>
TECHNICKÉ KAPACITY	<p>Nejsou vyžadovány.</p> <p>Řízení a koordinace politiky (policy) technické kapacity jako takové nevyžaduje.</p>	<p>Jsou omezené.</p> <p>Jedná se zejm. o základní standardně dostupný software na sledování (vybraných) otevřených zdrojů, resp. nákup služeb poskytujících monitoring tisku, příp. dalších otevřených zdrojů.</p>	<p>Nejsou žádné.</p>	<p>Jsou nedostatečné.</p>	<p>Jsou nedostatečné.</p>	<p>Jsou omezené.</p> <p>Jedná se především o základní standardně dostupný software a služby jednotlivých tiskových odborů.</p>

⁹¹ Kromě existence doporučení Auditů národní bezpečnosti a Akčního plánu k němu.

⁹² Na ostatních resortech nebyly zatím alokovány žádné kapacity pro strategickou komunikaci nad rámec dosavadních kapacit, využívat tak lze ad hoc pouze kapacity tiskových oddělení resortů. Na žádném z resortů nebyl vytvořen strategický komunikační útvar (tzv. STRATCOM), jako např. na slovenském Ministerstvu zahraničních věcí a evropských záležitostí.

4.1 Dostupné kapacity a nástroje státu a jejich efektivita z hlediska organizační struktury, personálního a technického vybavení

Následující část textu nabízí přehled dostupných organizačních, personálních a technických kapacit státu reagovat na závažnou dezinformační vlnu. Logika textu respektuje členění oblastí uvedené v tabulce na předchozí straně.

4.1.1 Organizační kapacity

4.1.1.1 Řízení politiky státu v oblasti dezinformací

ČR aktuálně **nedisponuje koncepčním materiálem** (strategií, koncepcí, akčním plánem), který by určoval politiku státu v oblasti boje proti dezinformacím a který by stanovoval gesci⁹³ za řízení politiky v oblasti dezinformací a kompetence v jejích klíčových oblastech. Žádnému z orgánů státní správy (či např. meziresortnímu tělesu) není kompetenčním zákonem nebo jinak, např. rozhodnutím vlády, svěřeno, aby v rámci gesce koordinoval problematiku boje s dezinformacemi jakožto nadresortní, vládní problematiku a tato oblast tak zůstává do značné míry koncepčně neuchopena, neřízena⁹⁴. Relevantními dokumenty, které se však věnují především širšímu kontextu hybridních hrozeb a působení cizí moci, zůstávají ANB z roku 2016 a Národní strategie pro čelení hybridnímu působení z roku 2021 (NSČHP)⁹⁵, resp. jejich akční plány. Klíčovým doporučením ANB relevantním pro oblasti dezinformací dosud vyšlo vstříc pouze MV, které zaměřilo část činností CTHH právě na oblast dezinformací v oblasti vnitřní bezpečnosti. NSČHP navazuje na ANB prostřednictvím opatření, která počítají s nastavením systému strategické komunikace státu a zpracování návrhu změn právní úpravy pro posílení možností čelit dezinformacím. Posun představuje programové prohlášení vlády z ledna 2022, kde stojí, že do konce roku 2022 bude zřízena při ÚV pozice Poradce pro národní bezpečnost „jako nadresortního koordinátora hybridních hrozeb, dezinformací a dalších závažných nadresortních problematik. Na Úřadu vlády tak vznikne platforma pro koordinaci a komunikaci mezi subjekty bezpečnostní politiky s cílem zajistit užší spolupráci zpravodajských a bezpečnostních složek a efektivní postup proti dezinformacím a hybridním hrozbám.“⁹⁶

Jak je zřejmé např. z formulování národních pozic ke klíčovým dokumentům EU zabývajícím se problematikou dezinformací, **tato oblast se dotýká činnosti celé řady resortů a institucí**, např.: MV (dezinformace a hybridní působení v oblasti vnitřní bezpečnosti, ochrana voleb, extremismus a radikalizace), MO (hybridní působení), MZV (externí aspekty vlivového působení, diplomatická reakce, koordinace s mezinárodními partnery), MZ (oblast veřejného

⁹³ Gescí za tvorbu politiky v oblasti hybridních hrozeb, mezi které lze zařadit též cílené informační vlivové kampaně, v ČR disponuje MO. Tato gesce však není dosud závazně stanovena legislativním či nelegislativním dokumentem. Zároveň lze konstatovat, že je ale v praxi fakticky respektována napříč státní správou i vládními dokumenty jako je např. Akční plán k ANB.

⁹⁴ Např. **gesce k relevantním dokumentům EU jsou tak přidělovány ad-hoc**. Z důvodu neexistence gestora problematiky a nedostatku příslušných kapacit a kompetencí je **přidělování těchto gescí opakovaně prováděno dlouhodobými gesčními spory**. Pokud se příslušné úřady (zejména MZV, MV) rozhodly v zájmu uzavření gesčního sporu a po naplnění povinností gestora přijmout gesci přidělenou OKOM ÚV, závěry gesčních sporů jasně konstatovaly, že přijetím gesce ke konkrétnímu materiálu daný resort nepřijímá obecnou gesci k problematice dezinformací.

⁹⁵ Národní strategie pro čelení hybridnímu působení, UV č. 384/2021 (<https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vlada-schvalila-narodni-strategii-pro-celeni-hybridnimu-pusobeni-227120/>)

⁹⁶ Viz kapitolu Vnitřní bezpečnost a veřejná správa (https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/#vnitri_bezpecnost_a_verejna_sprava).

zdraví, např. dezinformace týkající se epidemie či očkování), MŠMT (vzdělávání, celoživotní učení, mediální a digitální gramotnost), MPSV (celoživotní vzdělávání, mediální a digitální gramotnost), MPO (činnost online služeb, resp. online platform, kontrola reklamy), MK (činnost médií), ÚV (umělá inteligence, nové technologie) atd., nehledě na to, že pro dezinformační vlnu může být zneužito téměř jakékoli téma. **Mezi další oblasti, které přesahují působnost jednotlivých resortů, ale jejichž koordinované a koncepční uchopení je pro boj proti šíření dezinformací klíčové, patří např. činnosti ověřovatelů faktů (fact-checking), koncepce spolupráce s digitálními platformami či strategická komunikace, které dosud dokonce nejsou formálně ukotveny v gesci žádného z resortů.**

Efektivní vládní přístup k vysoce horizontální problematice dezinformací vyžaduje koordinovaný přístup s aktivním meziresortním zapojením. V situaci, kdy takovýto přístup chybí, jsou dopady případných individuálních snah jednotlivých ministerstev značně limitované⁹⁷.

4.1.1.2 Identifikace závažné dezinformační vlny

Co se týká možnosti **identifikace** závažné dezinformační vlny, aktuální organizační kapacity jednotlivých ministerstev ke sledování a analýze informačního prostředí jsou v kontextu neexistence koncepčního uchopení problematiky omezeny především na klasické tiskové monitoringy, a nezahrnují tedy dezinformační zdroje či témata. **To de facto znamená, že nemají potřebné kapacity k identifikaci závažné dezinformační vlny, ale ani pověření se tímto tématem vůbec zabývat. Jediným pracovištěm, které provádí systematický monitoring informačního prostředí se zaměřením na dezinformace a rovněž je analyticky rozpracovává (z hlediska dezinformačních narativů a trendů) do výstupů, které sdílí s relevantními partnery, je CTHH. Činí tak ovšem pouze v rámci své zákonné působnosti, tj. pro oblast vnitřní bezpečnosti.** Přičemž je zřejmé, že dezinformace či závažná dezinformační vlna se dotýkají a dále mohou dotknout celé řady dalších oblastí, které aktuálně pokryty nejsou. Určitými monitorovacími a analytickými schopnostmi v rámci svých organizačních kapacit disponuje také AČR prostřednictvím vznikajícího Velitelství kybernetických sil a informačních operací Armády ČR (VeKySIO AČR). Je nutné uvést, že zpravodajské služby, které sledují relevantní otevřené zdroje z pohledu své působnosti, podle vlastního sdělení nemají kapacity sledovat systematicky dezinformace jako takové.

4.1.1.3 Realizace preventivní i reaktivní koordinované odezvy ze strany státu

Ve věci organizačních kapacit ke **koordinované reakci** na závažnou dezinformační vlnu je vhodné zvážit tři roviny takové odezvy. K **atribuci**⁹⁸ útoku skrze identifikaci jeho původců jsou k dispozici (stejně tak jako u ostatních hrozeb) organizační kapacity Policie ČR a zpravodajských služeb. Ke **stíhání trestných činů či přestupků** souvisejících se závažnou dezinformační vlnou jsou opět využitelné organizační kapacity Policie ČR a přestupkových komisí či oddělení obecních úřadů, přičemž je však nutné mít na paměti, že šíření dezinformací

⁹⁷ Z výše uvedeného mj. vyplývá, že již zmíněné CTHH MV není (a nikdy nebylo) určeno jako hlavní gestor či koordinátor vládní politiky v oblasti dezinformací.

⁹⁸ K problematice atribuce je v tomto kontextu nutné upozornit na obtíže, které ji obvykle provázejí. Atribuce cíleného šíření dezinformací konkrétními aktéry je často velmi náročná, a možná (reálná) pouze na hladině určité pravděpodobnosti. Přestože v některých rovinách je atribuce nutnou podmínkou reakce (např. diplomatické reakce, sankce apod.), v řadě případů šíření dezinformací naopak není efektivní reakce státu atribucí přímo podmíněna a je žádoucí, aby stát efektivně reagoval i bez možnosti aktuálního určení hlavních původců.

ani závažná dezinformační vlna s vážnými následky nemusí být nutně provázené jednáním právně postižitelným.

Zcela ovšem chybí jakékoli organizační i koncepční zaštitění nutné ke koordinované reaktivní i proaktivní strategické komunikace státu. Dosud nebyl určen hlavní meziresortního gestor problematiky a v souvislosti s tím ČR dosud postrádá jakoukoli koncepci komunikační politiky a koordinaci komunikačních aktivit, jakož i celkovou infrastrukturu potřebnou k realizaci efektivní strategické komunikace⁹⁹. Jedinými útvary, které jsou v současné době kapacitně připravené se v omezeném rozsahu věnovat (strategické) komunikaci (tj. vytvářet odborně podložený i komunikačně vhodný obsah a komunikovat jej skrze k tomu určené kanály) jsou tisková oddělení institucí, CTHH MV a do určité míry též VeKySIO AČR (které má mj. podporovat strategickou komunikaci Armády ČR). Problematika dezinformací v EU se prolíná s problematikou čelení hybridnímu působení, kde hraje neformální koordinační roli Ministerstvo obrany jako gestor Pracovní skupiny EU pro posilování odolnosti a čelení hybridním hrozbám.

Určení původce hybridního působení je základním předpokladem jakékoliv účinné adresné reakce. V této věci byl v červnu 2021 schválen Akční plán¹⁰⁰ k Národní strategii kybernetické bezpečnosti ČR¹⁰¹, který si jako jeden z úkolů uložil vytvořit, implementovat a v relevantních případech aktivovat efektivní národní rámec plnohodnotné atribuce závažných kybernetických útoků. Tento atribuční mechanismus byl v roce 2021 vytvořen a schválen vládou ČR. Je však třeba podotknout, že se jedná o atribuční mechanismus na závažné kybernetické útoky. Z hlediska strategické komunikace v kontextu hybridního působení tu pak je NSČHP, která stanoví tři hlavní cíle: posílit odolnost české společnosti, českého státu a kritické infrastruktury; nastavit systémový a celostní přístup v rámci celého státu; vybudovat schopnost adekvátní a včasné reakce. Vychází přitom z předpokladu, že ČR musí reagovat na zhoršující se bezpečnostní prostředí a aktéry, kteří využívají zranitelností demokratické společnosti. Na Strategii navazuje akční plán¹⁰².

4.1.2 Personální kapacity

4.1.2.1 Řízení politiky státu v oblasti dezinformací

Personální i další kapacity potřebné na národní úrovni k efektivní reakci na významnou dezinformační vlnu předpokládají aparát, jehož rozměr a zaměření se v teoretické rovině odvíjejí především od organizačních schopností státu čelit závažné dezinformační vlně, opřených především o reálně fungující vládní koncepci boje proti dezinformacím a její

⁹⁹ Jediným mechanismem, který byl zřízen za účelem zajišťování meziresortní koordinace komunikace (nikoliv ovšem strategické komunikace) byla Mediální skupina Ústředního krizového štábu (ÚKŠ), jejímž vedoucím byl pověřený zaměstnanec ministerstva (např. ředitel tiskového odboru), jehož ministr byl předsedou ÚKŠ, a členy ověřeni pracovníci úřadu, jejichž představitelé byli členy ÚKŠ. Aktivace mediální skupiny však byla vázána pouze na aktivaci ÚKŠ a charakter její činnosti byl především reaktivní. V roce 2020 byla mediální skupina ÚKŠ UV 954/2020 zrušena úpravou znění statutu ÚKŠ (viz aktuální znění <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/pracovni-vybory/ustredni-krizovy-stab/statut-UKS.pdf>). Posléze bylo toto usnesení vlády zrušeno UV 78/2022 (<https://apps.odok.cz/attachment/-/down/NANACBNBUUMO>) a v rámci ÚKŠ nově zřízena odborná pracovní skupina pro koordinaci krizové komunikace.

¹⁰⁰ ÚV č. 675/2021

¹⁰¹ UV č. 1239/2020

//¹⁰² ÚV č. 1044/2021

jednotlivé aspekty. Jak však bylo uvedeno v předchozí části, taková koncepce (tím méně reálně existující koncepční přístup) v současné době neexistuje, s čímž částečně souvisí i nedostatek, či přímo neexistence, potřebných personálních kapacit v této oblasti.

Stejně jako v předchozích částech tohoto materiálu lze personální kapacity potřebné k efektivní reakci na významnou dezinformační vlnu rozdělit v minimalistické variantě na personální kapacity potřebné pro kontinuální monitoring otevřených zdrojů, resp. k detekci a analýze dezinformací, a pro následnou reakci v podobě atribuce původců dezinformačních vln (a následnou aplikaci právních či dalších prostředků). Dále sem lze zařadit strategickou komunikaci vůči veřejnosti, zacílenou na předcházení či zmírňování negativních následků dezinformační vlny. V optimální (ne-minimalistické) variantě už personální kapacity předpokládají zároveň i zajištění kapacit na koordinaci a tvorbu, resp. implementaci, politik přijatých za účelem potírání dezinformací. Už ze samotné neexistence národní koncepce boje proti dezinformacím logicky vyplývá, že ČR aktuálně takovými kapacitami v dostatečné míře nedisponuje. Této oblasti se tak věnují pouze nízké jednotky osob (v rámci MV, MZV a MO) a to spíše ad-hoc a nesystematicky (např. v souvislosti s národní agendou plynoucí z projednávání této problematiky v EU či NATO, v kontextu mezinárodních cvičení apod.) a v souběhu s jinými agendami.

4.1.2.2 Identifikace závažné dezinformační vlny

Co se týče personálních kapacit dostupných pro účely identifikace závažné dezinformační vlny, tyto existují pouze na několika málo designovaných pracovištích (viz dále). Potenciálně by personální kapacity pro tyto úkoly mohly plnit existující standardní tiskové a komunikační útvary jednotlivých ministerstev a dalších úřadů. Přestože však ministerstva a klíčové úřady téměř vždy disponují nějakou formou potřebného **monitoringu mediálních zdrojů** (často spíše jen výstupy z monitoringu tisku a dalších médií, který je jim na zakázku, dle předem definovaných kritérií, vytvářen třetími subjekty), tento se obvykle vztahuje pouze na úzce definovaná témata (a zdroje) bez toho, aby umožňoval sledovat celé informační spektrum, včetně zdrojů či témat se silným dezinformačním potenciálem. V rámci většiny relevantních úřadů tedy **nelze v současné době hovořit o existenci alokovaných personálních kapacit, které by se věnovaly kontinuálnímu monitoringu otevřených zdrojů**, a zároveň disponovaly potřebnými znalostmi týkajícími se (dez)informačního prostředí, tedy **kteřé by jim umožnily včas detekovat a kompetentně analyzovat dezinformační kampaň**. Současně je nutné podotknout, že jednotlivé resorty mohou dezinformace monitorovat, analyzovat a reagovat na ně pouze v rámci svých odborných způsobilostí. Původci dezinformací však, zcela bez ohledu na resortní gesce, často kombinují do jednoho dezinformačního narativu prvky z různých oblastí.

Personálními kapacitami určenými pro **monitoring otevřených zdrojů, včetně schopnosti detekce dezinformací, aktuálně disponují pouze CTHH** (věnující se oblasti vnitřní bezpečnosti) **a VeKYSIO** (plní tyto úlohy pro potřeby Armády ČR), a to v řádu jednotek osob. Zpravodajské služby sledují relevantní otevřené zdroje systematicky jen z užšího pohledu své vlastní působnosti a v rozsahu, v jakém se jich daná problematika dotýká¹⁰³, avšak nedisponují

¹⁰³ BIS ve výroční zprávě za rok 2017 uvádí, že „BIS nerozpracovává tzv. proruské dezinformační weby jako samostatný problém, ale věnuje se zpravodajskému rozpracování ruských vlivových operací proti ČR a jejím

kapacitami systematického sledování dezinformací jako takových, tedy v jejich souhrnu a komplexitě.

Personálními kapacitami pro **analytické vyhodnocování dezinformačních narativů** a dezinformačních trendů, které je klíčové pro schopnost identifikovat potenciál jednotlivých dezinformací či dezinformačních zdrojů, včetně schopnosti indikovat (či potvrdit) významnou dezinformační vlnu¹⁰⁴, pak disponuje pouze CTHH, a to primárně v oblasti vnitřní bezpečnosti. Z dosavadních zkušeností je přitom zřejmé, že tematicky se významná dezinformační vlna, se zásadními dopady na ČR, může dotknout téměř jakékoli oblasti (zdravotnictví, mezinárodní politika, obrana státu, vnitřní bezpečnost, sociální politika atd.). **Nedostatek personálních kapacit tak může mít zásadní dopad na schopnost ČR být i jen vůbec identifikovat závažnou dezinformační vlnu.**

4.1.2.3 Realizace preventivní i reaktivní koordinované odezvy ze strany státu

Co se týče personálních kapacit způsobilých a připravených k realizaci **preventivní i reaktivní koordinované odezvy** státu na dezinformační vlnu či obecně dezinformace, ty částečně existují pro účely zjišťování aktérů a jejich vazeb (atribuce), a dále v běžné rovině pro účely trestního stíhání (popř. stíhání souvisejících přestupků), mělo-li by k němu dojít.

V rovině reakcí prostřednictvím strategické komunikace, kterou lze v daném kontextu považovat za zcela zásadní, by bylo možné odkazovat pouze na existující personální kapacity stávajících komunikačních útvarů jednotlivých úřadů. Ty však lze v prostředí, ve kterém neexistuje ani koncepce ani koordinace (či např. systém školení) strategické komunikace, využít pro dané účely pouze velmi omezeně. Jak bylo uvedeno v části věnující se organizačním kapacitám, v dílčím rozsahu se strategické komunikaci koncepčně v rámci svých oblastí věnuje CTHH a do určité míry též VeKySIO, což reflektují také příslušné personální kapacity – v rámci těchto útvarů jsou však na danou činnost vyčleněny jen nízké jednotky osob. Mezi kapacitami jednotlivých resortů neexistuje ani formální koordinace, kterou lze chápat jako jednu ze zásadních podmínek funkční strategické komunikace státu. **Obecně lze tedy personální kapacity pro reakci státu na dezinformační vlnu považovat za nedostatečné.**

4.1.3 Technické vybavení

Dynamický technologický vývoj v oblasti šíření a sdílení informací umožňuje původcům a šířitelům dezinformací zasáhnout v digitálním prostoru velmi široké publikum, a to při současném cílení rozdílného obsahu na různé precizně vymezené skupiny a s využitím relativně nízkých nákladů. Informační přehlcenost, jakož i ovládnutí prostoru digitálních platform několika klíčovými hráči, jejichž procesy, které významně ovlivňují tok (dez)informací, jsou z hlediska jejich šíření a původce často netransparentní, ztěžují možnost detekce dezinformací, resp. významných dezinformačních vln, a tím i reakce na ně. Potírání škodlivých dezinformací proto vyžaduje nástroje, které budou schopné informační prostředí

zájmům jako komplexnímu problému“ (<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2017-vz-cz.pdf>). (Zmínka odkazuje na veřejnou verzi zprávy.)

¹⁰⁴ Připomeňme definici významné dezinformační vlny, která pro účely tohoto materiálu předpokládá schopnost odlišit masivní rozsah šíření dezinformací v rámci dezinformační vlny od obvyklého toku (dez)informací.

otevřených zdrojů a to, jakými způsoby v něm dochází k šíření (dez)informací, komplexně monitorovat a analyzovat¹⁰⁵.

Jak už bylo uvedeno výše, stávající technické kapacity se v této oblasti omezují především na obvykle úzce definovaný monitoring médií (v některých případech i pouze soukromým subjektem poskytovaný výstup z tohoto monitoringu), doplněný případně o úzce definovaný monitoring digitálních platforem, jejichž primárním cílem však není detekce dezinformací. Je navíc zřejmé, že spektrum možných technických nástrojů je v neustále se vyvíjejícím prostředí velmi široké – od základních nástrojů na monitoring otevřených zdrojů, přes automatizované analytické nástroje využívající pokročilé statistické modely, až po sofistikované nástroje pracující s umělou inteligencí a strojovým učením (přičemž je zřejmé, že používání těchto nástrojů je podmíněno odpovídajícími finančními i personálními kapacitami). **Takovými technickými nástroji v současné době nedisponuje žádná složka v rámci státní správy ČR (minimálně ne pro účely, jež jsou předmětem tohoto materiálu).**

Závěr:

Z výše uvedeného vyplývá, že organizační, personální i technické kapacity ČR čelit závažné dezinformační vlně jsou veskrze nedostačující. Prakticky to znamená, že v případě, kdy bude vůči ČR rozpoutána závažná multivektorová dezinformační kampaň, **nebude ČR**, vyjma oblasti vnitřní bezpečnosti, která je do značné míry pokryta činností CTHH, za současného stavu **schopna tento útok identifikovat ani na něj reagovat, ale ani efektivně zkoordinovat** ty složky, které se již boji proti dezinformacím či strategické komunikaci částečně věnují. Tato schopnost je klíčová i pro NCOZ SKPV (sekcí terorismu a extremismu), neboť jedním z cílů dezinformačních kampaní může být mobilizace obyvatelstva, vyvolání nepokojů, radikalizace, útoky vůči konkrétním osobám a představitelům státu či státní správy, jejichž intenzita bude vyžadovat realizaci různých opatření, jakožto i další negativní jevy, které spadají do působnosti Policie ČR. Zcela **zásadní je nedostatek (jakýchkoli) kapacit v oblasti strategické komunikace státu** – tedy nejdůležitějšího komponentu v boji proti dezinformacím. Nelze tedy ani vyloučit, že dezinformační kampaně již v ČR probíhají, aniž by si to relevantní složky státu uvědomovaly. Tomu by nasvědčovala i některá mediální zjištění¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Podrobnější analýzy způsobu šíření dezinformací, např. včetně odhalování tzv. neautentického koordinovaného chování, tj. využívání (polo)automatizovaných účtů/botů a dalších podvodných metod, však zároveň předpokládají (aktuálně velmi obtížně získatelný či přímo nezískatelný) přístup k potřebným informacím a anonymizovaným datům ze strany poskytovatelů služby (např. sociální sítě), prostřednictvím které jsou dezinformace šířeny. Umožnění přístupu k těmto datům pro vybrané účely, při současném dodržení přísných podmínek pro ochranu soukromí, je pak otázkou případné budoucí národní či evropské regulace.

¹⁰⁶ Příkladem může být šíření řetězových e-mailů obsahujících dezinformace, které není dosud uspokojivě zmapováno. Není tak jasné, jaký je jejich obsah, jak moc se šíří, jaký mají dopad na své čtenáře a jaká opatření by bylo vhodné přijmout za účelem jejich omezení či snížení dopadu. Podobně lze uvažovat i s ohledem na šíření dezinformací na digitálních platformách, a to především těch šířených pomocí cílené reklamy určované algoritmy. Data a informace potřebná k určení rozsahu tohoto problému sociální platformy odmítají poskytnout veřejnosti (viz např. e-mail zaslaný aktivistovi O. Dehayovi společností Facebook v březnu 2018 <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/digital-culture-media-and-sport-committee/fake-news/written/80117.html>).

4.2 Mezinárodní srovnání: stávající kapacity vybraných států

V této části je uvedeno několik příkladů kapacit, které mají pro případ nutnosti čelit závažné dezinformační vlně některé státy. Informace v této části byly získány od partnerů v daných státech. Nejedná se o úplný výčet – informace o konkrétních organizačních, personálních a technických kapacitách jednotlivých států nejsou veřejné – ale spíš jde o ilustraci toho, jakými způsoby lze k problematice dezinformací z hlediska organizačního a kapacitního v demokratických společnostech přistupovat.

4.2.1 Slovensko

Přestože Slovenská republika (SR) své kapacity potřebné pro boj proti dezinformacím stále buduje, v posledních letech v této oblasti významně zintenzivnila své snahy a boj proti hybridním hrozbám a dezinformacím patří mezi priority současné vlády. Ve svém programovém prohlášení¹⁰⁷ vláda SR otevřeně konstatuje, že šíření dezinformací a hoaxů ohrožuje rozvoj vzdělanostní společnosti, zavazuje se připravit akční plán na koordinaci boje proti hybridním hrozbám a šířením dezinformací, vybudovat adekvátní centrální kapacity pro jeho realizaci, posílit relevantní kapacity a expertizu na celostátní úrovni a podpořit aktivní účast SR v mezinárodním úsilí při odvracení těchto hrozeb.

Téma tak široce reflektuje i Bezpečnostní strategie SR¹⁰⁸, která konstatuje, že nejvýrazněji se hybridní působení v SR projevuje cíleným šířením propagandy a dezinformací proti demokratickému zřízení a zakotvení SR v NATO a EU. Za nutné považuje vytvoření koordinovaného národního mechanismu pro zvyšování odolnosti, posílení struktur a rozhodovacích procesů včasnější identifikace, vyhodnocení a reakce na vlivové a dezinformační působení, jakož i realizaci systémových opatření. Věnuje se také strategické komunikaci s úmyslem rozvíjet kapacity veřejné správy a posílení efektivního mechanismu spolupráce s expertním mimovládním, akademickým a mediálním sektorem v boji proti dezinformacím. Zde mj. udává úmysl podpořit rozvoj občanské společnosti a spolupráci s mimovládním sektorem přijetím meziresortních i specifických resortních systémových opatření, včetně finančních, které nevládnímu sektoru umožní rozvoj jeho programů a kapacit.

Současné vládní úsilí přitom navazuje na již existující snahy a kapacity. V dubnu 2019 na základě doporučení EU Akčního plánu proti dezinformacím vznikla Meziresortní konzultační skupina pro boj s dezinformacemi. Tato skupina byla vytvořena mj. v souvislosti s celoevropskými přípravami na ochranu voleb do evropského parlamentu a v tehdejší kontextu neexistence národního legislativního rámce či meziresortního koordinačního mechanismu ji jako ad-hoc opatření svolalo Oddělení strategické komunikace Ministerstva zahraničních věcí a evropských záležitostí Slovenské republiky (MZVaEZ). Klíčovou úlohou tohoto oddělení, které je přímo podřízeno ministroví, je identifikace, monitoring a vyvracení dezinformací v oblasti zahraniční politiky.

¹⁰⁷ Programové prohlášení vlády Slovenské republiky na období let 2021-2024 (<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677>).

¹⁰⁸ Viz Bezpečnostní strategie Slovenské republiky, přijatá v lednu 2021 (https://www.vlada.gov.sk/data/files/8048_bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf).

Přestože do činnosti konzultační skupiny byli zapojeni též experti občanského sektoru, bylo ministrem zahraničních věcí konstatováno¹⁰⁹, že tato oblast musí být v budoucnu koordinována na základě celovládního či přímo celospolečenského přístupu z pozice centrálního nadresortního útvaru, a nikoli z pozice jednoho z resortů. Téma bylo v roce 2019 projednáváno v rámci Bezpečnostní rady Slovenské republiky a lze předpokládat, že výsledkem právě těchto diskusí byl vznik Meziresortní koordinační skupiny¹¹⁰, jejímž cílem je předložit návrh usnesení vlády k vytvoření celonárodního koordinačního mechanismu boje proti dezinformacím, který sjednotí dosud roztržštěné snahy jak vládního, tak občanského sektoru. Vzhledem k převažujícím bezpečnostním aspektům a vlivu dezinformací na bezpečnostní prostředí SR je skupina zřízena v gesci kanceláře Bezpečnostní rady SR. Členy tvoří příslušné ústřední orgány státní správy, jmenovitě Ministerstvo zahraničních věcí a evropských záležitostí, Ministerstvo obrany, Ministerstvo kultury a Ministerstvo školství, vědy, výzkumu a sportu, dále bezpečnostní složky jako Policie SR, Slovenská informační služba, SITCEN (Situacní centrum při úřadu vlády) či NBAC (Národní bezpečnostně-analytické centrum při Slovenské informační službě).

Společná koncepce může stavět na dosavadních zkušenostech jednotlivých útvarů – kromě výše zmíněné činnosti Oddělení strategické komunikace MZVaEZ SR úspěšně funguje od roku 2018 v rámci Policie SR projekt Hoaxy a podvody¹¹¹, který prostřednictvím speciální policejní facebookové stránky s více než sto tisíci sledujícími pravidelně vyvrací dezinformace z široké škály oblastí (činnost policie, migrace, menšiny, zdraví včetně COVID-19 apod.). O organizační, personální a technické kapacity se poté Slovensko může opřít také prostřednictvím činností zmíněných center SITCEN či NBAC, která fungují jakožto koordinační a komunikační platformy pro širší problematiku hybridních hrozeb. V červenci 2020 zřídil samostatné pracoviště pro hybridní hrozby a dezinformace také Národní bezpečnostní úřad SR, který také naplňuje záměr EU i slovenské vlády „systematicky sledovat, vyhodnocovat, analyzovat a reagovat na informační operace zaměřené na šíření potenciálně škodlivých informací“¹¹². Větší pozornost těmto problematikám chce věnovat také Ministerstvo obrany, které předpokládá rozvoj expertizy a rozšíření personálních i technologických kapacit, aktuálně také posiluje své schopnosti strategické komunikace a vyvracení dezinformací. V souvislosti s pandemií COVID-19 se problematice dezinformací začalo významněji věnovat také Ministerstvo zdravotnictví, které během léta 2020 najalo experta, který dezinformace spojené s COVID-19 aktivně vyvrací na sociálních sítích resortu a podílí se i na dalších komunikačních aktivitách, přičemž Ministerstvo zdravotnictví chce stávající kapacity dále posilovat.

¹⁰⁹ Viz záznam interpelace ze dne 16. 9. 2019 na stránkách Národní rady SR zde: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze/ho_detail&MasterID=18359.

¹¹⁰ Skupina vznikla na základě úkolu Akčního plánu digitální transformace Slovenska na roky 2019 – 2022 (https://www.vicpremier.gov.sk/wp-content/uploads/2019/07/Akcny-plan-DTS_2019-2022.pdf).

¹¹¹ Více na facebookové stránce Hoaxy a podvody (<https://www.facebook.com/hoaxPZ/>).

¹¹² Více v tiskové zprávě Národního bezpečnostního úřadu SR (<https://www.nbu.gov.sk/2020/07/02/nbu-zriadil-pracovisko-pre-hybridne-hrozby-a-dezinformacie/index.html>).

V květnu 2021 vyčlenila slovenská vláda v rámci plánu obnovy EU 20 mil. EUR na boj proti dezinformacím v digitálním prostoru.¹¹³ Z těchto prostředků je v rámci programu Efektivní veřejná správa financován dvouletý národní projekt (na období let 2022 až 2023) pro posílení personálních a technických kapacit vybraných rezortů (MV SR, MZVaEZ SR, MO SR a ÚV SR) pro účely identifikace, analýzy a odezvy na hybridní působení. V rámci projektu v hodnotě 10 mil. EUR by mělo při Ministerstvu vnitra SR vzniknout Centrum proti hybridním hrozbám jako analytické, metodické a koordinační pracoviště i ve vztahu k ostatním rezortům. Současně s tímto připravuje kancelář Bezpečnostní rady SR dokument, který by měl zlepšit odolnost SR vůči dezinformacím, tzv. Koordinovaný mechanismus odolnosti Slovenska vůči informačním operacím. MO SR pak finalizuje Akční plán koordinace boje proti hybridním hrozbám, jehož součástí jsou opatření namířená na posílení společenské odolnosti a boj proti dezinformacím.¹¹⁴

4.2.2 Lotyšsko

Boj proti dezinformacím je jednou z hlavních priorit klíčového bezpečnostního dokumentu Lotyšska, jeho Národní bezpečnostní koncepce¹¹⁵. V návaznosti na koncepci je toto téma rozpracováno v dalších podřízených politických dokumentech a implementačních plánech. Hlavními cíli Lotyšské politiky boje proti dezinformacím plynoucími z těchto materiálů je především posilování národních schopností strategické komunikace, zvyšování mediální gramotnosti společnosti, podpora veřejnoprávních a nezávislých médií (včetně jejich schopnosti poskytnout kvalitní a důvěryhodné zpravodajství také početné ruské menšině) a zefektivňování legislativy při regulaci mediálního prostředí (zejm. s ohledem na aktivně působící ruská dezinformační média).

Lotyšsko tedy disponuje základními organizačními kapacitami (v oblasti politiky a organizačních složek), na které navazují odpovídající kapacity personální. Centrální úlohou je pověřen odbor strategické komunikace, zřízený v rámci úřadu vlády (resp. Státního kancléřství), který na národní úrovni koordinuje úsilí státní správy v boji proti dezinformacím. Klíčové resorty poté disponují experty se schopnostmi detekce dezinformačních kampaní (vzhledem ke geopolitické situaci Lotyšska se jedná opět především o dezinformační kampaně RF), jejichž znalosti rovněž zahrnují schopnosti navrhnout a implementovat příslušnou odezvu (ať už v rovině strategické komunikace či v návrhu dalších možných opatření). Problematikou potírání dezinformací se poté zabývají také další orgány, jako např. úřad zabývající se regulací médií, který s pomocí pokročilých technických nástrojů sleduje dodržování národní legislativy elektronických médií či úřad monitorující dodržování pravidel politické reklamy (offline i online).

Na toto úsilí o komplexní uchopení problematiky boje proti dezinformacím v rámci státní správy (tzv. *whole-of-government approach*) poté navazuje také snaha o podporu celospolečenského přístupu (tzv. *whole-of-society approach*).

¹¹³ Pravda.sk, *Na boj proti dezinformáciám v digitálnom priestore bolo vyčlenených v rámci plánu obnovy 20 miliónov eur* (<https://ekonomika.pravda.sk/ludia/clanok/587618-na-boj-proti-dezinformaciam-v-digitalnom-priestore-bolo-vyčlenených-v-ramci-planu-obnovy-20-milionov-eur/>).

¹¹⁴ Pravda.sk, *Na boj proti dezinformáciám v digitálnom priestore bolo vyčlenených v rámci plánu obnovy 20 miliónov eur* (<https://ekonomika.pravda.sk/ludia/clanok/587618-na-boj-proti-dezinformaciam-v-digitalnom-priestore-bolo-vyčlenených-v-ramci-planu-obnovy-20-milionov-eur/>).

¹¹⁵ Úplný text Národní bezpečnostní koncepce Lotyšska v angličtině je dostupný zde: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/309647-on-approval-of-the-national-security-concept>.

Lotyšská vláda intenzivně spolupracuje s občanskou společností i médii za účelem posilování povědomí o potenciálních hrozbách, přípravy na nepředvídatelné události (včetně jejich možného ovlivnění dezinformacemi) a za účelem diskuse možných politických opatření. Toto úsilí se dále zintenzivňuje v období voleb, kdy vláda (kromě interních opatření) úzce spolupracuje s občanskou společností a důvěryhodnými médii. Přímé kanály komunikace a spolupráce má též nastaveny se zástupci hlavních digitálních platforem (Facebook, Twitter apod.)

V lotyšské Rize také sídlí centrum excelence NATO pro strategickou komunikaci, což významně podporuje mezinárodní aktivity země v této oblasti.

4.2.3 Spojené království

Spojené království reflektuje hrozbu související s dezinformacemi a propagandou cizí moci hned v několika oficiálních dokumentech¹¹⁶. Strategickým materiálem pro boj proti dezinformacím sice nedisponuje, nicméně v rámci britské státní správy je zajištěna vysoká míra koordinace mezi jednotlivými resorty a spolupráce mezi tzv. policy makers, tvořícími politiku státu, a communicators, tedy komunikátorů, nejčastěji ze specializovaných útvarů tiskových odborů.

Přímo pro boj s dezinformacemi byla v roce 2018 ve Spojeném království vytvořena dvě pracoviště, konkrétně National Security Communications Team (NSCT), zřízené při tiskovém oddělení britského ekvivalentu Úřadu vlády (Cabinet Office), a Rapid Response Unit (RRU), podřízené přímo Úřadu vlády. NSCT se zabývá strategickou komunikací v oblasti národní bezpečnosti, včetně řešení dezinformací, přičemž skrze ředitele tiskového oddělení úřadu vlády má přístup na jednání COBRA, což je britský ekvivalent Ústředního krizového štábu. RRU je pak tělesem, které zajišťuje pro vládu monitoring a analýzu médií z hlediska dezinformací, a taktéž následnou rychlou a cílenou komunikaci s dalšími státními složkami, kterých se získané poznatky případně týkají. NSCT se také ve spolupráci s vládní službou pro (strategickou) komunikaci (Government Communication Service) podílel na vytvoření metodické příručky boje s dezinformacemi určené vládním komunikátorům všech úrovní, včetně lokálních, jejíž druhá aktualizovaná verze byla zveřejněna v roce 2021¹¹⁷. Příručka je

¹¹⁶ V materiálu ministerstva obrany z roku 2018 s názvem *Zpráva o modernizaci obranného programu* (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/765879/ModernisingDefenceProgramme_report_2018_FINAL.pdf) jsou dezinformace označeny za významnou hrozbu. Otevřeně jsou zde pojmenovány i kremelské informační operace, jež „**kalí veřejnou demokratickou debatu**“. Ve stejném roce pak parlamentní Výbor pro kulturu, média a sport vydal přímo *Zprávu o dezinformacích* (<https://web.archive.org/web/20181207234021/https://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/digital-culture-media-and-sport-committee/news/fake-news-report-published/>), která **dezinformační kampaně označuje za přímé ohrožení demokracie** a rovněž přímo zmiňuje koordinované informační působení ze strany ruských zpravodajských služeb, které míří zejména na volební procesy v západních zemích. Výraznější pozornost dezinformacím pak byla věnována ve Zprávě parlamentního Výboru pro zpravodajství a bezpečnost z roku 2020, (<https://docs.google.com/a/independent.gov.uk/viewer?a=v&pid=sites&srcid=aW5kZXBlbnRlbnQuZ292LnVrFGIzY3xneDo1Y2RhMGEyN2Y3NjM0OWFI>), která se zabývala vlivovým působením RF ve Spojeném království, která mj. uvádí, že **Spojené království je přímým cílem ruské dezinformační kampaně**, a to mj. formou působení ruských státních médií, jako jsou RT a Sputnik.

¹¹⁷ Příručka je společně s doprovodnými materiály dostupná na stránkách britského vládního úřadu pro komunikaci (<https://gcs.civilservice.gov.uk/publications/resist-2-counter-disinformation-toolkit/>). CTHH vytvořilo ve spolupráci s britskými partnery **českou verzi prvního vydání příručky adaptovanou na místní**

základem systému školení poskytovaného celé britské státní správě včetně lokálních úrovní. RRU pak byla aktuálně zapojena i do boje s dezinformacemi týkajícími se nákazy COVID-19, přičemž za tímto účelem byla mj. obnovena úspěšná vládní protidezinformační kampaň Don't Feed the Beast¹¹⁸, která se snaží formou mediální osvěty přimět lidi ke kritickému hodnocení získávaných informací, a to na základě metodologie vypracované pracovníky RRU.

podmínky (veřejně dostupná zde <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/ke-stazeni-resist-prirucka-pro-boj-s-dezinformacemi.aspx>).

¹¹⁸ Více na stránkách kampaně (<https://sharechecklist.gov.uk/>).

5. Právní nástroje použitelné v případě dezinformační vlny a jejich efektivita

Obsahově je třeba vycházet z toho, že moderní formy dezinformačních kampaní v zásadě používají několika základních typů informačních sdělení, jde o sdělení zakládající se na

- a) méně či více manipulativní interpretaci reality,
- b) na vyvolávání strachu a
- c) na vyvolávání nenávisti.

Obecně jde ve většině případů o sdělení působící primárně na emoce, nikoliv věcná sdělení nebo jde o emoční sdělení v hávu sdělení věcných.

Východiskem jakékoliv právní úpravy, která reguluje (nebo *de lege ferenda* může regulovat), chování osob, je soulad s ochranou základních práv a svobod, zakotvených v Listině základních práv a svobod¹¹⁹ a v rovině mezinárodního práva zejména v úmluvách Rady Evropy¹²⁰ a úmluvách OSN¹²¹. Listina garantuje svobodu projevu i právo získávat a šířit informace (čl. 17 odst. 1 a 2), cenzura (míněno předběžné ex ante povolení obsahu před publikací) je nepřípustná (čl. 17 odst. 3) a uvedená práva, resp. svobody, lze omezit (tedy nikoliv předem povolovat, ale zakázat úplně či omezit ex post šíření určitého obsahu) jen 1) zákonem, a to 2) jen jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná, pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti (čl. 17 odst. 4)¹²². V případě omezení uvedených práv a svobod, byť při splnění všech právě uvedených podmínek, musí být zároveň šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena (čl. 4 odst. 4 Listiny).

V zásadě žádné právo ani svoboda nejsou absolutní, střetávají se jak s právy a zájmy jiných, tak se zájmy nadosobními, jako je např. bezpečnost státu či ochrana života a zdraví. Konkrétní vyvážení případných kolizí je v obecné rovině rolí zákonodárce, v konkrétní věci rolí výkonné moci a ji kontrolujícího obecného a správního soudnictví, a abstraktní i konkrétní kontrola ústavnosti je pak úkolem Ústavního soudu. V rámci takto nastavených vztahů by pak zásadně nemělo docházet (alespoň ne natrvalo) k neproporcionálnímu omezení či naopak upřednostnění určitého práva či svobody na jedné straně, ani zájmu veřejného na straně druhé.

Jakákoliv existující či budoucí regulace svobody projevu či práva získávat a šířit informace se musí pohybovat ve výše nastíněných mantinelech, což na druhé straně neznamena,

¹¹⁹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku ČR.

¹²⁰ Primárně Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

¹²¹ Zejména Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

¹²² Zde je vhodné zdůraznit, že Listina v čl. 17 používá pojem „cenzura“ v užším smyslu, než v jakém se používá v obecné češtině, kde se za cenzuru označuje nejen proces povinného předběžného vystavování souhlasu s publikací konkrétního textu (tedy cenzura ve smyslu čl. 17 odst. 3), ale i ex post omezování svobody slova či trestání za určité projevy. Tato omezení ex post Listina označuje nikoliv za „cenzuru“, ale za „omezení svobody projevu a práva vyhledávat a šířit informace“ a ve vymezených případech ji umožňuje (viz čl. 17 odst. 4).

že z legitimních důvodů (vymezených již na úrovni ústavního či mezinárodního práva) nemůže být to které právo přiměřeně omezeno, je-li zároveň zachována i možnost soudní ochrany a konkrétní i abstraktní kontroly ústavní konformity takového omezení.

Český právní řád podobná omezení obsahuje již nyní, ta se však týkají většinou vztahů, problémů a otázek, které byly více či méně regulovány vždy, a to i v různých právních řádech či různých historických obdobích. Nevypořádává se však nutně s novými společenskými jevy a prostředky komunikace, které nejen významně usnadňují výkon řady práv a svobod i jejich ochranu a obranu, ale bohužel i jejich zneužití k cílům, které v důsledku mohou i popřít samu podstatu a původní účel základních práv a svobod a principy demokratického právního státu.

Do kategorie zneužívajících způsobů výkonu uvedených práv, resp. způsobů jejich zneužití, lze zařadit i šíření dezinformací, ať už kontinuálně, v rámci dlouhodobé kampaně či *ad hoc* (v podobě dezinformační vlny), které jsou způsobilé zasahovat do politické soutěže, manipulovat myšlením i jednáním obyvatel i státu ve vnitřních i mezinárodních vztazích, a obecněji působit jako jeden z prostředků prosazování vnitřních i zahraničně-politických cílů nekonvenčními prostředky vedení boje. Ty měly v minulosti formu podstatně primitivnější a méně efektivní stran dosahu, zacílení i účinnosti na adresáty, čemuž odpovídaly i metody a prostředky obrany. **Nyní je však zřejmé, že tyto metody a prostředky už nejsou způsobilé reagovat na realitu informační společnosti i prudce se rozvíjející nové technologie, s nimiž dosavadní politiky ani právní řád, jako obraz doby svého vzniku, nepočítal.**

Pro úplnost dodejme, že s regulací svobody projevu nebo práva získávat či šířit informace, byt by šlo např. o nepřátelskou válečnou propagandu, nepočítá za stávajícího právního stavu ani Ústavní zákon o bezpečnosti ČR (za nouzového stavu nebo za stavu ohrožení státu), ani krizový zákon (podrobněji viz níže), zákon o zajišťování obrany ČR nebo zákon o elektronických komunikacích.

Český právní řád neupravuje pojem dezinformace, ani dezinformační vlna (větší množství dezinformací vyskytujících se současně). Vyjdeme-li však ze základních typů informačních sdělení (nepravda, strach a nenávisť), vyplývá z toho, že **aplikovatelnou právní úpravu lze hledat zejména v oblasti verbálních deliktů v rovině trestní, civilní a správní**, a v rámci správního práva zejména v rovině tiskového práva a příp. i práva přestupkového.

To, zda a jakou konkrétní právní úpravu je vhodné, přiměřené, efektivní a nutné přijmout pro zajištění schopnosti státu čelit dezinformačním vlnám a dezinformacím obecně, je otázkou jinou, komplikovanější, která však **nebyla předmětem zadání této analýzy**. Proto je zpracování takové navazující analýzy navrženo jako další úkol v závěrech tohoto dokumentu. Je nutno dodat, že trestní právo je z podstaty věci krajním řešením. Je postaveno na individuální odpovědnosti pachatele a nemůže tedy fungovat jako plošné opatření k „zastavení“ dezinformační vlny. Ex ante může trestní právo působit preventivním účinkem, byť nemusí odradit všechny potenciální pachatele.

PRÁVNÍ NÁSTROJE POUŽITELNÉ V PŘÍPADĚ DEZINFORMAČNÍ VLNY	
TRESTNÍ PRÁVO	Současná úprava trestního práva nemá možnost podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny, ani podstatným způsobem ovlivnit případné pachatele hrozbou budoucího stíhání. Jen zcela hypoteticky by bylo možno postihnout organizátora vlny samotné. V každém případě půjde docela jistě v případě trestního stíhání o působení ex post, nikoliv již v průběhu dezinformační vlny.
PŘESTUPKOVÉ PRÁVO	Současná úprava přestupkového práva nemá možnost jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny.
CIVILNÍ PRÁVO	Současná úprava civilního práva nemá možnost jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny.
PRÁVNÍ ÚPRAVA KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ A SOUVISEJÍCÍCH PRÁVNÍCH ÚPRAV	<p>Současná právní úprava krizového řízení a srovnatelných závažných situací v ČR neposkytuje až na teoretické výjimky prakticky žádné právní nástroje pro řešení případné krize vzniklé v důsledku dezinformační vlny, s výjimkou situací, kdy by dezinformační vlna vedla také k následkům jako klasická krizová situace (závažné ohrožení majetku, veřejného pořádku, havárie apod.), popř. k následkům vyžadujícím vyhlášení stavu kybernetického nebezpečí.</p> <p>Současně je problémem, že v řadě případů dezinformačních vln by nemusely vůbec být splněny podmínky pro vyhlášení krizových stavů.</p> <p>Úprava krizového řízení a souvisejících právních předpisů není systémově stavěna na tyto typy moderních krizí vyplývajících z nových typů hrozeb, včetně hrozeb v oblasti šíření (dez)informací.</p>
PRÁVNÍ ÚPRAVA NEKRIZOVÝCH BEZPEČNOSTNÍCH INCIDENTŮ	<p>Právní úprava IZS není pro čelení dezinformační vlně <i>jako takové</i> využitelná. (Byla by využitelná teprve tehdy, pokud by v důsledku dezinformační vlny došlo k mimořádné události, tedy ke „škodlivému působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, havárií, která ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a situace by vyžadovala provedení záchranných a likvidačních prací“).</p> <p>Pokud jde o úpravu zákona o Policii ČR, je zde využitelné v případě dezinformační vlny <i>jako takové</i> pouze ustanovení § 23 zakotvující, že provozovatel televize, rádia či periodického tisku jsou povinni na pokyn Policie ČR uveřejnit informace o závažném ohrožení života a zdraví osob, majetku nebo veřejného pořádku. V případě dezinformační vlny lze tedy toto ustanovení využít pro <i>informování o ohrožení</i>, popř. pro vyvrácení šířených dezinformací.</p> <p>Toto ustanovení nelze naopak využít pro <i>zákaz šíření</i> určité informace ze strany provozovatele rozhlasového nebo televizního vysílání nebo vydavatele periodického tisku. Stejně tak nelze toto ustanovení využít vůči (být známým) provozovatelům internetových stránek a digitálních platforem, tedy těch kanálů, které jsou v praxi nejčastěji využívány pro šíření dezinformačních vln.</p>
TISKOVÉ PRÁVO	Současná úprava tiskového práva neumožňuje jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny, a to i vzhledem ke skutečnosti, že zatímco k šíření dezinformací je využíván především internet (internetová periodika či zejména sociální sítě), tiskový zákon se vztahuje pouze na periodický tisk zahrnující noviny, časopisy a jiné tiskoviny a nikoliv na internetová periodika, byť tato slouží ke stejnému účelu, jako tiskoviny.
ROZHLASOVÉ A TELEVIZNÍ VYSÍLÁNÍ	Současná úprava zákona o rozhlasovém a televizním vysílání rovněž neumožňuje jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny, a to i vzhledem ke skutečnosti, že zatímco k šíření dezinformací je využíván především internet (internetová periodika či zejména sociální sítě), předmětný zákon se nevztahuje na rozhlasové či televizní vysílání po internetu (a tento druh vysílání tak nemá žádnou vlastní právní úpravu).
REGULACE REKLAMY	Uvedená pravidla se nevztahují na politickou reklamu a další sdělení, která nelze označit za reklamu či obchodní sdělení. Přitom v oblasti politické reklamy a nereklamních sdělení se vyskytuje z přirozených důvodů mnohem více dezinformací, a velmi pravděpodobně by dezinformační vlna měla spíše charakter vlny dezinformací vedených politickými cíli, než že by byla vedena cíli komerčními. Logickým důsledkem neexistence obdobných pravidel v oblasti politické reklamy, popř. jiných pravidel pro dezinformační sdělení, je tak fakt, že pravidla, která se standardně aplikují a vynucují u komerční reklamy, neplatí u reklamy potenciálně mnohem rizikovější, tj. reklamy politické.
PRÁVNÍ ÚPRAVA VOLEBNÍCH KAMPANÍ	Současná úprava volebních kampaní nemá možnost jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny. V politické reklamě, resp. kampani, jsou dokonce připuštěny i postupy, které jsou jinak zakázány v rámci hospodářské soutěže na trhu, tedy v případě řádově méně společensky závažného tématu.

5.1 Trestní právo

V oblasti trestního práva přichází v úvahu postih v první řadě za trestný čin **Pomluvy** (§ 184 odst. 1, 2 TZ), ovšem jen v případě naplnění všech znaků skutkové podstaty trestného činu, zejména pokud se jedná o **útok na čest a dobré jméno fyzické osoby** a předmětem výroku je **nepravdivé faktické tvrzení**. Danou skutkovou podstatu tak již **nelze vztáhnout např. na nepravdivé informace týkající se právnických osob, orgánů veřejné moci, státu, nedopadá zásadně ani na hodnotící výroky („názory)**. V praxi je daný **trestný čin stíhán spíše zřídka** a významná část odborné i mezinárodní veřejnosti zároveň zastává názor, že pro daný typ deliktů by měly postačovat občansko-právní prostředky ochrany. Podobně jako u dalších skutkových podstat trestných činů (viz níže) zde není účelem trestní politiky omezování dezinformací, ale postih jen úzce vymezených zásahů do osobnostních práv.

Vůči širší skupině osob může být adresován trestný čin **Šíření poplašné zprávy** (§ 357 TZ), který rovněž dopadá na **nepravdivá sdělení, tentokrát působící nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva** (a/nebo vyvolávající bezdůvodné nasazení IZS). Objektem trestného činu je zde již spíše **veřejný zájem, sama nepravdivost šíření informace ke spáchání trestného činu také nestačí**. K typickým příkladům lze uvést falešné ohlášení nástražného výbušného zařízení, **obecné „poplašné“ informace charakteru dezinformací však pod skutkovou podstatu daného trestného činu bývají podřazovány jen zřídka** (srovnej hoax o imigrantech vraždících dobytek na venkově, který byl prošetřován jakožto šíření poplašné zprávy, na rozdíl třeba od katastrofické předpovědi následků ratifikace určité mezinárodní úmluvy, jako kradení dětí a nadvláda homosexuálů, které bylo odloženo). Jsou-li už podobné zprávy předmětem šetření, nejčastěji je nakonec orgány činnými v trestním řízení shledáno, že to které tvrzení je sice smyšlené, přehnané, nepravdivé atd., ovšem nevzbudilo paniku či k tomu ani nebylo způsobilé, tzn. se o daný trestný čin nejedná (a odpovědnost autora dezinformace zůstává v rovině morální, příp. politické). Zamýšleným objektem daného trestného činu ostatně ani není postih lží či dezinformací, ale veřejný pořádek a ochrana obyvatelstva před neuváženým jednáním vzbuzujícím paniku, které se projeví i hmatatelně (obava z reálně pociťovaného nebezpečí projevující se i skutky – např. úprk, panika na ulici, rabování, příp. nutnost preventivní reakce IZS). I zde tak právo **nestíhá lež z důvodu lži, ale až když působí určité kvalifikované následky. Dlouhodobé podryvání důvěry ve stát, společnost a ústavní systém, cestou desítek a stovek drobných či závažnějších dezinformací, bez okamžité a hmatatelné reakce zasažených osob, sem tedy nespadá.**

Pro úplnost lze zmínit další trestné činy, které nějak operují se lží či nepravdou, a to **Poškození cizích práv** (§ 181 TZ) či **Podvod** (§ 209 TZ), zasahující do osobnostních či majetkových práv, jejichž primárním cílem však opět není postihovat dezinformace a zpravidla vůbec ovlivňování veřejnosti, ale **spíše získávání majetkového či jiného neoprávněného prospěchu** na úkor jiného, z především ryze kriminálních pohnutek, a bez zřetele k dopadům na širší veřejnost.

Další trestné činy, které mohou souviset s dezinformacemi či dezinformační vlnou, se týkají primárně informací týkajících se menšinových či jinak zranitelných skupin obyvatel, na které je útočeno pro jejich národnost, vyznání, původ, etnicitu apod. Jde zejména o **Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob** (§ 355 TZ) a **Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod** (§ 356 TZ), příp. též **Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci** (§ 352 odst. 2 TZ). Prostředkem k uvedeným útokům mohou být

(a často jsou) sdělení lživá, smyšlená, příp. alespoň předsudečná, zjednodušující, demagogická, zavádějící nebo manipulativní. **Lež, nepravda, či „polopravda“ zde jsou opět postihovány až z důvodu zvláštní kvality útoku a jeho následků, jímž je vyvolávání či podporování agrese vůči zranitelné skupině, ohrožení společenského smíru, vyvolávání nepokojů, příp. motivace veřejnosti k adresným útokům na konkrétní osoby náležející (ať už reálně či domněle) k dané vybrané skupině.**

Dané trestné činy mají asi nejbliže k postihu dezinformací (byť vymezených skupinami, jichž se týkají), opět však **nedopadají na dezinformace v celé šíři a ve všech jejích formách, podobně jako nedopadají na dezinformace cílící na všechny myslitelné adresáty** (včetně třeba složek státu, mezinárodních organizací, ústavní systém jako takový). Objektem je zde primárně **veřejný zájem**, předmětem ochrany je však alespoň zprostředkovaně fyzická osoba či skupiny fyzických osob. Na druhé straně jde o **jednání typově nejefektivnější ke vzbuzení nepokojů a neklidu ve společnosti**, a v případě systematictějšího využití i **se značným mobilizačním potenciálem** napříč celou společností i územím (srovnej protiromské nepokoje r. 2013 nebo protimigrační aktivity v době tzv. migrační krize).

Dlužno zároveň dodat, že judikatura k zejména tzv. nenávisným trestným činům (§§ 355, 356 TZ) je nepočetná, nejednotná a **reálně je postihována jen výrazná menšina skutků, které by bylo možno pod dané skutkové podstaty trestných činů podřadit**. A to ať už z důvodu nejistoty, vždy i kapacitních omezení, dále nedostatku zkušeností, obav z obvinění z „cenzury“ apod., příp. i nevhodně zvolené taktiky (odložení trestních postihů až na dobu po skončení mnohaměsíční – a mezitím narůstající – kampaně).

Samostatným problémem je i **otázka prokazování těch skutků**, které nejsou páčány veřejně a/nebo vlastním jménem, ale např. cestou anonymních webů, e-mailů, statusů na sociálních sítích, příp. i ze zahraničí.

Kapacitně lze dále i v případě včasného konání prověřovat či vyšetřovat max. desítky (výjimečně možná stovky) skutků, jakkoliv je třeba brát v potaz i odrazující účinek byť jen zahájení trestního stíhání.

Motivovaný subjekt však zvládne kampaň zahájit a její podstatnou část zrealizovat dříve, než by byly orgány veřejné moci schopny zasáhnout (průměrná doba trestního řízení je cca 175 dnů, u komplikovanějších věcí i výrazně déle). U pachatele odhodlaného k pokračování v trestné činnosti může jít i o dobu výrazně delší, než by případně od jednání upustil (už s ohledem na preferenci alternativních trestů, zohledňování přiměřenosti, nezbytnosti trestního stíhání atd.). **Je tedy zřejmé, že schopnost trestního řízení efektivně zastavit či ihned odradit pachatele dezinformační vlny (tedy koordinovaného vypuštění většího množství informačních produktů) od jeho konání je už jen vzhledem k časové náročnosti trestního řízení mizivá.**

Na druhé straně nelze podceňovat odrazující potenciál, byť jen zahájení trestního stíhání vůči jiným – dalším osobám, které si ani nemusí uvědomovat protiprávnost či škodlivost svého jednání nebo které reagují až na hranice nastavené jim či jiným osobám v jejich okolí prostředky veřejnoprávního trestání. **Zde lze konstatovat určitý dluh a nevyužitý potenciál (tedy pokud jde o záměrnou i nezáměrnou zdrženlivost při postihování verbálních a obecně**

nenávistných deliktů), jakkoliv – jak již bylo zmíněno – dezinformace mají podstatně širší okruh forem, obsahů a adresátů.

Podobnou kategorií trestných činů, s podobným objektem jako ve výše uvedeném případě, jsou dále trestné činy **Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka** (§ 403 TZ), **Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka** (§ 404 TZ) a **Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia** (§ 405 TZ). Judikatura zde opět není zcela jednotná, na druhé straně jde o trestné činy **častěji postihované**, a to z důvodů, že dopadají nejčastěji na projevy neonacismu, glorifikace hitlerovského Německa, hrubozrný rasismus či antisemitismus, a jsou tak snadno identifikovatelné (jedním z nejčastěji stíhaných skutků je tzv. hajlování). Zároveň zde panuje **široký společenský konsenzus ohledně odmítnutí nacismu, neonacismu a antisemitismu**, jde o skutky stíhané dlouhodobě, legitimita postihu zde není významněji zpochybňována a ani v politickém prostředí tato tabu nejsou zpravidla překračována. V ojedinělých případech jsou pod danými skutkovými podstatami stíhány i projevy islámského extremismu či sympatií k němu, kde je ovšem konsenzus společnosti i orgánů činných v trestním řízení, jakož i jejich citlivost, podobně silný (resp. ještě vyšší).

I zde by bylo možno (alespoň u některých projevů) hovořit v širším smyslu o lži či dezinformacích, mobilizační potenciál uvedených trestných činů je však nižší, případné dezinformační a aktivizující kampaně by zde měly spíše účinek rozdělující, což je na druhé straně jeden ze základních způsobů a metod, jak oslabit společnost, na kterou jsou dezinformační kampaně směřovány. Šíření těchto kategorií sdělení tudíž také nelze podceňovat, ať už pro konfliktní a společnost rozdělující potenciál, tak i pro určitou erozi výše posledně zmíněného tabu, doposud většinou nezpochybňovaného, tedy **antisemitismu**. Ten se v poslední době bohužel dostává ke slovu nejen v zemích a ve společnostech, kde má zakořeněnou historickou tradici, ale i mimo ně, ať už v tradičních podobách, nebo v „modernizované“ podobě novodobých teorií spiknutí či konspiračních politických hypotéz. Ovšem v konečném důsledku má či může mít dopady nejen na podobu veřejné diskuze, ale i ve formě konkrétních antisemitských útoků na konkrétní osoby a/nebo objekty.

Na druhé straně je třeba upozornit, že v poslední době je (u soudu někdy i poměrně úspěšně) **zpochybňována sama existence výše zmíněných hnutí** (např. neonacistického), tudíž využitelnost daných ustanovení trestního zákoníku je do budoucna do značné míry nejistá, a nabízí se spíše postih obdobných jednání coby (některých) trestných činů narušujících soužití lidí (konkrétně dle § 352 TZ odst. 2 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, § 355 TZ Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob a § 356 TZ Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod).

Dále je třeba upozornit, že **trestné činy vedené nenávistnými pohnutkami** nemusejí být ani motivovány nějakou „tradiční“ ideologií. Podstatnou, ne-li již převažující, část nenávistných trestných skutků už nepáchají „tradiční extremisté“, ale osoby bez jakékoliv „extremistické“ minulosti nebo zázemí („slušní občané“), často prvopachatelé, nezřídka právě v prostředí internetu. V praxi se lze setkat vedle verbálních útoků, příp. i fyzické agrese, na úrovni přestupkové, i s trestnými činy jako nebezpečné vyhrožování dle § 353 TZ anebo schvalování trestného činu dle § 365 TZ, byť často ve spojení s trestnými činy dle § 355 nebo § 356 TZ,

eventuálně s další „tradiční“ trestnou činností (jakkoliv motivovanou nenávistnými pohnutkami) charakteru útoků proti životu a zdraví, příp. proti majetku.

Specifickou kategorií trestných činů jsou „**protiteroristické paragrafy**“, zejména nová ustanovení § 312a až 312f TZ. Z hlediska verbálních deliktů zasluhuje pozornost zejména skutková podstata trestného činu Podpora a propagace terorismu dle § 312e, zahrnující především podněcování ke spáchání teroristického trestného činu a dále veřejné schvalování teroristického trestného činu nebo jeho pachatele. Ačkoliv jde o speciální skutkovou podstatu s řádově vyšší sazbou, které měla původně dopadat na podporu, propagaci a schvalování terorismu, je třeba upozornit, že zejména stran schvalování terorismu je ustanovení dle aktuální praxe použitelné spíše jen na již dokonaný konkrétní teroristický útok, nikoliv na schvalování terorismu v obecné rovině (např. jde-li o teroristickou činnost bez vazby na konkrétní útoky, nebo o činnost teroristických či extremistických organizací typu ISIS), kde pak nezbyvá, než aplikovat spíše obecnou (jakkoliv mírněji postihovanou) skutkovou podstatu trestného činu dle § 403 TZ. Toto téma bude v rámci právního řádu dále rozpracovááno např. implementací Nařízení o potírání šíření teroristického obsahu online.

Vliv na širší veřejnost, jakož i na konkrétní skupiny obyvatel (ať už se ocitají v pozici potenciální oběti či potenciálního útočníka) může mít i **páchání dalších trestných činů, byť už jejich podstatou není sdělení nepravdivé informace** apod., ale mají charakter útoků proti osobám či majetku. Jde zejména o **trestné činy proti životu a zdraví, trestné činy ohrožující život nebo zdraví, trestné činy proti svobodě, některé trestné činy proti majetku** či některé **trestné činy obecně ohrožující, trestný čin výtržnictví, trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti** atd.

Mohou být jednak prostředkem odvety proti určité skupině obyvatel, anebo – **jsou-li takové skupině obyvatel přičteny – prostředkem posilování nenávisti k takové skupině, příp. mohou být spáchány i tzv. pod falešnou vlajkou (za účelem mobilizace veřejnosti)**, anebo též skrytě podporovány, **za účelem vyhrocení atmosféry ve společnosti** (např. na hromadných akcích, v určitých lokalitách apod.). Tyto trestné činy, ať již byly úmyslně spáchány s propagandistickým cílem, nebo jsou pro tyto účely pouze využity, když k nim dojde, mají značný manipulační potenciál a mohou být využity i pro vytvoření či posílení dezinformační vlny. Toto nebezpečí např. dokládá teroristický útok pana Baldy, jehož účelem bylo zejména vyvolat a potencovat nenávist obyvatel a mobilizovat je pomocí útoku pod tzv. falešnou vlajkou proti imigrantům a muslimům obecně. Sám tento čin byl také spáchán v důsledku dlouhodobé indoktrinace pachatele dezinformacemi šířícími nenávist.

Rozhodující dezinformační potenciál má pak spíše veřejná interpretace takových skutků, nežřídka však i jeden skutek (např. napadení zranitelné osoby pachatelem identifikovaným coby příslušník neoblíbené menšiny) **může vyústit v rozsáhlé nepokoje**, nemluvě o případech hromadnější trestné činnosti. Skutek stojící na počátku je spíše jen startérem, a **dezinformační či mobilizační potenciál má až další zpracování prvotní informace o tom kterém skutku**, a jen ve vyhrocenějších formách interpretace může jít o (další) trestný čin, resp. o některý z trestných činů zmíněných výše. Z pohledu dezinformací je tak **rizikové spíše až manipulativní zpracování výchozí informace** (ať už má – či někdy ani nemá – pravdivé jádro), ovšem jak bylo úvodem naznačeno, **trestní právo nepostihuje samu lež bez dalšího, ale pouze lži, které mají určité kvalifikované následky či účinky, anebo zvláštní kvalitu.**

Pokud jde o prostředky **trestního řízení**:

Opatření v trestním řízení charakteru předběžného opatření budou zpravidla nepoužitelná s ohledem na kvalifikované nebo svým účelem úzce vymezené podmínky využití.

V případě uvalení **vazby** se v první řadě vyžaduje vyšší závažnost činu nebo kvality hrozících rizik a obecně je tendence k využívání institutu vazby spíše restriktivní. Jak už také bylo výše nastíněno, trestním právem postihované trestné činy se jen omezeně překrývají s činností charakteru šíření dezinformací.

Zajištění či odnětí věci slouží primárně pro účely dokazování, nikoliv primárně coby prostředek prevence dalšího páčání trestné činnosti. **Totéž platí o domovní prohlídce, zadržení a otevření zásilek, jejich záměně a sledování nebo o odposleších.**

Možnost nařídit osobě, která drží nebo má pod svojí kontrolou data, která jsou uložena v počítačovém systému nebo na nosiči informací, aby znemožnila přístup k takovým datům (§ 7b odst. 2 TŘ) má rovněž omezený dopad. Ustanovení § 7b odst. 2 TŘ sice umožňuje urychleně předběžně reagovat na závadná data, kdy lze nařídit osobě, která je drží nebo je má pod svojí kontrolou, aby na časově omezenou dobu znemožnila přístup jiným osobám k takovým datům, pokud je to zapotřebí k zabránění pokračování v trestné činnosti nebo jejímu opakování, a pak následně lze podle jiných předpisů docílit odstranění takových dat, nicméně i zde je třeba poukázat na skutečnost, že trestním právem postihované trestné činy se jen omezeně překrývají s činností charakteru šíření dezinformací. Pro možnost postupu podle tohoto ustanovení tak je nezbytné, aby šíření dezinformací dosáhlo trestněprávní roviny (např. šíření dat vztahujících se k tzv. nenávistným trestným činům), a i tak tento institut nemůže zabránit samotnému vzniku dezinformační vlny.

Z předběžných opatření v užším slova smyslu (§ 88b a násl. TŘ) připadá v úvahu uložení zákazu držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti, anebo v zákazu výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti, ovšem činit tak lze v obou případech jen vůči obviněnému. V prvním zmíněném případě ovšem nelze z povahy věci nikomu znemožnit v přístupu k prostředkům elektronické komunikace, a v druhém zmíněném případě se může jednat leda o kvalifikované činnosti, k nimž je třeba zvláštního oprávnění nebo povolení, nikoliv o činnosti, které může vykonávat v zásadě kdokoli.

Využití institutu předběžných opatření dle § 88b TŘ k předběžnému zabránění šíření dezinformačního obsahu, byť šlo o trestný čin, resp. bylo by v té které věci dáno podezření na trestný čin, reálně využít nelze. To z toho důvodu, že předběžné opatření trestní lze uložit pouze obviněnému, tedy osobě, proti níž bylo již trestní stíhání zahájeno. Kromě toho existující typy předběžných opatření by nebyly použitelné na ta jednání, ve kterých šíření dezinformací zpravidla spočívá (např. umístování velkého množství informačních produktů na web či na sociální sítě, např. pomocí botů). Ostatní předběžná opatření pak míří na jiné typy situací (např. zákaz kontaktovat ohroženou osobu u domácího násilí apod.). **Pokud bychom zvažovali využití zkráceného přípravného řízení** (§ 179a TŘ) s ohledem na jeho rychlost, pak je třeba vycházet z toho, že předpokládá mj. znalost identity pachatele, což není vždy pravidlem (příp. lze možnost identifikace pachatele jím učiněnými vhodnými opatřeními často v praxi zcela vyloučit), a zásadně by mělo být řízení skončeno do 2 týdnů od zjištění trestného činu, tudíž

využitelnost tohoto institutu je rovněž omezená, bude-li skutek vůbec trestným činem dle stávajícího právního řádu ČR.¹²³

Závěr:

Z výše uvedených důvodů tedy **nená současná česká úprava trestního práva možnost podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny**, ani podstatným způsobem ovlivnit případné pachatele hrozbou budoucího stíhání. Jen zcela hypoteticky by tak bylo možno postihnout organizátora vlny samotné. V každém případě půjde docela jistě v případě trestního stíhání o působení ex post, nikoliv již v průběhu dezinformační vlny.

5.2 Přestupkové právo

Subsidiární úlohu vůči tzv. velkému trestnímu právu má správní trestání, resp. přestupkové právo, které **v některých případech obsahuje skutkové podstaty přestupků korespondujících ke skutkovým podstatám trestných činů**, např. jde-li o přestupky proti majetku nebo o některé **přestupky proti občanskému soužití (ubližení na zdraví, vyhrožování újmou na zdraví)**. V případě adresných útoků proti osobnostním právům či **osobní integritě (ubližení na cti, různé formy tzv. hrubého jednání)** je cestou přestupkového práva postižitelná celá řada jednání, nedosahujících intenzity trestného činu. **Projednání přestupku může být i rychlejší a podobně odrazující, jako řízení trestní, byť v přestupkovém řízení mají správní orgány jen omezené možnosti dokazování (a praxe je zde možná ještě roztříštěnější, než v trestních věcech)**. V mnoha případech však může jít o efektivní, byť málo využívanou, cestu, jak postihnout alespoň některá protiprávní jednání, jakkoliv se **bude opět jednat jen o úzkou výšeč jednání, která nějak souvisejí s dezinformacemi**.

V případě některých typů útoků na druhé straně úprava na úrovni přestupkového práva úplně chybí. Již zmíněné přestupky proti občanskému soužití se totiž **zásadně týkají jen adresných útoků vůči konkrétním fyzickým osobám, a přestupkové právo nezná korespondující přestupky vůči trestným činům typu výše zmiňovaného hanobení, podněcování, schvalování, podpory a propagace** atd. (leda-by byl takový skutek/výrok zase

¹²³ V případě, že by se dezinformační vlna šířila výhradně, zejména nebo také cestou tzv. **řetězových emailů**, je třeba konstatovat, že **současná právní úprava nedisponuje žádným zvláštním nástrojem ani pro detekci těchto dezinformací, které jsou šířeny v soukromé korespondenci, ani nástrojem pro omezení tohoto šíření**.

Jediným případem a způsobem, jak by bylo možno šíření takové dezinformační vlny ovlivnit, by bylo **vstup do obsahu korespondence v trestním řízení, což lze pouze v případě, že by bylo dáno podezření z trestné činnosti. A současně by muselo existovat povolení soudce pro aplikaci § 158d odst. 3 trestního řádu – povolení ke sledování osob a věcí (popř. § 88 odst. 1 trestního řádu – příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu) a podle některých výkladů by tento průnik do tajemství dopravovaných a uchovávaných zpráv byl možný pouze v případě trestných činů, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, což tedy možnost zjišťování, zda je emaily šířena dezinformační vlna, omezuje na naprosté minimum**. A to vše platí samozřejmě ještě **pouze v případě, že se prvotní informace či podezření o šíření dezinformační vlny dostane vůbec k orgánům činným v trestním řízení, k čemuž samozřejmě nemusí dojít**.

I v případě, že by pak v trestním řízení policejní orgán identifikoval, že jsou ve větším množství emailů šířena trestně postižitelná sdělení, která dohromady představují dezinformační vlnu, jsou další možnosti státních orgánů zamezit šíření těchto emailů prakticky nulové.

směřován vůči konkrétní osobě, eventuálně několika osobám, čímž se ovšem stává adresným). I působení újmy z diskriminačních důvodů dopadá jen na konkrétní osoby, a mezi přestupky proti veřejnému pořádku by nejbližší korespondujícím přestupkem bylo leda vzbuzení veřejného pohoršení, reálně ovšem postižitelné jen ve velmi omezeném okruhu případů (požadavek veřejnosti, tzn. před min. 3 pohoršenými osobami, což je třeba prokázat atd.).

Dlužno však říci, že **právě uvedené není nutně nedostatkem úpravy přestupkového práva**, neboť i s ohledem na nároky na dokazování v řízení trestním je jen obtížně představitelné, že by správní orgány projednávající přestupky pořizovaly např. znalecké posudky z oboru politologie, historie apod., a jak již bylo také naznačeno, **neřešilo by to ani problematiku dezinformací, která se s ryze přestupkovým jednáním překrývá jen částečně, minimálně nebo vůbec.**

Předběžná opatření v přestupkovém právu se v zásadě nevyužívají. A to i s ohledem na skutečnost, že přestupky (počítaje v to min. ta jednání, která mohou mít alespoň hypoteticky překryv s dezinformacemi, např. přestupky ublížení na cti), jsou řazeny k bagatelní kriminalitě, kde **mají správní orgány nejen velmi omezené možnosti dokazování, ale i velmi omezený prostor pro jakékoliv předběžné zásahy do práv a povinností dotčených osob**, a to i pokud jde o zajišťovací prostředky. Aplikovat zde lze v zásadě jen správní řád, konkrétně jde-li o zajištění věci (§ 138 SŘ, před zahájením řízení), nebo o předběžné opatření či zajištění věci (§ 61 SŘ, po zahájení řízení); předběžným opatřením v rámci zahájeného řízení o přestupku lze hypoteticky uložit i povinnost zdržet se určitého jednání, **předpokládá to ovšem znalost identity pachatele**, zahájení řízení s pachatelem a v případě nerespektování uložené povinnosti i reálnou vymahatelnost daného opatření (tedy **postup čítající týdny, měsíce, eventuálně i roky**, a to jen vůči identifikovatelným subjektům podléhajícím české jurisdikci, jimž lze doručovat písemnosti a reagujícím na požadavky orgánů veřejné moci ČR).

Závěr:

Z výše uvedených důvodů tedy **není současná úprava přestupkového práva možností jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny.**

5.3 Civilní právo

Subsidiární roli vůči trestnímu či přestupkovému postihu má právo civilní, to však **slouží primárně k ochraně práv a zájmů subjektů soukromého práva, tedy fyzických a právnických osob**, které jsou vůči sobě navzájem v rovném postavení a je na jejich vlastní iniciativě, zda a jak se budou bránit případným útokům do osobnostních práv, příp. dobré pověsti, anebo do práv majetkových. Ze strany státu či orgánů veřejné moci jsou pak prostředky ochrany velmi limitované (např. pokud by šlo o ochranu dobré pověsti státu apod.) a představa státu bránícího se civilními žalobami proti nepravdivým informacím, poškození „pověsti“ či „dobrého jména“ apod. je ryze hypotetická, ne-li vyloučená. Reálnější je obrana dotčených jednotlivců např. **cestou osobnostních žalob proti nepravdivým či nactiutračným výrokům. Nejedná se však o systémový prostředek minimálně z pohledu ochrany společenských zájmů, je-li na každém aktivně legitimovaném, zda se sám bude bránit či nikoliv, a navíc**

nejde ani o prostředek rychlý či efektivní, s ohledem na délku a nákladnost některých civilních řízení.

Předběžná opatření v občanském soudním řízení (§ 74 a násl. OSŘ) míří primárně na dosavadní úpravu poměrů mezi subjekty civilního práva a **iniciace uložení předběžných opatření je opět primárně na dotčených subjektech (nikoliv na orgánech veřejné moci)**. Návrh je zásadně podmíněn splněním poplatkové povinnosti. Předběžným opatřením lze uložit i povinnost, aby jiný něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel, ani zde však nejde o opatření svým účinkem okamžitě nastupující nebo okamžitě vymahatelné, a to i při znalosti identity subjektu, kterému má být povinnost uložena a který zároveň podléhá jurisdikci ČR (bude-li mu předběžné opatření vůbec doručeno).

Závěr:

Z tohoto hlediska tedy **nemá současná úprava civilního práva možnost jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny.**

5.4 Právní úprava krizového řízení a souvisejících právních úprav

Dezinformační vlna je vlastně situace, kdy dojde k **určité informační „krizi“ z pohledu objemu a závažnosti dopadů šíření informací a dezinformací na závažné společenské vztahy, hodnoty či zájmy**. Pro **krizové situace** existuje komplexní právní úprava v **zákoně č. 240/2000 Sb., zákon o krizovém řízení**.

Dezinformační vlny mohou samozřejmě v praxi vyvolat či napomoci vyvolat krizovou situaci ve smyslu zákona o krizovém řízení. Např. dezinformační vlna o tom, že padne/je ohrožen měnový systém a lidé přijdou o úspory, může vést k útoku na finanční instituce nebo k rabování, nebo např. dezinformace o konci výplaty sociálních dávek může vést k útokům na dotčené úřady apod. V takových případech pak budou potenciálně využitelná všechna různá klasická opatření dle krizového zákona, neboť již půjde o krizovou situaci v tom smyslu, jak ji krizový zákon zná, a lze tak vybrat z klasických krizových opatření (omezení svobody pobytu/pohybu, zákaz nočního vycházení, omezení shromažďovacího práva apod.) ta vhodná a přiměřená. **Takováto situace tedy nepředstavuje z pohledu aplikace krizového zákona příliš komplikovanou otázku. Jinak tomu však bude v případech, kdy nastalou událost nebude možno podřadit právnímu vymezení krizové situace dle krizového zákona. Pak vznikne problém.**

Krizové situace dle stávající úpravy jsou totiž vymezeny tak, že do nich informační krize a s ní související informační chaos, panika, masivní nedůvěra vůči demokratickým institucím státu, dále krize politická, včetně např. masivních, ale veřejný pořádek nenarušujících, demonstrací nebo i intenzivní nelegitimní ovlivnění voleb (např. směrem k prosazení se extremistických protiústavně zaměřených stran do exekutivy) **nepadá, a to i kdyby závažně ohrožovaly základní zájmy společnosti a státu** (např. bezpečnostní zájmy státu vymezené Bezpečnostní strategií ČR).

V současnosti se **krizovou situací** dle § 2 písm. a) bod 2 zmíněného zákona rozumí mimořádná událost podle zákona o IZS, narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při nichž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu („**krizový stav**“).

Příčemž dle § 3 **stav nebezpečí** vyhláší hejtman kraje, jsou-li **ohroženy životy, zdraví, majetek, životní prostředí**; stav se vyhláší pro celé území kraje nebo pro jeho část. Již z těchto základních podmínek je zřejmé, že stav nebezpečí lze vyhlásit až tehdy, když by v důsledku dezinformační vlny začalo docházet k sekundárním (jiným způsobem nezvladatelným) dopadům na uvedené hodnoty. Jinými slovy, **pokud by v důsledku dezinformační vlny byl způsoben „pouze“ informační chaos, panika a další výše uvedené závažné následky, nelze stav nebezpečí vyhlásit**. Dalším omezujícím aspektem je, že jde o stav vyhlášený **na úrovni kraje, zatímco informační prostředí žádné regionální omezení z povahy věcí nemá**, a tak by jakákoliv opatření, která nejsou uplatněna minimálně na úrovni celého státu, byla nepřipadná a zpravidla neúčinná. **Možnost vyhlásit stav nebezpečí v případě dezinformační vlny a přínos takového kroku je tedy minimální**.

Podle čl. 5 ústavního zákona o bezpečnosti ČR může vláda (a v nebezpečí z prodlení i předseda vlády, ale jen na 24 hodin) vyhlásit **nouzový stav** v případě živelních pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost. **Oproti stavu nebezpečí je zde tedy navíc zařazena zejména možnost vyhlásit nouzový stav kvůli ochraně vnitřního pořádku a bezpečnosti**. Pokud necháme stranou situace, kdy by narušení vnitřního pořádku a bezpečnosti ohrozilo život či zdraví (tyto situace již pokrývá i stav nebezpečí), pak pouze **v této oblasti by teoreticky bylo možno hledat nějaké důvody pro vyhlášení nouzového stavu v případě dezinformační vlny, pokud by vedla k narušení vnitřního pořádku a bezpečnosti**. V takovém případě **by tedy vyhlášení nouzového stavu teoreticky bylo možné**. Obecně je z dikce zákona nicméně zjevné, že opět i toto ustanovení směřuje primárně ke klasickým krizovým situacím (např. násilné nepokoje), a **následky typu informační chaos, panika, masivní nedůvěra** vůči demokratickým institucím státu, krize politická, včetně např. masivních, ale veřejný pořádek (popř. životy, zdraví či majetek) nenarušujících, demonstrací nebo i intenzivní nelegitimní ovlivnění voleb, **by do vymezení tohoto ustanovení spadalo pouze tehdy, pokud by tím byl narušen vnitřní pořádek a bezpečnost**. Jak by taková situace konkrétně vypadala, není zřejmé, je ale představitelná aplikace tohoto ustanovení např. na situaci, kdy panuje v důsledku dezinformační vlny informační chaos a panika a je vyvoláno vážné znepokojení části obyvatelstva a/nebo masivní nedůvěra ve fungování demokratického právního státu. **Lze konstatovat, že možnost vyhlásit nouzový stav v případě dezinformační vlny je tak dosti omezená už být jen z teoretického pohledu, a krom toho navíc ani nebyla nikdy vyzkoušena v praxi**.

Stav **ohrožení státu** může dle čl. 7 ústavního zákon o bezpečnosti státu (č. 110/1998 Sb.) vyhlásit pouze parlament na návrh vlády, je-li **bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo územní celistvost státu anebo jeho demokratické základy**. Tento krizový stav již není na rozdíl od předchozích primárně orientován na klasické v ČR známé krizové situace, nicméně i ten je z pohledu možnosti reálné aplikace na krizi v podobě dezinformační vlny nevhodný. Je totiž konstruován pro situace, které výhradně *bezprostředně* ohrožují základy existence demokratického státu, republiky, jako je suverenita, územní celistvost či *demokratické základy*

státu. Až na zcela výjimečnou situaci, kdy by s dezinformační vlnou souvisely snahy o odtržení určitého území (*bezprostřední ohrožení územní celistvosti*¹²⁴), je jedinou situací odpovídající stavu dezinformační vlny zřejmě *bezprostřední ohrožení demokratických základů státu*. Mohlo by teoreticky jít např. o situaci, kdy by se pokusila moc ve státě na základě či bez ohledu na volby převzít nedemokratická protiústavně zaměřená síla¹²⁵ nebo by byly dezinformační vlnou jinak ohroženy základy demokracie (nezávislost justice, resp. důvěra v ní, vážné pokusy o její ovlivňování v zásadních otázkách, důvěra v a respektování demokratických státních institucí, opakované a závažné zneužívání moci ze strany některých orgánů států, které ohrožuje základní demokratické principy státu, jiné velmi závažné aktivity státních i nestátních subjektů směřující k odstranění demokratického charakteru státu apod.). **Vyhlášení stavu ohrožení státu by tak za určitých okolností teoreticky možné bylo, nicméně by muselo jít o situace krajní, kde dochází skutečně k bezprostřednímu ohrožování demokratických základů státu. Současně je ale důležitou podmínkou jeho vyhlášení to, že se na něm shodne většina vlády podávající návrh s většinou parlamentu, který tento krizový stav vyhláší.**

Pokud jde o **válečný stav** (který není dle § 2 písm. b) krizového zákona krizovým stavem), dle čl. 43 Ústavy rozhoduje o jeho vyhlášení parlament, je-li ČR napadena, nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení. Z uvedeného plyne, že dezinformační vlna sama o sobě zjevně nebude splňovat pojem „napadení“ ve smyslu čl. 43. Dezinformační vlna může a bude zřejmě součástí širší strategie případného napadení státu, nicméně sama o sobě může být jen těžko brána jako napadení ve smyslu čl. 43. Stejně tak plnění mezinárodních smluvních závazků o společné obraně proti napadení nebude odpovídat situaci dezinformační vlny. **Vyhlášení válečného stavu z důvodu (pouhé) dezinformační vlny proto z pohledu zákona není možné. Toto a navazující ustanovení tedy nebude možno použít jako nástroj pro řešení dezinformační vlny jako takové, pokud by nebyla provázena jinými aktivitami, které by bylo možno podřadit pod pojem „napadení“.**

Krom výše zanalyzovaných právních možností, jak (a zda) v případě výskytu dezinformační vlny lze některý z krizových stavů vůbec *vyhlásit*, je třeba se též podívat, jaké *právní nástroje* jednotlivé krizové stavy dávají k dispozici, a zda jsou *využitelné* pro řešení dezinformační vlny.

Krizovým *opatřením* se pak dle § 2 písm. c) krizového zákona rozumí *organizační nebo technické opatření* určené k řešení krizové situace a odstranění jejích následků.

Pokud se podíváme na **konkrétní pravomoci**, které krizový zákon svěřuje jednotlivým subjektům, a to zejména v § 5 až 7, 11 až 12a, 14, 15, 21, 29 a 31, shledáme, že žádná z těchto pravomocí nesměřuje k řešení dezinformační krize, ale pouze k řešení již výše zmiňovaných klasických krizových situací (např. různé pravomoci a odpovídající povinnost uposlechnout v oblasti evakuací, poskytování informací, poskytování osobní a věcné pomoci, zdržení se určitých činností, omezování některých práv, jako např. v oblasti svobody pohybu, pobytu, nošení zbraní atd.). Pokud tedy dojde v důsledku dezinformační vlny k ohrožování života, zdraví, majetku, narušování veřejného pořádku jednáními, která současná krizová právní úprava předpokládá (narušováním veřejného pořádku, páchaním trestné činnosti, napadáním

¹²⁴ Viz např. separatistické snahy Katalánska a související ovlivňování informačního prostředí ve Španělsku z ruské strany.

¹²⁵ Viz také čl. 23 Listiny základních práv a svobod.

lidí, rabováním, násilnými demonstracemi, použitím násilí či vyhrožováním násilím všeho druhu, poškozováním majetku, omezováním osobní svobody atd.), nebude aplikace konkrétních pravomocí představovat problém. Bude tedy možné využít uvedené pravomoci omezující svobody pohybu, pobytu, nošení zbraní, nočního vycházení atd. Pokud však k těmto situacím docházet nebude, pak zbude jen velmi málo pravomocí, které by byly reálně využitelné.

Jedny z mála pravomocí, které by teoreticky mohly být využity k řešení dezinformační vlny samotné, byť nebude současně docházet k výše uvedeným případům ohrožení na životě, zdraví, veřejném pořádku apod., jsou zřejmě jen ustanovení § 5 písm. e) a § 6 odst. 1 písm. c) krizového zákona a také § 30 krizového zákona.

Podle § 5 písm. e) krizového zákona „**Za nouzového stavu nebo za stavu ohrožení státu lze na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu omezit... e) právo provozovat podnikatelskou činnost, která by ohrožovala prováděná krizová opatření nebo narušovala, popřípadě znemožňovala, jejich provádění**“.

Lze si teoreticky představit, že provozovatelé podnikání, jako jsou: provozovatelé televizního a rozhlasového vysílání, vydavatelé periodických tiskovin, ale i provozovatelé webových portálů a digitálních platforem by byli státem nuceni, aby určitá sdělení, informace a texty, které stát považuje za důležité sdělovat veřejnosti, aby tím předešel, omezil či zabránil důsledkům dezinformační vlny, zveřejňovali. Požadavek proporcionality by mohl být např. zajištěn tak, že by krom toho mohl daný provozovatel podnikatelské činnosti i nadále zveřejňovat i to, co by jako stát považoval za dezinformaci, nicméně by byl povinen k tomuto sdělení vždy přidat jasné sdělení státu (disclaimer), že jde o dezinformaci či že stát s touto informací nesouhlasí z těch či oněch důvodů apod. Stejně tak by bylo možné teoreticky omezit některé činnosti, které podporují šíření dezinformací u některých mediálních zdrojů či digitálních platforem (např. požadovat závazně stažení již zveřejněného protiprávního obsahu z internetu tak, jak to umožňují některé zahraniční úpravy dokonce i mimo krizové stavy – např. německý *Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG*)¹²⁶. Hranicí, za kterou by stát ale nemohl jít při aplikaci § 5 písm. e) krizového zákona, je zákaz cenzury viz čl. 17 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, tedy nemožnost po podnikatelích žádat, aby státu předkládali **předem** ke schválení informační produkty před jejich publikací. Faktem však opět je, že tento druh aplikace daného ustanovení ještě nikdy nebyl v praxi vyzkoušen.

Podle § 6 odst. 1 písm. c) krizového zákona je **vláda oprávněna „v době trvání nouzového stavu na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu nařídit...c) ukládání pracovní povinnosti, pracovní výpomoci nebo povinnosti poskytnout věcné prostředky**“.

Tutéž pravomoc má i za stavu ohrožení státu (viz § 7 krizového zákona). Za situace vyhlášeného krizového stavu kvůli dezinformační vlně si lze pak představit pod „pracovní povinností“ i jiné činnosti, než na které se dané ustanovení obvykle využívá (fyzické práce). Např. je možné si představit, že **budou znalosti a schopnosti konkrétních fyzických osob znalých komunikace a public relations využity k aktivní komunikaci státu** způsobem, který zamezí či omezí šíření vlny dezinformací.

¹²⁶ Takový požadavek by se ústavně opíral o čl. 17 odst. 4: „(4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit **zákonem**, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná **pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost**, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.“ Listinou zmíněným zákonem, který by tato práva mohl omezit, by bylo právě zmíněné ustanovení § 5 písm. e) krizového zákona.

Je však zároveň třeba brát v úvahu, že jde o jen teoreticky možné způsoby využití těchto obecných oprávnění, k nimž není k dispozici judikatura ani jiná rozhodovací praxe. **Což na druhou stranu u všech v právním řádu výjimečně používaných právních institutů není nic neobvyklého.**

Pravomoc, která je zjevně využitelná v případě dezinformační vlny, je **povinnost provozovatele televizního nebo rozhlasového vysílání uveřejnit informace o vyhlášení krizových stavů a nařízených krizových opatřeních (§ 30 krizového zákona)**. Tato pravomoc však není krizovým opatřením, nýbrž pravomocí, která slouží k samotnému vyhlášení krizového stavu.

Pokud se podíváme na povahu a účel **hospodářských opatření pro krizové stavy** dle § 2 odst. 1 písm. a) (organizační, materiální nebo finanční opatření přijímané správním úřadem v krizových stavech pro zabezpečení nezbytné dodávky výrobků, prací a služeb) a pravomoci, které dává zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy, zejména § 22 a 23, lze konstatovat, že taktéž tato opatření **nemohou být z povahy věci použita pro řešení dezinformační vlny.**

Dále je třeba se nad rámec výše uvedené právní úpravy dotknout též oblasti **kybernetické bezpečnosti**, upravené zákonem č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti. Tento zákon se zabývá kybernetickou bezpečností, kdy dle § 2 písm. c) se rozumí „bezpečností informací zajištění důvěrnosti, integrity a dostupnosti informací a dat“. **Kybernetická bezpečnost se tedy nezabývá obsahem informací, mírou jejich objektivitu, důvody a způsoby jejich šíření v mediálním prostoru a úmysly těch, kteří informace šíří, ani důsledky působení obsahu těchto informací na populaci.** To jsou přitom aspekty, které jsou relevantní při šíření dezinformačních vln. Již z tohoto důvodu **nelze právní úpravu tohoto zákona aplikovat na problematiku samotných dezinformačních vln.**

Na druhé straně, stejně jako u krizových situací a mimořádných událostí (viz výše), **nelze vyloučit, že v situaci dezinformační vlny budou současně hrozit i kybernetické útoky.** Ze zkušeností s dezinformačními vlnami lze takové kombinované působení naopak předpokládat. Nicméně nástroje obrany před útoky na kybernetickou bezpečnost nebudou aplikovatelné na obranu před dezinformační vlnou. V situaci krize, při níž hrozí či trvá vyšší množství závažných kybernetických útoků, zná úprava zmíněného zákona vlastní právní institut **stavu kybernetického nebezpečí**, kterým se dle § 21 zmíněného zákona rozumí *stav, ve kterém je ve velkém rozsahu ohrožena bezpečnost informací v informačních systémech nebo bezpečnost služeb elektronických komunikací anebo bezpečnost a integrita sítí elektronických komunikací, a tím by mohlo dojít k porušení nebo došlo k ohrožení zájmu České republiky ve smyslu zákona upravujícího ochranu utajovaných informací*. Jde tedy o stav, který může existovat současně se situací dezinformační vlny, nicméně **tento institut je zaměřen na ochranu jiných hodnot**, a to hodnot tvořících kybernetickou bezpečnost – důvěrnosti, dostupnosti a integrity dat. **Proto nejsou nástroje zákona o kybernetické bezpečnosti využitelné pro řešení situace dezinformační vlny.**

Závěr:

Lze tedy shrnout, že **současná právní úprava krizového řízení a srovnatelných závažných situací v ČR neposkytuje až na výjimky a možnosti ryze teoretické prakticky žádné právní nástroje pro řešení případné krize vzniklé v důsledku dezinformační vlny**, s výjimkou situací, kdy by dezinformační vlna vedla také k následkům, jako je klasická krizová situace (závažné ohrožení majetku, veřejného pořádku, havárie apod.), popř. k následkům vyžadujícím vyhlášení stavu kybernetického nebezpečí.

Současně je problémem, že v řadě případů dezinformačních vln by nemusely vůbec být splněny podmínky pro vyhlášení krizových stavů.

Úprava krizového řízení a souvisejících právních předpisů není systémově stavěna na tyto typy moderních krizí vyplývajících z nových typů hrozeb, včetně hrozeb v oblasti šíření (dez)informací.

5.5 Právní úprava nekrizových bezpečnostních incidentů

V této souvislosti je třeba se též nad rámec **krizových situací** dotknout několika oblastí, které umožňují reakce v případě **incidentů**, které jsou obvykle (ne však zcela nutně) méně závažné, než krizové stavy, válečný stav či stavy kybernetického nebezpečí pojednané výše.

Jde v první řadě o oblast **integrovaného záchranného systému**, který je upraven zákonem č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému (IZS). Nástroje a prostředky tohoto systému však nelze pro řešení dezinformační vlny použít, neboť tento systém řeší pouze tzv. **mimořádné události**, kterými rozumí „škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které *ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí* a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací“. Dezinformační vlny uvedené hodnoty samy o sobě neohrožují. (Pokud by však situace *vzniklá v důsledku* dezinformační vlny eskalovala do podoby mimořádné události, pak samozřejmě lze prostředky IZS využít.) **Pro čelení dezinformační vlně jako takové však prostředky IZS nejsou aplikovatelné.**

Dále pak zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve svém § 23 stanoví, že „Provozovatel rozhlasového nebo televizního vysílání a vydavatel periodického tisku jsou povinni bez náhrady nákladů na základě žádosti policie neprodleně a bez úpravy obsahu a smyslu **uveřejnit informace o závažném ohrožení života a zdraví osob, majetku nebo veřejného pořádku.**“ Toto ustanovení je **použitelné bez ohledu na to, zda jde v daném momentu o krizový či jiný vyhlášený stav, zda jde o mimořádnou událost dle zákona o IZS** (viz výše) atd., ustanovení lze tedy aplikovat nezávisle na těchto stavech či situacích. Nicméně musí jít o „závažné ohrožení života a zdraví osob, majetku nebo veřejného pořádku“. Bude tedy v praxi na správním uvážení Policie ČR zda, při dodržení zásady přiměřenosti dle § 11 zákona o Policii ČR, lze v situaci, kdy hrozí či trvá dezinformační vlna, toto ustanovení aplikovat. Obecně lze vycházet z toho, že vzhledem k tomu, že půjde přímo o dezinformační „vlnu“, nikoliv jednotlivý incident, tak bude využití tohoto institutu přiměřené. Současně lze však podle tohoto ustanovení požadovat pouze *uveřejnění* informace (nelze např. dle toho ustanovení žádat neuveřejnění určité informace), a to jen informace o závažném ohrožení

života a zdraví osob, majetku nebo veřejného pořádku. Půjde tedy zejména o situace, kdy v důsledku šíření dezinformační vlny je závažně ohrožen život či zdraví (např. šířením určitých poplašných dezinformací či čistě nepravdivých informací) nebo je závažně ohrožen např. veřejný pořádek (hrozí či dochází k veřejným vystoupením či jiným incidentům ohrožujícím veřejný pořádek apod.). V takové situaci pak může policie žádat uveřejnění určité informace o tomto nebezpečí. **V praxi by šlo zřejmě o informace, které uklidňují situaci, vyvrací šíření dezinformace nebo informují, že určité (dez)informace jsou šířeny záměrně ve velkém množství, a že je proto třeba na ně nereagovat, nebrat je v úvahu při rozhodování či je třeba je ignorovat.** V praxi v těchto situacích média dobrovolně tyto informace šíří obvykle sama, pokud má stát určité sdělení v tomto směru. Nicméně konkrétně každý provozovatel rozhlasového nebo televizního vysílání a vydavatel periodického tisku by v případě žádosti byli povinni informace od Policie ČR uveřejnit, a to bez náhrady nákladů, neprodleně a bez úpravy obsahu a smyslu.

Závěr:

Právní úprava IZS není pro reakci na dezinformační vlnu jako takovou využitelná. (Byla by využitelná teprve tehdy, pokud by v důsledku dezinformační vlny došlo k mimořádné události, tedy ke „škodlivému působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, havárií, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a situace by vyžadovala provedení záchranných a likvidačních prací“).

Pokud jde o úpravu zákona o Policii ČR, je zde využitelné v případě dezinformační vlny jako takové pouze ustanovení § 23, dle něž provozovatel televize, rádia či periodického tisku jsou povinni na pokyn Policie ČR uveřejnit informace o závažném ohrožení života a zdraví osob, majetku nebo veřejného pořádku. V případě dezinformační vlny lze tedy toto ustanovení využít pro *informování o ohrožení*, popř. pro vyvrácení šířených dezinformací.

Toto ustanovení naopak nelze využít pro *zákaz šíření* určité informace ze strany provozovatele rozhlasového nebo televizního vysílání a vydavatele periodického tisku. Stejně tak nelze toto ustanovení využít vůči (byť i známým) provozovatelům internetových stránek a digitálních platforem, tedy těch kanálů, které jsou v praxi nejčastěji využívány pro šíření dezinformačních vln.

5.6 Tiskové právo

Vzhledem k tomu, že periodický tisk produkuje větší množství kopií informací, může být rozhodně jedním z faktorů ovlivňujících veřejné mínění, a tak hrát úmyslně či neúmyslně svou roli v případě dezinformační vlny. (Faktem však také je, že k šíření dezinformací byly zatím v posledních letech využívány především prostředky mnohem méně regulované a rychlejší, tj. internet, a to zejména sociální sítě.)

Zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a změně některých dalších zákonů (dále „tiskový zákon“), upravuje práva a povinnosti vydavatelů periodického tisku vydávaného nebo šířeného na území ČR. Některá ustanovení se nevztahují

na periodický tisk vydávaný mimo území ČR (např. povinnost uveřejnit oznámení v naléhavém veřejném zájmu). Periodickým tiskem se podle tohoto zákona rozumí: noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce. **Tiskový zákon se tedy nevztahuje na internetová periodika, byť slouží ke stejnému účelu, a nelze tedy u internetových periodik ustanovení tiskového zákona jakkoliv využít.**

Obecně § 4 tiskového zákona stanoví, že za obsah periodického tisku odpovídá vydavatel. § 4a stanoví speciálně pro vydavatele periodického tisku územního samosprávného celku povinnost poskytovat objektivní a vyvážené informace o územním samosprávném celku a poskytnout přiměřený prostor pro uveřejnění sdělení, které vyjadřuje názory členů zastupitelstva územního samosprávného celku, týkající se tohoto územního samosprávného celku. Ustanovení § 5 tiskového zákona pak stanoví odpovědnost za obsah reklamy a inzerce, když výslovně stanoví, že vydavatel neodpovídá za pravdivost údajů obsažených v reklamě a v inzerci uveřejněné v periodickém tisku. Tato výjimka neplatí pro reklamu a inzerci samotného vydavatele. Nedotčena tím zůstává odpovědnost vydavatele podle zákona č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, podle ustanovení občanského zákoníku o nekalé soutěži (§ 2976 a následující zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) a odpovědnost trestní.

Prvním nástrojem použitelným teoreticky v případě dezinformací je § 10 odst. 1 tiskového zákona, který upravuje **právo na odpověď**. Jde o právo fyzické anebo právnické osoby požadovat na vydavateli uveřejnění odpovědi a povinnost vydavatele takovou odpověď uveřejnit, jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti právnické osoby. Uveřejnění odpovědi nijak neomezuje další práva plynoucí z ochrany osobnosti a ochrany jména a dobré pověsti právnické osoby podle občanského zákoníku. Dle § 11 tiskového zákona v případě sdělení o trestním řízení či přestupku uveřejněném v periodickém tisku o ztotožnitelné osobě o nepravomocném rozhodnutí, má tato po pravomocném rozhodnutí právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení jako dodatečného sdělení; vydavatel je povinen vyhovět. (Právo na zveřejnění doplňující informace mají dle § 11a tiskového zákona také dotčení členové zastupitelstva, pokud jde o periodický tisk územního samosprávného celku.) Podle § 13 tiskového zákona je vydavatel povinen uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení do 8 dnů ode dne doručení žádosti o uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení, případně není-li to možné, v nejbližším následujícím vydání stejného periodického tisku. Právo na uveřejnění odpovědi a dodatečného sdělení lze v případě nevyhovění případně vymáhat soudně dle § 14 tiskového zákona. Vzhledem k tomu, že jde o právo, o něž se musí hlásit samotná osoba dezinformací postižená, nelze v případě vlny dezinformací predikovat, zda by právo na odpověď bylo masivně postiženými osobami využíváno. Současně je třeba vzít v úvahu to, že většina dezinformací se vůbec nemusí dotýkat konkrétní právnické či fyzické osoby. **S ohledem na uvedená fakta by daný právní institut zřejmě v případě dezinformační vlny neměl žádný významný vliv na její prevenci, odstrašení či zastavení¹²⁷.**

¹²⁷ Je současně třeba respektovat, že v případě periodických tiskovin existuje **právo na ochranu zdroje**, které je upraveno v § 16 tiskového zákona a umožňuje novináři odepřít soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu

Institutem více se hodícím pro situaci dezinformační vlny je **oznámení v naléhavém veřejném zájmu** dle § 6 tiskového zákona. V naléhavém veřejném zájmu je totiž vydavatel povinen uveřejnit v periodickém tisku důležité a neodkladné oznámení státního orgánu a orgánu územní samosprávy, zejména např. rozhodnutí o nouzovém stavu, o stavu ohrožení státu nebo o válečném stavu. Toto oznámení musí být uveřejněno v nejbližším vydání periodického tisku následujícím po doručení jeho textu vydavateli způsobem graficky jej zvýrazňujícím a odlišujícím od ostatního obsahu periodického tisku. **Toto ustanovení tedy umožňuje všem orgánům veřejné správy žádat po vydavateli periodického tisku např. vyvrácení dezinformací šířících se při dezinformační vlně, pokud jde o důležitou a neodkladnou věc. Toto ustanovení na rozdíl od § 23 zákona o Policii ČR (viz výše) není vázáno pouze na uveřejnění informace o „závažném ohrožení života a zdraví osob, majetku nebo veřejného pořádku“. Je tedy použitelné v mnohem širším množství situací, nicméně je ale použitelné na druhou stranu jen vůči vydavatelům periodického tisku.** Nicméně povinnost dle § 6 tiskového zákona oslabuje skutečnost – na rozdíl od obdobného ustanovení § 32 odst. 1 písm. k) zákona o rozhlasovém a televizním vysílání (viz dále) – že nesplnění této povinnosti není dle tiskového zákona přestupkem. Porušení § 32 odst. 1 písm. k) zákona o rozhlasovém a televizním vysílání je přestupkem podle § 60 odst. 1 písm. c) téhož zákona.

Nad rámec uvedeného je třeba též z praktického pohledu brát v úvahu, že vzhledem k technologicky jiné povaze internetových periodik je stažení článku, jeho oprava, ale také i (obtěžně zaznamenaná) změna obsahu článku mnohem jednodušší a rychlejší, než v případě periodického tisku. To může mít také vliv na snadnost šíření, ale také na druhou stranu i na snadnost opravy článků v případě vzniku dezinformační vlny.

Závěr:

Současná úprava tiskového práva nemá možnost jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny, a to i vzhledem ke skutečnosti, že zatímco k šíření dezinformací je využíván především internet (internetová periodika či zejména sociální sítě), tiskový zákon se vztahuje pouze na periodický tisk zahrnující noviny, časopisy a jiné tiskoviny a nikoliv na internetová periodika, byť tato slouží ke stejnému účelu, jako tiskoviny.

5.6.1 Rozhlasové a televizní vysílání

Rozhlasové a televizní vysílání upravuje zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Rozhlasové a televizní vysílání svým celostátním, popř. i zahraničním, hromadným dosahem do mediálního prostředí má znatelně vyšší dopad v případě šíření

veřejné správy poskytnutí informace o původu či obsahu informací. Na internetová periodika se ale tedy toto konkrétní ustanovení tiskového zákona neaplikuje. Nicméně s ohledem na nález Ústavního soudu ČR I. ÚS 394/04 a další související judikaturu Evropského soudního dvora pro lidská práva lze konstatovat, že právo na ochranu zdroje novináře plyne už i ze širší interpretace práva na svobodu projevu a šíření informací dle čl. 17 Listiny základních práv a svobod (nejen pouze z tiskového zákona) a platí tak i pro internetová periodika, resp. jejich novináře a jejich zdroje. **Lze shrnout, že existence práva na ochranu zdroje by v případě čelení dezinformační vlně představovala spíše překážku možnosti dezinformační vlně čelit, neboť by ztěžovala zjištění zdroje dezinformace.** Nicméně z důvodů ústavní ochrany svobodného tisku jako jednoho z pilířů demokracie nelze toto hodnotit jako nedostatek, lze tento fakt pouze vzít na vědomí.

dezinformační vlny. I vzhledem ke sledovanosti celostátních televizí v ČR je dopad těchto médií značný. **Televize a rozhlas tak jsou vedle internetu a digitálních platforem, druhým rozhodujícím segmentem médií ovlivňujícím mediální prostor**, a mohou tak hrát úmyslně či neúmyslně **velmi významnou (pozitivní i negativní) roli v případě dezinformační vlny. Oproti internetovým zdrojům se však liší v jedné podstatné okolnosti, a to, že jejich působení je řádně regulováno českým právem.** Tato regulace se však oproti regulaci tištěných médií ve své podstatě příliš neliší.

Podle § 35 má fyzická či právnická osoba **právo požadovat na provozovateli vysílání uveřejnění odpovědi**, pokud bylo v rozhlasovém nebo televizním vysílání uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby. Provozovatel vysílání je povinen na žádost této osoby odpověď uveřejnit. Podle § 36 má fyzická či právnická osoba právo požadovat uveřejnění informace o výsledku řízení jako **dodatečného sdělení**, pokud bylo ve vysílání uveřejněno sdělení o nepravomocném výsledku trestního řízení nebo o řízení ve věcech přestupků vedeném proti této ztotožnitelné osobě. Provozovatel vysílání je povinen na žádost této osoby informaci o pravomocném rozhodnutí uveřejnit. Těmito právy není dotčeno právo na ochranu osobnosti fyzické osoby a jména nebo dobré pověsti právnické osoby vyplývající z jiné právní úpravy (viz občanský zákoník, ochrana osobnosti apod.). Provozovatel vysílání je dle § 38 povinen odpověď nebo dodatečné sdělení uveřejnit na vlastní náklady do 8 dnů od doručení žádosti o uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení. Dle § 39 neuveřejní-li provozovatel vysílání odpověď nebo dodatečné sdělení vůbec nebo nedodrží-li podmínky pro uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení, rozhodne o povinnosti uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení na návrh osoby, která o jejich uveřejnění požádala, soud.

Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání v § 41 výslovně upravuje **ochranu zdroje a obsahu informací**, tedy právo odepřít soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy poskytnutí informace o původu či obsahu těchto informací a odepřít předložení nebo vydání věci, z nichž by mohl být zjištěn původ či obsah těchto informací. Těmito právy přitom nejsou dotčeny stanovené povinnosti nenadržovat pachateli trestného činu a předat nebo oznámit trestný čin podle trestního zákoníku a ve vztahu k nim povinnosti, které jsou stanoveny TŘ.

Podobně jako u internetových periodik, které vlastní právní úpravu nemají, ale dovozuje se jejich právo na ochranu zdroje novináře už i ze širší interpretace práva na svobodu projevu a šíření informací dle čl. 17 Listiny základních práv a svobod (viz výše zmíněný nálezn Ústavního soudu ČR I. ÚS 394/04), lze usuzovat, že i když **internetové rozhlasové či televizní vysílání vlastní právní úpravu v ČR nemá**, zřejmě by Ústavní soud dovozoval i v případě těchto zdrojů právo na ochranu zdroje obdobně, jako to má právem podrobně upravené vysílání rozhlasové a televizní. Nicméně naopak **právo požadovat na provozovateli vysílání uveřejnění odpovědi nebo právo na dodatečné sdělení fyzické a právnické osoby v těchto případech zaručeny nemají.**

V tomto ohledu je ochrana práv osob tváří tvář internetovému rozhlasovému či televiznímu vysílání oslabena. Zbývá jim pouze právo se případně soudit o ochranu své osobnosti v civilním procesu.

Jak již bylo zmíněno výše, ustanovení § 32 odst. 1 písm. k) zákona o rozhlasovém a televizním vysílání stanoví, že provozovatel vysílání je **povinen poskytnout v naléhavém veřejném zájmu státním orgánům a orgánům územní samosprávy na jejich žádost nezbytný vysílací čas pro důležitá a neodkladná oznámení** v souvislosti s vyhlášením nouzového stavu, stavu ohrožení státu, válečného stavu, stavu kybernetického nebezpečí, nebo opatření na ochranu veřejného zdraví; odpovědnost za obsah těchto oznámení má osoba, které byl vysílací čas poskytnut. Toto ustanovení se od obdobného ustanovení § 6 tiskového zákona (viz výše) liší tím, že umožňuje poskytnutí vysílacího času, tedy i zveřejnění určitého oznámení, pouze v uvedených taxativně vyjmenovaných situacích. Na rozdíl od toho tiskový zákon dané situace stanoví jako demonstrativní, čímž je snáze aplikovatelný pro případ dezinformační vlny. Na druhou stranu má samozřejmě televizní a rozhlasové vysílání nesrovnatelně širší a rychlejší dopad na informační prostor než periodický tisk, proto by zřejmě demonstrativní formulace, kterou obsahuje tiskový zákon, byla vhodná i pro právní úpravu zveřejňování informací ve veřejném zájmu rozhlasového a televizního vysílání. Porušení této povinnosti zveřejnit informace ve veřejném zájmu je přestupkem podle § 60 odst. 1 písm. c) zákona.

Některé další **povinnosti provozovatelů vysílání mohou částečně teoreticky působit jako prevence vzniku dezinformačních vln**. Dle § 31 zákona má provozovatel vysílání a provozovatel převzatého vysílání právo vysílat programy svobodně a nezávisle. Do jejich obsahu lze zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích. Má však povinnost poskytovat objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů. Názory nebo hodnotící komentáře musí být odděleny od informací zpravodajského charakteru. Provozovatel je také povinen zajistit, aby ve zpravodajských a politicko-publicistických pořadech bylo dbáno zásad objektivit a vyváženosti a zejména nebyla v celku vysílaného programu jednostranně zvýhodňována žádná politická strana či její názory nebo názory jednotlivých skupin veřejnosti, a to s přihlédnutím k jejich reálnému postavení v politickém a společenském životě. Programovou skladbu je provozovatel povinen sestavovat tak, aby ve svém vysílání poskytoval vyváženou nabídku pro všechny obyvatele se zřetelem na jejich jednotlivé skupiny. Dle § 32 zákona také patří mezi základní povinnosti provozovatelů zajistit, aby pořady např. nepropagovaly, nezlehčovaly válku a krutá nebo jinak nelidská jednání, nepodněcovaly k nenávisti, zajistit, aby vysílané pořady neobsahovaly podprahová sdělení apod.

Podle § 60 zákona je pak **přestupkem** nejen již výše zmíněné neposkytnutí nezbytného vysílacího času pro důležitá a neodkladná oznámení v naléhavém veřejném zájmu podle § 32 odst. 1 písm. k) zákona, ale také např. neplnění povinnosti objektivit a vyváženosti, zařazování do vysílání pořadů nebo další části vysílání, které obsahují podprahová sdělení, zařazování do vysílání pořadů nebo dalších částí vysílání, které propagují válku nebo líčí krutá nebo jinak nelidská jednání takovým způsobem, který je jejich zlehčováním, omlouváním nebo schvalováním, či zařazováním do vysílání pořadů nebo dalších částí vysílání, které mohou vážně narušit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých nebo nezajištění, aby vysílané pořady nepodněcovaly k nenávisti. Tato jednání mohou mít teoreticky význam v případě dezinformační vlny (viz v úvodu pojednání o dezinformačních vlnách, které často zahrnují nejen šíření dezinformací, ale také často šíření strachu a nenávisti).

Rada pro rozhlasové a televizní vysílání („RRTV“) má dle § 59 zákona **právo upozornit provozovatele a stanovit přiměřenou lhůtu k nápravě**, pokud provozovatel vysílání a provozovatel převzatého vysílání porušuje povinnosti stanovené tímto zákonem nebo podmínky udělené licence. Tento postup se však neaplikuje v případě vybraných zvlášť závažných porušení zákona.

V některých velmi závažných případech může RRTV **rozhodnout o pozastavení převzatého vysílání** televizního programu ze státu, který je smluvní stranou Evropské úmluvy o přeshraniční televizi, a z členského státu Evropské unie (§ 62 zákona). Taktéž může RRTV **odejmout dle § 63 zákona provozovateli licenci**, např. pokud zvlášť závažným způsobem opakovaně porušuje povinnost nevysílat nenávistný obsah (§ 32 odst. 1 písm. c) zákona) a za takové porušení povinnosti mu byla uložena opakovaně pokuta. Taktéž může dle § 64 zákona **zrušit registraci nebo její část provozovateli převzatého vysílání**, který např. poruší omezení, která stanoví podmínky pro vysílání, které by mohly ohrozit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých (§ 32 odst. 1 písm. g) zákona). Proti těmto rozhodnutím RRTV lze podat ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení rozhodnutí žalobu podle soudního řádu správního. Podání žaloby má odkladný účinek. Soud o žalobě rozhodne ve lhůtě 90 dnů (viz § 65 zákona).

Z pohledu řešení situace dezinformační vlny nejsou tedy (viz výše) kompetence a pravomoci RRTV příliš využitelné. Jednak proto, že např. do kompetence RRTV nespádají témata jako je: právo na odpověď, vymáhání odpovědí od provozovatelů či občanskoprávní spory. Jednak proto, že i když určité téma, jako je např. objektivita a vyváženost do působnosti RRTV spadají, nedisponuje RRTV konkrétními nástroji, jak reagovat dostatečně v případě běžící dezinformační vlny. Může se pouze zpětně věnovat analýze objektivity a vyváženosti a dodržování dalších povinností provozovatelů, nemá však pravomoci zasáhnout v konkrétních případech dezinformací. A i v případech, kdy může razantně zasáhnout, jde většinou o možnost zasáhnout kvůli porušování jiných typů povinností, než které se týkají případného šíření dezinformací. Jednak se obvykle vyžaduje opakované a hrubé porušování dotyčných povinností a také samotné vydání rozhodnutí a opravné prostředky proti nim nemohou mít účinek v čase potřebném pro podstatné ovlivnění případné dezinformační vlny.

Závěr:

Současná úprava zákona o rozhlasovém a televizním vysílání nedává možnost jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny, a to i vzhledem ke skutečnosti, že zatímco k šíření dezinformací je využíván především internet (internetová periodika či zejména sociální sítě), předmětný zákon se nevztahuje ani na webové stránky a sociální sítě, ale ani na rozhlasové či televizní vysílání na internetu – tento druh vysílání tak nemá žádnou speciální právní úpravu.

5.6.2 Regulace reklamy

Regulace reklamy je v ČR upravena primárně zákonem č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, a některými ustanoveními zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, a úpravou v občanském zákoníku (zejména ustanoveními regulujícími nekalou soutěž) či zákonem

č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti. Některé další zvláštní právní předpisy též obsahují ustanovení regulující různá sdělení.

Reklamou se dle zákona č. 40/1995 Sb. rozumí „oznámení, předvedení či jiná prezentace šířené zejména komunikačními médii, mající za cíl podporu podnikatelské činnosti“. Z toho plyne, že reklama, která je **politického** charakteru či zveřejněná vyjádření, která **nesměřují přímo k podpoře podnikatelské činnosti**, nejsou pod působnost, pravidla a omezení tohoto zákona zahrnutelná. Jsou tak pokrytá pouze obecnými předpisy popsány výše (Ústava, Listina základních práv a svobod, trestní zákoník apod.), stejně jako každé jiné vyjádření. To je významné zejména z toho důvodu, že **většina dezinformací, resp. obecně jakýchkoliv sdělení, která obvykle tvoří dezinformační vlny, nemají charakter reklamy dle uvedeného vymezení. Proto tato úprava na drtivou většinu dezinformací nemůže vůbec dopadnout.**

Zákon ukládá různé povinnosti různým třem kategoriím povinných subjektů, kterými jsou: zadavatel, zpracovatel a šířitel reklamy. Tito mají různou míru odpovědnosti, a to jednak za obsah (soulad reklamního sdělení se zákonem) a za šíření (zákonost zvoleného způsobu šíření reklamy).

Zákon zejména **některé druhy reklamy zakazuje**. Zejména se dle § 2 zákona č. 40/1995 Sb. zakazuje reklama na věci, služby apod., jejichž šíření je v rozporu s právními předpisy (drogy, zbraně zakázané mezinárodními úmluvami, zboží propagující hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, neregistrovaná léčiva apod.), reklama, která je nekalou obchodní praktikou ve smyslu občanského zákoníku (§ 2976 a následující občanského zákoníku, tj. zákona č. 89/2012 Sb., typicky srovnávací či **klamavá reklama**¹²⁸), šíření nevyžádané reklamy v listinné podobě, pokud adresáta obtěžuje¹²⁹, **šíření anonymního oznámení týkajícího se voleb v době od vyhlášení voleb do ukončení hlasování** (*zde je jediná výjimka, která zakazuje jednání, které by, pokud by nebylo anonymní, nespadlo pod regulaci zákona o regulaci reklamy*), nebo reklamu na hazardní hru provozovanou bez základního povolení podle zákona upravujícího hazardní hry. Reklama také nesmí podporovat chování poškozující zdraví nebo ohrožující bezpečnost osob nebo majetku, jakož i jednání poškozující zájmy na ochranu životního prostředí.

Reklama dále **nesmí být v rozporu s dobrými mravy** (dobré mravy je třeba odlišovat např. od pouhé nevkusnosti), zejména **obsahovat diskriminaci, napadat náboženské nebo národnostní cítění, ohrožovat obecně nepřijatelným způsobem mravnost, snižovat lidskou důstojnost, obsahovat prvky pornografie, násilí nebo prvky využívající motivu strachu**. Reklama nesmí napadat politické přesvědčení. Toto jsou například aspekty, které se na rozdíl od výše uvedených témat (hazardní hry apod.) **v oblasti dezinformací často objevují** a jsou to věci, které nejsou jako takové např. v politické reklamě zakázány. Zakázána jsou tak v tomto směru pouze jednání, která by naplnila skutkovou podstatu trestného činu. Taktéž je třeba brát v úvahu, že „dobré mravy“ jsou pojmem, který se v čase může vyvíjet a podléhat do určité míry změnám.

¹²⁸ Přitom výklad práva plynoucí z judikatury netrvá na naprosté pravdivosti reklamy, umožňuje určitou míru nadsázky apod. Za klamavost se považuje schopnost reklamy vyvolat v jejích příjemcích klamné zdání.

¹²⁹ Za reklamu, která obtěžuje, se považuje reklama směřující ke konkrétnímu adresátovi za podmínky, že adresát dal předem jasně a srozumitelně najevo, že si nepřeje, aby vůči němu byla nevyžádaná reklama šířena.

Reklama dále nesmí, pokud jde o osoby mladší 18 let, podporovat chování ohrožující jejich zdraví, psychický nebo morální vývoj, využívat jejich zvláštní důvěry vůči jejich rodičům nebo jiným osobám či je nevhodným způsobem ukazovat v nebezpečných situacích.

Dále je pak **v různé míře omezena reklama na vybrané výrobky či služby**: tabákové výrobky, alkohol, humánní léčivé přípravky, hazardní hry, zbraně a střelivo, činnosti v pohřebnictví, kojenecké přípravky a další.

Zákon dle § 7 písm. c) obsahuje tzv. „**Zvláštní opatření**“, což je institut, který příslušnému orgánu dozoru umožňuje nařídit odstranění nebo ukončení reklamy, která je v rozporu se zákonem, a určit k tomu přiměřenou lhůtu. Dále může zakázat nepřijatelnou srovnávací reklamu nebo reklamu, která je nekalou obchodní praktikou. Orgán dozoru je oprávněn pozastavit i zahájení šíření nepovolené srovnávací reklamy nebo reklamy, která je nekalou obchodní praktikou. Orgán dozoru takové rozhodnutí vhodným způsobem zveřejní, jestliže by v důsledku dalšího šíření reklamy mohl být ohrožen život nebo zdraví osob. **Orgán dozoru je oprávněn zadavateli nebo zpracovateli reklamy na jeho náklady nařídit ve stanovené lhůtě zveřejnění opravného prohlášení k reklamě, která byla shledána protiprávní. Toto ustanovení je jedno z mála zajímavých z pohledu vedení dezinformačních kampaní.** Toto procesní ustanovení totiž umožňuje rozhodnout příslušnému orgánu dozoru o protiprávnosti a i o povinnosti stáhnout určité sdělení v mnohem kratším čase, než se rozhoduje v jiných procesech (např. trestním, přestupkovém). Na rozdíl od civilních žalob či trestních řízení může jít o mnohem rychlejší a efektivnější nástroj stahování protiprávním reklamy. **Nicméně i toto ustanovení se vztahuje pouze na reklamu ve výše uvedeném smyslu, a proto je v praxi pro reakci na dezinformační vlnu nevyužitelné, byť může být inspirativní.**

Další pravidla obsahuje **zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele**. Ten v § 4 zakazuje využívání nekalých obchodních praktik před rozhodnutím ohledně koupě, v průběhu rozhodování a po učinění rozhodnutí. Nekalou praktikou se rozumí obchodní praktika, která je v rozporu s požadavky odborné péče a podstatně narušuje nebo je způsobilá podstatně narušit ekonomické chování spotřebitele, kterému je určena, nebo který je jejímu působení vystaven, ve vztahu k výrobku nebo službě. Nekalou obchodní praktikou se rozumí zejména klamavé konání (včetně klamavé reklamy) nebo klamavé opomenutí a agresivní obchodní praktika. Obchodní praktiky, které se považují za nekalé za všech okolností, jsou uvedeny v příloze č. 1 a 2 tohoto zákona. Nicméně dle § 1 odst. 3 se tento zákon vztahuje na nabízení a prodej výrobků a na nabízení a poskytování služeb v případech, kdy k plnění dochází na území ČR. **Opět stejně jako u předchozích právních úprav tedy zákon prakticky nikdy nedopadne na jednání, která jsou součástí dezinformačních kampaní, resp. dezinformačních vln. Opět jde o situaci, kdy situace obchodního typu, kdy spotřebitel od prodejce či jiného dodavatele za úplaty obdrží určitý výrobek či službu, jsou v ČR regulovány silněji, než situace, kdy se šíří, byť i velmi nebezpečné, dezinformace, a to i v masivním rozsahu.**

Dalším souvisejícím předpisem je **zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti**. Tento předpis upravuje pravidla pro nevyžádanou **elektronicky zasílanou reklamu**. Již zákon o regulaci reklamy zakazuje šíření nevyžádané reklamy v listinné podobě, pokud adresáta obtěžuje; za reklamu, která obtěžuje, se považuje reklama směřující ke konkrétnímu adresátovi za podmínky, že adresát dal předem jasně a srozumitelně najevo, že si nepřeje, aby vůči němu byla nevyžádaná reklama šířena. Pokud je však zasílána reklama

email, upravuje tuto problematiku právě výše uvedený zákon. Ten zakazuje zasílání elektronické pošty za účelem šíření obchodního sdělení, pokud: a) tato není zřetelně a jasně označena jako obchodní sdělení, b) skrývá nebo utajuje totožnost odesílatele, jehož jménem se komunikace uskutečňuje, nebo c) je zaslána bez platné adresy, na kterou by mohl adresát přímo a účinně zaslat informaci o tom, že si nepřeje, aby mu byly obchodní informace odesílatelem nadále zasílány. Současně platí, že zasílání obchodních sdělení prostřednictvím elektronických prostředků je možné jen s předchozím souhlasem adresáta. **Tato úprava tak opět dopadá na obchodní sdělení, nikoliv např. na sdělení politická či obdobná, a proto je pro řešení situací typu dezinformační vlny v praxi nepoužitelná.**

Závěr:

Výše uvedená pravidla nedávají možnost jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny. Důvodem je především to, že se pravidla nevztahují na politickou reklamu a další sdělení, která nelze označit za reklamu či obchodní sdělení. Přitom v oblasti politické reklamy a nereklamních sdělení se vyskytuje z přirozených důvodů mnohem více dezinformací a velmi pravděpodobně by dezinformační vlna měla spíše charakter vlny dezinformací vedených politickými cíli, než že by byla vedena cíli komerčními. Logickým důsledkem neexistence obdobných pravidel v oblasti politické reklamy, popř. jiných pravidel pro dezinformační sdělení, je tak fakt, že pravidla, která se standardně aplikují a vynucují u komerční reklamy, neplatí u „reklamy“ mnohem významnější, tj. reklamy politické, a to i kdyby byla zjevně dezinformační.

5.7 Právní úprava volebních kampaní

Vzhledem k tomu, že v demokratických státech jsou volby hlavní cestou k získání politické moci, není divu, že se řada dezinformačních kampaní v minulosti zaměřila právě na předvolební období. I v právních předpisech týkajících se voleb se vyskytují ustanovení týkající se potenciálně dezinformační vlny. V těchto předpisech jde z povahy věci o **politickou reklamu**, viz rozbor výše.

Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR, stanoví v § 16 odst. 5, že „Volební kampaň **musí probíhat čestně a poctivě, zejména nesmí být** o kandidátech a politických stranách nebo koalicích, na jejichž kandidátních listinách jsou uvedeni, **zveřejňovány nepravdivé údaje.**“ Nicméně na rozdíl od řady jiných povinností v zákoně uvedených, **není porušení této klíčové povinnosti nijak sankcionováno**, viz § 16 písm. g) a h) zákona. Teoreticky může sankcí být pouze neplatnost voleb vyslovená v rámci volebního soudnictví. Obdobné ustanovení obsahuje § 59 odst. 5 zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu. I toto ustanovení je pouhou deklarací a není stanovena odpovídající sankce, viz § 62 a 63 zákona. Stejně tak zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, v § 56a obsahuje opět totožné deklaratorní ustanovení a opět v § 57 a 58 absentuje jakákoliv sankce za jeho porušení. Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, pak takovou povinnost ani nestanoví. **Lze tak konstatovat, že paradoxně požadavek poctivého vedení kampaně je ve srovnání**

např. s úpravou nekalé soutěže (viz regulace reklamy výše), která je jistě řádově méně společensky závažné téma, než nekale vedená volební soutěž, prakticky bezzubá.

V politické reklamě, resp. kampani tak jsou povoleny i postupy, které jsou jakožto nekalá soutěž zakázány v rámci hospodářské soutěže na trhu. Ani v této právní úpravě tak nenajdeme žádnou oporu pro účinnou reakci či prevenci případné dezinformační kampaně či vlny.

Závěr:

Současná právní úprava volebních kampaní nemá možnost jakkoliv podstatně ovlivnit vznik, průběh či zastavení případné dezinformační vlny. V politické reklamě, resp. kampani jsou dokonce povoleny i postupy, které jsou zakázány v rámci hospodářské soutěže na trhu, což je řádově méně společensky závažné téma.

Závěr právní části:

Český právní řád obecně nedisponuje efektivním právním nástrojem, kterým by bylo možné čelit dezinformacím, natož dezinformačním vlnám.

Každopádně v první řadě obecně platí, že je jistě žádoucí využívat alespoň tu právní úpravu, která již v právním řádu existuje a minimálně u odborné veřejnosti není předmětem debat či kontroverzí.

Když už vůbec v některých případech v českém právním řádu existují právní instituty schopné efektivně postihnout nebezpečné dezinformace, tak je stát neumí postihnout v daném procesu (např. v trestním řízení) dostatečně rychle (a tedy efektivně).

A pokud už právní řád umožňuje postihnout určité jednání dostatečně rychle, tak nejsou kapacity a organizační schopnosti využít aplikace těchto právních institutů a postupů na větší množství případů současně.

V řadě případů se také již existující instituty práva nevyužívají v praxi vždy tak, jak to jejich dikce předpokládá (viz např. oblast trestné činnosti z nenávisti).

Lze tedy konstatovat, že instituty českého právního řádu nejsou dostatečné k tomu, aby bylo jejich prostřednictvím možné efektivně čelit závažné dezinformační vlně.

Totéž platí i pro kapacity státu pro případnou aplikaci těchto institutů na větší množství případů současně, stejně jako pro kapacity k jejich vynucování ve větším množství případů současně. Obojí není dostatečné k efektivní reakci na případnou dezinformační vlnu.

5.8 Mezinárodní srovnání: stávající právní úpravy vybraných států

Tato část představuje několik příkladů legislativních úprav, které mají pro případ nutnosti čelit závažné dezinformační vlně vybrané demokratické státy. Nejedná se o úplný výčet, jako spíše

o ilustraci, jak lze k problematice dezinformací z hlediska legislativních opatření přistupovat ve společnostech respektující svobodu projevu, pluralitu médií a vládu práva.

5.8.1 Německo

V rámci boje proti dezinformacím lze v Německu nalézt několik relevantních zákonů včetně ústavy a trestního zákoníku. Německo přijalo i legislativu, která je zaměřena přímo na potírání trestných činů z nenávisti a šíření dezinformací v prostředí digitálních platforem. Ochranu před šířením dezinformací nabízejí také právní předpisy spojené s regulací médií, kde je upravena redakční odpovědnost spočívající v osobní zodpovědnosti redaktora za obsah¹³⁰. V tomto ohledu jsou problematické sociální sítě, které nevytváří vlastní obsah, ale umožňují publikovat příspěvky uživatelů.

1. ledna 2018 nabyl v Německu účinnost tzv. Zákon na zlepšení vymáhání práva v sociálních sítích (Netzwerkdurchsetzungsgesetz¹³¹, zkráceně NetzDG či „Facebook Act“). Jeho cílem je účinněji bojovat primárně proti zločinům z nenávisti, ale dotýká se i boje proti dezinformacím (zákon hovoří o „nepravdivosti faktického tvrzení“) a jinému trestnému obsahu. Zákon má přímět sociální sítě, aby rychleji a komplexněji vyřizovaly stížnosti, zejména od uživatelů, týkající se trestných činů z nenávisti a jiného trestného obsahu. **Týká se pouze digitálních platforem, které mají v Německu více než 2 miliony registrovaných uživatelů (§ 1).**

NetzDG stanovuje závazné standardy pro efektivní a transparentní správu stížností uživatelů. Poskytovatelé velkých digitálních platforem jsou povinni nabídnout uživatelům snadno rozpoznatelný, okamžitě přístupný a neustále dostupný způsob podávání stížností na závadný či trestný obsah. **Sociální sítě musí vzít na vědomí stížnosti uživatelů a zkontrolovat závadnost příspěvků, odstranit nebo zablokovat zjevně trestný obsah do 24 hodin od přijetí stížnosti, odstranit nebo zablokovat jakýkoliv trestný obsah do 7 dnů od přijetí stížnosti.** Následně musí informovat uživatele o každém rozhodnutí týkajícím se jeho stížnosti a odůvodnit jej.

Poskytovatelé velkých digitálních platforem jsou povinni každých šest měsíců zveřejňovat zprávy, jak se zabývají stížnostmi. Nezavedení mechanismu pro vyřízení hlášení protiprávního obsahu či jednotlivá pochybení mohou být penalizována, a to pokutou do výše 5 milionů EUR (vůči osobě odpovědné za vyřizování stížností) nebo do výše 50 milionů EUR (samotné společnosti). Pro lepší vymáhání práva jsou poskytovatelé digitálních platforem – bez ohledu na jejich sídlo – povinni jmenovat domácího oprávněného zástupce pro různé typy právních řízení. Oběť může požádat poskytovatele sociální sítě o informace o tom, kdo se dopustil porušení práva. Takové právo na informace vyplývá z občanského práva. NetzDG je dále upravuje. Tohoto procesu se účastní poskytovatelé digitálních platforem a orgán pro ochranu osobních údajů. Zpřístupnění údajů však musí digitální platformě nařídit příslušný soud.

Účinnost zákona v boji proti šíření dezinformací je vyhodnocována, jedná se však o první krok ve snaze o legislativní uchopení této oblasti. V květnu 2020 byla schválena reforma NetzDG,

¹³⁰ E-právo, *Dezinformace a fake news pohledem právních předpisů ve Spolkové republice Německo* (<https://www.epravo.cz/top/clanky/dezinformace-a-fake-news-pohledem-pravnich-predpisu-ve-spolkove-republice-nemecko-109322.html><https://www.epravo.cz/top/clanky/dezinformace-a-fake-news-pohledem-pravnich-predpisu-ve-spolkove-republice-nemecko-109322.html>).

¹³¹ Viz <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html>.

kteřá sociálním platformám ukládá nezákonný obsah nahlašovat policii. Zároveň také probíhá obsáhlejší reforma NetzDG s cílem posílit práva uživatelů a zvyšovat transparentnost prostředí digitálních platform.

5.8.2 Francie

V rámci boje proti dezinformacím je ve Francii relevantní zejména zákon ze dne 20. listopadu 2018, o boji proti manipulaci s informacemi (*Proposition de loi organique relative à la lutte contre la manipulation de l'information*), který je nově součástí dalších předpisů, zejména Volebního zákoníku - Hlava II., Kapitola VI., konkrétně pak článků 163-1 a 163-2 a Zákona č. 86-1067 z roku 1986, o svobodné komunikaci (tzv. *Loi Léotard*). Zmíněný zákon navazuje na starší legislativu, která však již nebyla shledávána jako dostatečná¹³². Pojem „manipulace s informacemi“ namísto běžnějších termínů jako „dezinformace“, „propaganda“ či „fake news“ je používán kvůli tomu, že v sobě zahrnuje účelovost a skrytost práce s informacemi, které nemusí být vždy nutně falešné či nepravdivé¹³³.

Zákon se týká zejména období voleb a právě jejich ochrana byla hlavním důvodem jeho přijetí¹³⁴, přičemž v předvolebním období dává za určitých podmínek příslušným orgánům pravomoc¹³⁵ odstranit manipulativní obsah (ve smyslu výše uvedeného pojetí) šířený prostřednictvím online platform a blokovat zahraniční (či cizími státy ovlivňované) televizní nebo rozhlasové kanály. Po online platformách je pak obecně požadováno prosazování větší finanční transparentnosti sponzorovaného obsahu¹³⁶ a podílení se na boji proti dezinformacím (což platí i mimo období týkajícího se hlasování, kterým jsou tři volbám předcházející měsíce).

Zákon v případě uvedené regulace vysílání rozhlasových a televizních stanic počítá s významnější rolí francouzské Nejvyšší rady pro audiovizuální vysílání, která též dále administruje požadavky vůči sociálním médiím a dalším online platformám s více než 5 miliony jedinečných návštěvníků měsíčně v rámci výše zmiňovaného boje proti dezinformacím mimo volební období. Děje se tak krom samotného zákona i v souladu s vyhláškou č. 2019-297 ze dne 10. dubna 2019.

Přijetí zákona o boji proti manipulaci s informacemi bylo komplikované a bylo jej též nutné obhajovat z hlediska kompatibility s francouzskou ústavou¹³⁷. Na základě stížnosti podané ze strany skupiny poslanců a senátorů bylo konstatováno Ústavní radou, že svoboda projevu má zvláštní význam v politické debatě a ve volebních kampaních. Zaručuje jak informace pro

¹³² Více v článku na Library of Congress (<https://www.loc.gov/law/help/fake-news/france.php>).

¹³³ CTHH, *Zpráva francouzských think-tanků k dezinformacím* (<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/zprava-francouzskych-think-tanku-k-dezinformacim.aspx>).

¹³⁴ Financial Times (2019) *Macron announces bill to tackle fake news* (<https://www.ft.com/content/4ad6aed8-1f57-3985-8990-136e5e9ef075>).

¹³⁵ Hybrid Centre of Excellence (2019) *Combating the manipulation of information – a French case* (https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2019/05/HybridCoE_SA_Combating-the-manipulation-of-information.pdf).

¹³⁶ E-právo, *Dezinformace a fake news pohledem zákonů ve Francii* (https://www.epravo.cz/top/clanky/dezinformace-a-fake-news-pohledem-zakonu-ve-francii-110029.html#_ftn1).

¹³⁷ Media Writes (2019) *What does the future hold for French anti fake news laws?* (<https://mediawrites.law/what-does-the-future-hold-for-french-anti-fake-news-laws/>).

všechny, tak i obranu všech názorů, ale také chrání před důsledky zneužívání tohoto práva. Ústavní rada odmítla námitky poslanců a senátorů k přijatému zákonu a rozvedla výklad předpisu k jeho případné aplikaci v praxi s tím, že zákonodárce přesně vymezil okruh informací, které jsou předmětem zákonné úpravy o potírání dezinformací. Přičemž vyňaty jsou parodie, částečné nepřesnosti nebo pouhá přehánění. Zákon zcela jasně vymezuje objektivně prokazatelné projevy dezinformace, splňující tři kumulativní podmínky: musí být automatizované, masové a úmyslné.

Během května 2020¹³⁸ byl rovněž přijat nový zákon o boji proti nenávisti na internetu¹³⁹, který ukládá provozovatelům digitálních platforem povinnost odstranit diskriminační a sexuálně urážlivé komentáře do 24 hodin poté, co byly označeny uživateli (sítě musí zároveň odstranit obsah související s terorismem a dětskou pornografií do hodiny po nahlášení). Nedodržení zákona bude mít za následek pokutu až 1,25 milionu EUR. Tímto zákonem se následně zabývala francouzská Ústavní rada, která však většinu obsahu zákona zamítla.

5.8.3 Estonsko – případová studie regionální mutace Sputnik

Ruské médium Sputnik, které je součástí ruské státní prokremelské mediální skupiny Rossia Segodnia, je důvodně označováno jako propagandistické médium provádějící informační operace ve prospěch cizí moci¹⁴⁰. V souvislosti s tím byl ředitel tohoto média, Dmitrij Kiseljov, zařazen na základě článku 2 Nařízení Rady (EU) č. 269/2014 ze dne 17. března 2014 o omezujících opatřeních vzhledem k činnostem narušujícím nebo ohrožujícím územní celistvost, svrchovanost a nezávislost Ukrajiny na sankční seznam EU¹⁴¹.

Estonsko přistoupilo k řešení prokremelské propagandy šířené Sputnikem velmi originálně, při zachování svobody médií, a tedy bez přímé restrikce Sputniku jako takového. Využilo zmíněného sankčního seznamu EU a logickou úvahou zdůraznilo faktický vliv sankcionovaného Kiseljova na mediální skupinu Rossia Segodnia a přeneseně na dceřiné médium Sputnik.

V důsledku této atribuce došlo v Estonsku v listopadu 2015 ke zmražení bankovních účtů skupiny Rossia Segodnia a v říjnu 2019 byly zablokovány platby estonské verze Sputniku. V reakci na tyto finanční zásahy, spolu s možností trestního stíhání zaměstnanců Sputniku v souvislosti s platnými sankcemi EU proti RF, se sám Sputnik rozhodl na začátku roku 2020 uzavřít estonskou redakci Sputniku¹⁴².

¹³⁸ New York Times (2020) *French Court Strikes Down Most of Online Hate Speech Law* (<https://www.nytimes.com/2020/06/18/world/europe/france-internet-hate-speech-regulation.html>).

¹³⁹ Assemblée nationale, *PPL visant à lutter contre les contenus haineux sur internet : adoption en lecture définitive* (<http://www.assemblee-nationale.fr/dyn/actualites-accueil-hub/ppl-visant-a-lutter-contre-les-contenus-haineux-sur-internet-adoption-en-lecture-definitive>).

¹⁴⁰ Viz např. Zpráva parlamentního výboru pro zpravodajství a bezpečnost Spojeného království z července 2020 (<https://docs.google.com/a/independent.gov.uk/viewer?a=v&pid=sites&srcid=aW5kZXBlbmRlbnQuZ292LnVrfGZyY3xneDo1Y2RhMGEyN2Y3NjM0OWFI>).

¹⁴¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014R0269-20170315&from=EN>.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014R0269-20170315&from=EN>.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014R0269-20170315&from=EN>.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014R0269-20170315&from=EN>.

¹⁴² The Moscow Times (2020) *Russian state news agency Sputnik shuts Estonia operations* (<https://www.themoscowtimes.com/2020/01/02/russian-state-news-agency-sputnik-shuts-estonia-operations-a68793>).

6. Závěry a doporučení

Vzhledem k zaměření předmětného dokumentu, jehož cílem je **zanalyzovat připravenost ČR čelit závažné dezinformační vlně**, se text nevěnuje explicitně zmírňování negativních důsledků plynoucích z **dlouhodobého působení** dezinformací. Účinný systém obrany proti dezinformacím (potažmo proti dezinformační vlně) **vyžaduje řadu dlouhodobých opatření a nástrojů, které leží mimo tematický záběr tohoto materiálu**. Předmětný materiál taktéž nereflktuje mezinárodní rozměr, kdy v případě čelení závažné dezinformační vlně může ČR využít kapacit struktur EU a NATO (jakkoliv nelze praktický dopad těchto nástrojů s jistotou předvídat).

Odolnost, kterou rozumíme schopnost společnosti překonat či vstřebat změny, aniž by byla narušena její stabilita či kompromitovány její hodnoty, lze zvyšovat několika způsoby, mezi něž patří prevence a obrana. Zvyšování odolnosti prevencí spočívá v posilování přirozených obranných mechanismů společnosti skrze důslednou ochranu základních práv a svobod a transparentnosti demokratických procesů, skrze podporu mediální gramotnosti, plurality médií (názorových proudů), zapojení občanské společnosti do politických procesů apod. Jinými slovy, jedná se o dlouhodobá, proaktivní opatření spadající do kategorie „měkkých“. Na tomto přístupu panuje napříč bezpečnostní komunitou i politickou reprezentací v ČR i v EU obecná shoda. Naproti tomu zvyšování odolnosti obranou spočívá spíše v krátkodobých opatřeních cílených na konkrétní aktivity či projevy. Vychází z úvahy, že politicko-hodnotový systém, který byl v ČR zaveden po roce 1989, je proti naší vůli napadán, a z potřeby tento politicko-hodnotový systém bránit v zájmu jeho zachování. Jde o principy tzv. „bránící se demokracie“, se kterými se ztotožňuje mj. Ústavní soud ČR.¹⁴³ Ten v rozhodnutí z roku 2011 uvedl, že „jestliže jsou odpůrci demokracie a hodnot, na kterých demokracie stojí, připraveni na ni útočit, musí být i demokratický režim připraven bránit se těmto atakům“ a že „přes nepochybnost garance základních práv (...) pro každého je právem i povinností demokratického státu přiměřenými prostředky bránit sebe sama i společnost, kterou reprezentuje, proti destruktivním útokům ze strany těch hnutí a jednotlivců, kteří popírají a zpochybňují (a už tím byt i jen plíživě likvidují) základní demokratické hodnoty. (...) Demokracie, která by bezvýhradně odmítla používat proti svým protivníkům státní moc, otevírala by bránu nejen anarchii, ale i totalitě. (...) Historie ukazuje, jak nedozírné následky může mít, pokud demokratické režimy nejsou schopny či ochotny bránit se brutálnímu odhodlání svých nepřátel.“ Právě tento přístup je nyní nutné si lépe osvojit.

Pokud jde o kapacity ČR jako státu čelit dezinformačním vlnám a dezinformacím obecně, z výše uvedené analýzy jasně plyne, že ČR v současné době nemá organizační, personální, procesní, právní ani jiné nástroje a kapacity, které by byly efektivní k reakci na útok proti ČR vedený pomocí závažné dezinformační vlny. Chybí taktéž podpora celospolečenského přístupu skrze podporu mimovládních organizací aktivních v oblasti mediální gramotnosti a/nebo fact-checkingu či skrze rozvoj pluralitního mediálního prostředí.

¹⁴³ Viz např. rozhodnutí IV. Ústavního soudu 2011/10 ze dne 28. listopadu 2011 (http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-2011-10_1).

Vyjma oblasti vnitřní bezpečnosti tak hrozí, že by ČR za současného stavu nemusela být schopna dokonce ani identifikovat takový útok. Stejně tak by měla problém na něj adekvátně reagovat. Česká právní úprava je v dané oblasti v zásadě velmi omezená, a pokud by mělo dojít k její změně tak, aby bylo možno šíření dezinformací (včetně dezinformačních vln) předcházet, zastavit je či postihovat, bude nutné navrhnout adekvátní úpravu českého právního řádu. V neposlední řadě tím, že český stát už několik let navzdory doporučením vládou schváleného Auditů národní bezpečnosti nenastavil systém vlastní strategické komunikace, ochuzuje se o možnost působit aktivně na informačním poli i bez využití právních nástrojů.

Lze konstatovat, že výhodou ČR je, že má důkladně zanalyzované vlastní slabiny. Prozatím byla vládou uložena prostřednictvím Akčního plánu NSČHP z roku 2021 (UV 1047/2021) pouze následující opatření:

- Zpracovat a předložit vládě návrh systému strategické komunikace státu, včetně mechanismu pro systematickou koordinaci relevantních aktérů, dále
- Začlenit mediální vzdělávání do strategií a rámcových vzdělávacích programů základních a středních škol, metodicky podporovat učitele mateřských, základních, středních škol v oblasti občanské výchovy a mediální gramotnosti, a podporovat začleňování mediálního vzdělávání do vzdělávání studentů pedagogických fakult a
- Zpracovat a předložit vládě návrhy změn právní úpravy pro posílení možností ČR čelit dezinformacím.

Od doby uložení těchto úkolů se však situace velmi posunula. Bezpečnostní situace se radikálně změnila s útokem Ruska na Ukrajinu a ČR začala čelit související krizi. Důležitý posun aktuálně představuje zřízení funkce vládního zmocněnce pro oblast médií a dezinformací¹⁴⁴ a plánované zřízení funkce Poradce pro národní bezpečnost¹⁴⁵. Boj proti dezinformacím však vyžaduje další opatření.

¹⁴⁴ Více na <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenci-vlady/vladni-zmocnenec-pro-oblast-medii-a-dezinformaci-194841/>.

¹⁴⁵ Ta má být dle programového prohlášení vlády vytvořena do konce roku 2022 (https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/#vnitri_bezpecnost_a_verejna_sprava).

7. Seznam zkratek

AČR	Armáda České republiky
ANB	Audit národní bezpečnosti
BIS	Bezpečnostní informační služba
BRS	Bezpečnostní rada státu
CTHH	Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám Ministerstva vnitra (od 1. 7. 2022 Centrum proti hybridním hrozbám Ministerstva vnitra)
ESTF	East StratCom Task Force Evropské služby pro vnější činnost
EU	Evropská unie
IRA	Internet Research Agency
IZS	Integrovaný záchranný systém
MK	Ministerstvo kultury
MO	Ministerstvo obrany
MPO	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NATO	Severoatlantická aliance
NBAC	Národní bezpečnostní a analytické centrum Slovenské republiky
NCOZ	Národní centrála proti organizovanému zločinu služby kriminální policie a vyšetřování
NSCT	National Security Communications Team
NSČHP	Národní strategie pro čelení hybridnímu působení
Policie ČR	Policie České republiky
RF	Ruská federace
RRTV	Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
RRU	Rapid Response Unit
SR	Slovenská republika
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
UV	usnesení vlády
ÚKŠ	Ústřední krizový štáb
ÚV	Úřad vlády
ÚZSI	Úřad pro zahraniční styky a informace
VeKySIO	Velitelství kybernetických sil a informačních operací Armády ČR
VZ	Vojenské zpravodajství
ZS	Zpravodajské služby České republiky